Riksdagens protokoll
1990/91:67

Onsdagen den 20 februari

Kl. 9.00–15.20

Protokoll
1990/91:67

---

1 § Justering av protokoll

Utrikespolitisk debatt

Justerades protokollet för den 14 februari.

2 § Förlängning av riksmötet

Anf. 1 TALMANNEN:

Talmanskonferensen har den 13 februari uttalat sig för att riksmötet skall avslutas den 14 juni.

Jag föreslår därför att riksmötet i enlighet med talmanskonferensens uttalande förlängs t.o.m. fredagen den 14 juni.

Kammaren beslöt att riksmötet fick pågå t.o.m. fredagen den 14 juni 1991.

3 § Utrikespolitisk debatt

Anf. 2 Utrikesminister STEN ANDERSSON (s):

Herr talman! Sveriges trygghet som nation, vårt folks frihet och vårt oberoende beror i hög grad på vår lojalitet mot världssamfundet, på vår trohet mot folkrätten och på ett konsekvent fullföljande av neutralitetspolitiken.

Förra året vid den här tiden kände vi alla en gränslös glädje över att "misstron viker som dimman en tidig vårmorgon", som Olof Palme förutspådde i den sista intervju han gav. Perestrojka och glasnost i Sovjetunionen hade banat väg för en svindlande snabb frigörelseprocess i Central- och Östeuropa. Berlinmuren hade rämnat inför trycket av människornas frihetslängtan.

I höstas undertecknade alla ESK-stater Parisstadgan för ett nytt Europa som en bekräftelse på att vi, de europeiska folken, äntligen efter så många sekler av krig och misstro stod inför en ny era, kännetecknad av fred, frihet och folkförsoning.

I dag kan vi konstatera att horisonten åter har mörknat. I våra baltiska grannländer har folkens längtan efter frihet och oberoende mötts med brutalt våld. I Central- och Östeuropa hotar arbetslöshetens gissel de länder som frigjort sig från kommunistdiktaturens förlamning.

I Europas omedelbara närhet rasar ett förödande krig som med all sin ohygglighet bedömdes nödvändigt att utkämpa för att befria ett våldtaget folk från en hänsynslös angripare, en angripare som inte lät sig bevekas av världssamfundets vädjanden. Gulfkriget är en dramatisk påminnelse om att vi européer inte kan bygga vår välfärd och frihet i isolering, bakom murar och vallgravar. Vi måste alltid ha en global dimension i vår politik och med samma kraft stå upp för fred, demokrati och folkrätt också utanför Europa. I en värld där djungelns lag och den starkes rätt får råda finns ingen trygghet. Fjolårets glädje har förbytts i oro.

Vårt folk har fått leva i fred i 176 år. Vår, regeringens och riksdagens, uppgift är att även i fortsättningen med kraft och beslutsamhet föra en utrikespolitik som säkerställer Sveriges trygghet.

När jag tillträdde som utrikesminister för drygt fem år sedan ställde jag upp tre ledord för den svenska utrikespolitiken: säkerhet, solidaritet och samförstånd. Det har, herr talman, odiskutabelt varit en styrka för Sverige att partierna stått eniga bakom utrikespolitikens huvudlinjer.

De problem och svårigheter vi nu står inför gör det än angelägnare att vi tar mer fasta på det som förenar oss än på det som skiljer oss åt. Det gäller våra förpliktelser att bistå våra baltiska grannländer, det gäller våra ambitioner att bli fullvärdig medlem i EG, det gäller vårt agerande i Gulfkrisen och våra ansträngningar att stärka FN och det gäller – det får vi aldrig glömma – vår solidaritet med tredje världen.

Ur andra världskrigets fasor föddes drömmen om ett nytt Europa, där alla folk levde i fred, frihet och demokrati; ett Europa som gav alla sina invånare ett hyggligt liv, ett Europa solidariskt med omvärlden.

Även om dagens problem kan te sig svårbemästrade, kanske i vissa fall skrämmande, måste vi se dem i ett längre perspektiv. Vi måste ha en vision, en vägledande vision, av det framtida Europa. I den visionen hotas inget folks frihet. Demokrati är den enda godtagbara styrelseformen. En ny säkerhetsordning byggd på gemensam säkerhet har ersatt den bräckliga säkerhet som vilade på militärpakternas rustningar och hotet om massförstörelse. Europas länder samarbetar med varandra i olika organisationer och i olika regioner för att lösa gemensamma problem och tillsammans skapa trygghet och välstånd för sina invånare.

Solidariskt bistår de ekonomiskt framgångsrika länderna de mindre lyckligt lottade i vetskap om att deras egen framtid är beroende av att inga nya gränser dras mellan folk och stater i Europa. Solidariskt uppfyller det rika Europa – hela Europa är rikt globalt sett – sina förpliktelser mot de fattiga länderna. Den visionen måste styra svensk Europapolitik under kommande år. Tillsammans med alla Europas länder och folk skall vi arbeta för att förverkliga den.

Herr talman! De nordiska folken har levt i fred med varandra i många generationer. Vi har tillsammans haft framgång i vår strävan att bevara avspänningen i vår del av Europa under det kalla kriget. Vi har byggt upp ett samarbete som kan tjäna som förebild på andra håll i Europa. Vi har under senare år vidgat det politiska samarbetet mellan de nordiska länderna. Förändringarna i Europa gör det möjligt för oss att gå vidare på den vägen till gagn för oss alla, utan att avvika från den säkerhetspolitiska linje varje land valt.

Herr talman! Estland, Lettland och Litauen har i demokratisk ordning klart uttalat sin vilja till självständighet. Det stöder vi helhjärtat, och vi kräver att seriösa förhandlingar utan hot och tvång inleds i enlighet med Helsingforsavtalet.

Vi har i olika internationella sammanhang, inte minst inom ESK, påtalat och kritiserat det våld som användes i Baltikum. Vi fick i förrgår ett svar från Sovjetunionen, där man säger att de som är skyldiga till våldsbrotten i Baltikum kommer att ställas inför domstol. Det välkomnar vi.

Som grannar med månghundraåriga förbindelser med Baltikum har vi svenskar särskilda förpliktelser mot de baltiska republikerna. Breda lager av vårt folk har engagerat sig i att uppfylla dem genom samarbete och stöd av olika slag. I den uppgiften står vi enade.

Det är i första hand på oss och våra nordiska grannländer det ankommer att bistå de baltiska republikerna att komma med i det europeiska samarbetet. Det arbetet har den svenska regeringen inlett genom praktiskt samarbete, närvaro i de baltiska republikerna och stöd för att underlätta deras kontakter med omvärlden.

Tillsammans kan vi i Nordeuropa skapa en region med fördjupade kontakter, vidgade förbindelser och växande samarbete inom miljövård, handel, kultur, kommunikationer och turism. Det som en gång var en av Europas mest blomstrande regioner kan bli det igen. Vi borde tillsammans bilda ett Östersjöråd med deltagande av företrädare för alla länder och folk kring Östersjön för att diskutera och stärka detta samarbete.

Herr talman! Det råder stor osäkerhet om utvecklingen i Sovjetunionen. Demokratin har gjort viktiga framsteg, men samtidigt ser vi allt fler oroande tecken på att demokratiseringen kan komma att avbrytas. Inte heller har man funnit några metoder för att ens börja komma till rätta med den allt djupare ekonomiska krisen. Unionens fortbestånd har trängt fram som den viktigaste frågan. Senast denna vecka kom våld till användning i Georgien. Inte bara för alla republiker och folk i Sovjetunionen, utan för hela Europa är det nödvändigt att unionsfrågan löses på fredlig väg.

Europa sträcker sig från Atlanten till Ural, från Island till Istanbul. Ett Europa som gjorde halt vid Polens östgräns, ett Europa från Brest till Brest, vore ett amputerat och osäkert Europa. Därför är det så viktigt att vi bygger ut samarbetet med Sovjetunionen och med republikerna och folken där. På så sätt kan vi gynna demokratiseringen och närmandet till det övriga Europa.

Övergången från en centralstyrd planekonomi till marknadsekonomi i Central- och Östeuropa medför väldiga omställningsproblem. Ekonomierna är bräckliga. På många håll är miljöförstörelsen katastrofal. Massarbetslöshet hotar, och människorna riskerar att gripas av vanmakt och hopplöshet. Historien har lärt oss att demokratin då också sätts i fara.

I vårt eget intresse, och Europas, måste vi, de ekonomiskt framgångsrika västländerna, fortsätta vårt solidariska stöd till folken i Central- och Östeuropa, så att den utplånade militära och politiska gränsen mellan öst och väst inte ersätts med en ny, ekonomisk gräns.

Den europeiska säkerhets- och samarbetskonferensen, ESK, är det viktigaste instrumentet för att stärka och befästa säkerheten i det nya Europa.

Båda de militära supermakterna ingår i ESK. Avtalet om konventionell nedrustning i Europa som undertecknades vid toppmötet i Paris i november är av historisk betydelse. Det måste nu genomföras fullt ut, och vidare förhandlingar om nedrustning och förtroendeskapande åtgärder fullföljas.

I Parisstadgan har alla ESK-stater bekänt sig till demokrati och rättsstatens principer. Med sitt breda program för samarbete på olika områden är ESK början till ett konkret förverkligande av visionen om ett förenat Europa, ett Europa kännetecknat av gemensam säkerhet, demokrati och samarbete.

Även Europarådet är av vital betydelse i formandet av det nya Europa. De höga krav Europarådet ställer på demokrati och respekt för mänskliga rättigheter måste vara normgivande för det framtida Europa. Därför spelar Europarådet en sådan central roll för reformstaterna i Central- och Östeuropa. Medlemskapet i Europarådet är bekräftelsen på att demokratiseringen genomförs. I morgon har vi den stora glädjen att hälsa Tjeckoslovakien välkommet som ny medlem i Europarådet.

Fr.o.m. april i år innehar Sverige ordförandeskapet såväl i Europarådets parlamentariska församling som i Ministerkommittén. Det ger oss goda möjligheter att föra arbetet i Europarådet framåt.

ESK och Europarådet är två av de institutioner som bär upp det nya Europa. Europeiska gemenskaperna, EG, är den tredje. Mycket av det som vi vill se förverkligat i hela Europa har redan blivit verklighet i EG. Det är fred, demokrati och ekonomiskt framåtskridande. EG fullföljer nu arbetet på den inre marknaden, som skall vara genomförd vid årsskiftet 1992-1993. Samtidigt bygger EG ut integrationen på sociala och politiska och andra områden.

De senaste årens omvälvningar i Europa har lett till att EG kommit att engagera sig djupare i det alleuropeiska samarbetet. På många områden kan EG bli det nav kring vilket ett vidare europeiskt samarbete kretsar, den kärna kring vilken det byggs upp.

Det är i det perspektivet, som en del av vår alleuropeiska vision, som vi nu bereder oss att ansöka om medlemskap i EG.

Det är också den vision som de framsynta politiker hyste som efter andra världskriget påbörjade integrationsarbetet – en vision som tyvärr snabbt förflyktigades i det kalla kriget.

Herr talman! Neutralitetspolitiken – stödd på ett starkt och allsidigt totalförsvar – har varit och är fortfarande det främsta medlet för att trygga vår fred och säkerhet. Men vad som är förenligt med neutralitetspolitiken avgör vi själva. När omvärlden förändras, förändras också förutsättningarna för vår fredstida utrikespolitik.

För 30 år sedan eller 20 år sedan – i det kalla krigets, kapprustningens och konfrontationens tid – var ett svenskt medlemskap i EG med bibehållen neutralitetspolitik bortom all trovärdighet. I dag har förutsättningarna förändrats.

Vårt välstånd är beroende av att vi inte diskrimineras när EGs inre marknad genomförs. Därför är det nödvändigt att fullfölja EES-förhandlingarna mellan EFTA och EG fram till ett avtal så snabbt som möjligt. Det är troligt att förhandlingarna om ett sådant avtal kan slutföras före sommaren.

Det är genom att fullt ut delta i integrationen som vi bäst kan arbeta för demokrati, social välfärd och ekonomiskt framåtskridande i Europa. Därigenom gagnar vi också bäst det svenska folkets intressen.

Vi har mycket att erbjuda EG. Sverige är ett högt utvecklat industriland. Vår vetenskap och teknologi har en hög nivå. Vår sociala välfärdspolitik och vår arbetsmarknadspolitik – att skapa arbetstillfällen i stället för att ge arbetslöshetsunderstöd – vill vi föra vidare i EGs fortsatta arbete.

Ett medlemskap i EG skulle ge oss ökade möjligheter att påverka utvecklingen i Europa – den utveckling som vår egen framtid, vår egen trygghet och vårt eget välstånd är beroende av. Tillsammans med andra kan vi stärka det demokratiska inflytandet, det sociala ansvaret, jämställdheten mellan kvinnor och män och löntagarnas ställning och villkor i ett Europa som blir alltmer ekonomiskt integrerat.

Det är önskvärt med politiskt samråd under den process som leder fram till en svensk EG-ansökan. Regeringen har därför inbjudit de partier som är företrädda i utrikesnämnden att delta i ett sådant samråd.

Herr talman! Det som har gjort att Europa i dag är en fredlig del av världen – folkförsoning, ekonomiskt samarbete, folkstyre och gemensam säkerhet – kan också ge Mellanöstern fred och välstånd. Mitt under brinnande krig ter sig den visionen oändligt avlägsen, men vår egen europeiska erfarenhet visar att det inte är omöjligt.

Irak måste ovillkorligen dra sig tillbaka från Kuwait och uppfylla FNs resolutioner. Detta är icke förhandlingsbart. Men om Irak klart och entydigt utfäster sig att göra det, måste den USA-ledda koalitionen göra det militärt möjligt för Irak att visa att det menar allvar. Återtåget kan endast ske under eldupphör.

Vi känner inte detaljerna i det initiativ som den sovjetiske presidenten Gorbatjov tagit. Men två personer som tagit del av detaljerna, den tyske utrikesministern Genscher och FNs generalsekreterare, har betecknat initiativet som positivt och som erbjudande ett historiskt tillfälle att undvika ett blodbad. Vi tar från svensk sida för givet att FNs säkerhetsråd får tillfälle att ta del av alla detaljer i Gorbatjovs förslag, och vi tar också för givet att USA inte startar en markoffensiv förrän denna fråga har behandlats i säkerhetsrådet.

Sedan FN-medlemmen Iraks brutala annektering av FN-medlemmen Kuwait upphört, måste världssamfundet ta sitt fulla ansvar för att få till stånd en fredsordning för Mellanöstern. Genom sin snabba reaktion vid Iraks angrepp på Kuwait förra sommaren har FN påtagit sig en aktiv roll i regionen, som FN nu måste fullfölja i fredens intresse.

Ingen stabil fred kan åstadkommas utan respekt för folkens rätt till nationellt självbestämmande eller utan att varje stats legitima anspråk på säkerhet erkänns och tryggas. Det gäller Kuwait likaväl som Israel, det gäller Libanons folk likaväl som det palestinska folket.

Palestinafrågans lösning är grundläggande för freden i Mellanöstern. Israels snart kvartssekellånga, alltmer brutala ockupation av Västbanken och Gaza måste upphöra. Det palestinska folkets rätt till nationellt självbestämmande och en egen, självständig stat måste erkännas och förverkligas. Dess självklara rätt att själv utse sina företrädare måste erkännas.

Samtidigt måste Israels rätt att existera inom säkra och erkända gränser erkännas. Det är dags att Israels samtliga grannar följer Egyptens exempel och sluter fred med Israel.

Utan dessa två element – en palestinsk stat och fred mellan Israel och dess grannar – är långsiktig fred och säkerhet i Mellanöstern en omöjlighet.

Men fred och säkerhet i området fordrar också rustningsbegränsning och förtroendeskapande åtgärder, förhandlingsmekanismer, massivt ekonomiskt stöd och nya ekonomiska samarbetsformer. Den ohämmade vapenexporten till området måste upphöra.

Allt detta kan inte åstadkommas med en gång. Det kommer att krävas en lång och tålmodig förhandlingsprocess. Det viktiga är att den kommer i gång omedelbart efter det att Gulfkriget upphört och att det sker i FNs regi.

Gulfkriget har satt FN på ett avgörande prov. Frågan om FN och säkerhetsrådet skall bestå det provet avgörs i hög grad av om FN förmår skapa bestående fred efter det att kriget slutat.

Stödet till FN har alltid varit en hörnsten i svensk utrikespolitik. Varaktig fred och säkerhet kan inte grundas på militär styrka. Ingen nation, inte ens de militära supermakterna, kan i kärnvapenåldern förlita sig på militär överlägsenhet. Alla länders och folks trygghet måste vila på gemensam säkerhet och respekt för folkrätten.

Vårt stöd till FN blir ännu viktigare men också mera krävande, när FN – som nu i Gulfkrisen – blir mer handlingskraftigt och aktivt än det kunnat vara tidigare.

Vi skall inte förtiga att vi helst hade sett att FNs säkerhetsråd hade behållit ett fastare grepp över Gulfkrisen. Men det viktiga är att ta fasta på det positiva – på att säkerhetsrådet tagit ansvar för att dess resolutioner åtlyds.

FN har börjat fungera så som det ursprungligen var tänkt för att upprätthålla internationell fred och säkerhet. Det ankommer på alla FNs medlemmar – bland dem Sverige – att de erfarenheter som ovillkorligen måste dras av Gulfkonflikten, utnyttjas för att stärka och förbättra FNs möjligheter att uppfylla denna världsorganisationens främsta uppgift.

Den enighet och den handlingskraft som säkerhetsrådet har visat i Gulfkonflikten måste i framtiden också gälla genomförandet av andra resolutioner rådet har antagit.

Vår trygghet och alla andra folks trygghet är beroende av ett starkt FN. En av FNs stora uppgifter inför framtiden är att bygga för fred – att bidra till att angripa de stora problem som på lång sikt hotar mänsklighetens överlevnad och utveckling: kärnvapenhotet, miljöförstöringen, världsfattigdomen.

Det kräver internationell solidaritet, och det kräver vårt solidariska ansvarstagande.

Säkerhet och trygghet är odelbara i vår värld. Brott mot folkrätten och de mänskliga rättigheterna i andra delar av världen är ett hot också mot vår säkerhet. Svält, fattigdom och underutveckling på andra kontinenter hotar också vår trygghet och välfärd.

Därför är internationell solidaritet inte bara en moralisk förpliktelse. Det ligger också i vårt eget nationella intresse. Att i ord och handling visa inter-

nationell solidaritet är att ta ansvar för Sverige i världen. Insikten om det måste också i fortsättningen bestämma svensk utrikespolitik.

Herr talman! Vi befinner oss i ett för vårt folks trygghet och välstånd viktigt skede. Vi deltar aktivt i skapandet av det nya fredliga, demokratiska, enade Europa. Vi bereder oss att söka medlemskap i EG. Vi står inför en period, då en ny världsordning kan börja ta form. En ny världsordning med FN i centrum. En ny världsordning, där folkrätten och inte djungelns lag råder. En ny världsordning, där internationell solidaritet och inte stormakters egenintressen styr.

Sveriges möjligheter att bidra till denna väldiga uppgift blir större, om det råder samförstånd kring vår utrikespolitik. Genom samförstånd tar vi ansvar för vårt land och gagnar bäst vårt folks trygghet och välstånd.

Anf. 3 CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag vill ha ett klarläggande av vad som egentligen gäller här. Dessa debatter har alltid, så långt tillbaka som jag har kunnat följa dem i protokollet, till 1940-talet, handlat om att regeringen har givits möjlighet att avge en utrikespolitisk deklaration. Debatten har inletts med denna, och den har delgetts oppositionen i förväg. Oppositionens talesmän, vilka de nu har varit, har utformat sina anföranden med utgångspunkt i regeringens deklaration.

Så har det varit, och det har varit bra. Så skall det vara, och så trodde jag att det var. Men när man väl kommer hit finner man att utrikesministern väljer – eller är beordrad, vad vet jag – att läsa upp ett helt annat allmänt anförande. Det får han gärna göra, men då skall debattordningen se helt annorlunda ut.

Man kan undra varför vi har fått ett dokument ett dygn i förväg, om inte för att kunna utforma våra anföranden med utgångspunkt från detta. Vi ställs här inför en grundläggande oklarhet. Vad är det egentligen som är utrikesdeklarationen just nu? Vilken deklaration om utrikespolitiken är det som regeringen avgett? Jag har utformat ett svar och har en del synpunkter på formuleringarna i det papper som delgavs mig i går och som är delat på bänkarna men icke uppläst för protokollet. Jag har helt andra synpunkter på formuleringarna i det anförande som utrikesministern just har läst upp. En av mina assistenter har varit vänlig nog att hämta ner det från pressläktaren, så att jag har möjlighet att titta på formuleringarna. Jag skulle vilja veta vad det är vi diskuterar för att kunna veta vilket anförande jag skall hålla.

Anf. 4 TALMANNEN:

Jag vill med anledning av Carl Bildts inledande ord erinra om att dagens debatt följer riksdagsordningens bestämmelser. Jag har på ett tidigt stadium försökt att få till stånd en överenskommelse mellan partierna om en mera koncentrerad uppläggning av debatten med bl.a. kortare inledningsanföranden. Då två partier motsatte sig detta återstod enligt min uppfattning endast möjligheten att fullt ut följa debattreglerna som finns i riksdagsordningen. Detta var också ett av de två alternativ som diskuterades med de sex partiföreträdarna i talmanskonferensen.

Att utrikesministern inleder utrikesdebatten står i överensstämmelse med

en sedan många år etablerad praxis. Utrikesministern avgör på egen hand hur han vill inleda debatten. Någon skyldighet att läsa upp en i förväg skriven deklaration föreligger inte. Jag har funnit det lämpligt att inför dagens debatt, på utrikesministerns önskan, på ledamöternas bänkar dela ut dokumentet om regeringens syn på utrikespolitiken. Detta dokument kommer inte att tas in i protokollet.

Anf. 5 CARL BILDT (m):

Herr talman! Ja, så är det, men det besvarar inte den grundläggande frågan om vilket dokument vi diskuterar i dag. Diskuterar vi det dokument som delats ut eller diskuterar vi det anförande som utrikesministern har läst upp?

(Utrikesministern, inpass: Båda.)

Då har talmannen lyckats med prestationen att försätta oss i den situationen att vi skall diskutera två helt olika dokument samtidigt. Det är inte alldeles lätt.

Jag tycker personligen att utrikespolitik är någonting som kräver en viss stringens i hanteringen. Det innebär att vi noggrant tittar på formuleringar och att vi diskuterar dessa formuleringar. I detta fall är det plötsligt olika dokument med olika formuleringar. Det föreligger t.ex. olika formuleringar i de bägge dokumenten om en palestinsk stat, det föreligger olika formuleringar när det gäller villkoren för eldupphör i konflikten i Mellersta Östern och det föreligger nyansskillnader i den viktiga frågan om prövningen av säkerhetspolitikens förenlighet med ett EG-medlemskap.

Jag vill inte nu anklaga utrikesministern för en allmän förflackning av den utrikespolitiska hanteringen. Det skall jag göra i de fall skäl föreligger för detta, men det är oprecist och oklart vad den utrikespolitiska debatten egentligen handlar om. Jag noterar talmannens förklaring, och utrikesministern har säkert sin version av det inträffade. Jag vill bara konstatera att så här får det inte gå till. Så här får det inte gå till med hänsyn till vår utrikespolitik och den debattordning som faktiskt gällt. Samma debattordning har gällt i decennier, såvitt jag vet, och det finns vittnen som kan intyga detta. Det är möjligt att det har varit fel på den, men då skall vi i förväg informeras ordentligt om vad som gäller.

Anf. 6 TALMANNEN:

Jag vill nu erinra om att utrikesministern har hållit sitt inledningsanförande, att det på ledamöternas bänkar utdelade dokumentet inte kommer att tas in i protokollet och att Carl Bildt nu har erhållit ordet för ett anförande. Varsågod!

Anf. 7 CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag tvingas då konstatera att jag hade tänkt att säga att den utrikespolitik som återfinns i utrikesdeklarationen kan räkna med ett brett stöd. Jag hade tänkt säga detta med utgångspunkt i att jag hade tittat på formuleringarna, men i utrikesministerns anförande finns andra inslag som gör att jag inte på samma sätt är beredd att komma med detta uttalande. Jag

tycker att det i regeringsdeklarationen, litet i motsats till anförandet, finns formuleringar om synen på konflikten i Persiska viken som jag har anledning att ansluta mig till. Det är en konflikt som bara kan lösas genom att Irak helt och fullt accepterar FNs säkerhetsråds olika resolutioner om ett omedelbart och villkorslöst tillbakadragande från Kuwait. Världsamfundet får aldrig acceptera att aggression lönar sig, och därför är det av största vikt att samtliga de territoriella, politiska och andra krav som Saddam Hussein rest efter invasionen den 2 augusti entydigt tillbakavisas.

I övrigt, herr talman, har jag inte förmågan att snabbt göra en granskning av de nyanser som finns i de olika texterna, så jag bortser från detta.

Herr talman! Jag har under de senaste årens utrikesdebatter stundtals haft anledning att kritisera regeringen för en viss kortsiktighet och en viss senfärdighet i inställningen till den stora europeiska omvandlingen. Men samtidigt har jag haft anledning att konstatera att politiken efter många "om" och "men" dock rört sig i rätt riktning.

Under de senaste åren har scenväxlingarna i vår Europa-politik varit lika snabba som de har varit dramatiska. Det framgår inte minst för den som läser fjolårets utrikesdeklaration. Då hade vi en sådan som man kan ta del av i kammarens protokoll.

Då ville regeringen inte använda ordet självständighet när utvecklingen i Estland, Lettland och Litauen diskuterades. Då målades den sovjetiska politiken i de ljusaste färger. Då föreföll Tysklands återförening fortfarande avlägsen. Då var svenskt medlemskap i EG alls icke aktuellt.

I dagens deklaration – den som ligger på bänkarna – ter sig mycket annorlunda. Nu är regeringen beredd till ett klart stöd till Estlands, Lettlands och Litauens självständighet. Nu nyanseras den tidigare bilden av den sovjetiska politiken. Nu är Tysklands återförening under borgerlig ledning ett faktum. Nu har regeringen accepterat att vi strävar efter ett svenskt medlemskap i EG.

På samtliga dessa punkter rör det sig om förändringar som är av stor långsiktig betydelse för vårt land och för vår utrikespolitik.

Den stora utrikespolitiska omsvängningen under 1990 gällde inställningen till svenskt medlemskap i EG. Det gick föga mer än två veckor efter det att utrikesministern här i riksdagen den 10 oktober räknat upp fem tunga skäl till att ett medlemskap endast kunde komma i fråga i ett längre perspektiv, till dess att finansministern mitt i räntekrisen den 26 oktober förklarade att nu ville Sverige bli medlem av EG.

Det är nog en av de mest spektakulära saltomortaler vi sett i hanteringen av svensk utrikespolitik under efterkrigstiden. Det är inte förvånande att den föranlett ett och annat frågetecken. Till dessa har de olika och ständigt pågående förskjutningarna i regeringens position bidragit. I dagens utrikesdeklaration – den som är utdelad, samma passus återfinns icke i det av utrikesminister upplästa inledningsanförandet – dyker ännu en av dessa förskjutningar som är ägnade att skapa oklarhet upp.

Det står i deklarationen: "Efter genomförda medlemskapsförhandlingar och en samlad bedömning av de utrikes- och säkerhetspolitiska faktorerna kommer det slutgiltiga svenska beslutet om medlemskap i EG att fattas."

Detta är – om det skall tolkas efter ordalydelsen – en orimlighet. Den sam-

lade bedömningen av de utrikes- och säkerhetspolitiska faktorerna måste – i den mån den inte redan är gjord – självfallet göras innan Sverige formellt lämnar in sin ansökan om medlemskap. Annars hamnar Sverige i en alldeles omöjlig situation. För det första skulle tilltron till vår säkerhetspolitik riskera att rubbas om vi ansökte om medlemskap i någonting som vi inte var absolut säkra på var förenligt med vår säkerhetspolitiska linje. För det andra skulle tilltron till vår Europa-politik äventyras om vi förhandlade om någonting som vi i slutändan förbehöll oss rätten att i grunden ändra mening om.

Jag fäste uppmärksamhet vid denna formulering, eftersom jag tyckt mig se fragment av denna orimliga tanke även i andra dokument den senaste tiden. Därför finns det anledning att, även om detta inte återfanns i det anförande som lästes upp, begära ett förtydligande av regeringens politik på den här punkten.

Enligt min mycket bestämda mening måste den samlade och slutgiltiga bedömningen av de utrikes- och säkerhetspolitiska faktorerna göras innan den formella ansökan lämnas in. Och denna bedömning får självfallet inte vara preliminär eller väderberoende i den meningen att den plötsligt kan kastas om vid någon skiftning i det internationella klimatet.

Den europeiska gemenskap vi söker medlemskap i är en gemenskap för all framtid, och vårt beslut att söka detta medlemskap måste då också fattas mot bakgrund av allt det som den osäkra framtiden kan komma att innebära. Här finns inte utrymme för något hattande fram och tillbaka.

Av detta mitt resonemang följer att den utrikes- och säkerhetspolitiska bedömingen är av största betydelse, och att den inte kan anstå eller reduceras till bara några pliktskyldiga formuleringar.

Länge ansåg regeringen att ett svenskt medlemskap i EG inte var förenligt med den svenska neutralitetspolitiken. Det finns härvidlag ett antal formuleringar i det av utrikesministern upplästa anförandet som jag skulle ha haft synpunkter på om de hade stått i deklarationen. Men jag har inte möjlighet att göra detta, eftersom jag utformat mitt anförande med utgångspunkt i deklarationen.

Det hävdades då från regeringens sida att Sverige inte kunde samordna sin utrikespolitik med en grupp av andra stater på det sätt som medlemskap i EG förutsätter. Det var ofta mycket kategoriska formuleringar.

Jag hade alltid anledning att invända mot dessa formuleringar. Jag ansåg inte att de absoluta hindren fanns, och jag ser det fortfarande som det kanske största felbeslutet under efterkrigstiden i Sverige att vi inte sökte och vann medlemskap i EG i början av 1970-talet.

Men under fjolåret svängde regeringens uppfattning om förenligheten av neutralitet och EG-medlemskap – från ståndpunkten att problemet var så gott som olösligt till ståndpunkten att problemet knappt ens existerade.

Denna omsvängning motiverades med att den politiska situationen i Europa genomgått en fundamenal förändring. Det talades om att de bägge militärblocken nu vittrade bort, att en ny alleuropeisk säkerhetsstruktur tagit form, och att "med en sådan behöver neutralitetspolitiken inte längre bära samma tunga bördor", som statsministern skrev. Jag tyckte inte heller att dessa formuleringar var så lyckade. De var alltför påverkade av ögon-

blickets rubriker och alltför litet förankrade i en långsiktig analys av vår faktiska situation i ett förändrat Europa.

Säkerhetspolitiken får aldrig reduceras till kortsiktig spekulation i de internationella konjunkturerna, utan måste alltid kännetecknas av en långsiktighet som ger politiken kontinuitet över tiden och därmed också kraft i starkt skiftande internationella situationer.

Det finns, herr talman, knappast något område av svensk politik som omtalats så mycket men diskuterats så litet som just neutralitetspolitiken. Den har använts omväxlande som inrikespolitiskt tillhygge och som utrikespolitisk besvärjelse, men den har mera sällan setts som den säkerhetspolitik för krig som den i sin hårda kärna alltid har varit.

Nu står vi i en situation där kombinationen av det sovjetiska sönderfallet och vår strävan att komma med i den västeuropeiska samverkan gör det nödvändigt att lägga fast vår säkerhetspolitik på nytt.

Att bara säga att den gamla politiken ligger fast är otillräckligt. Att säga att politiken skall överges vore felaktigt. Den måste definieras på nytt i en diskussion i vårt eget land och i en dialog med de stater vi nu söker en ny samverkan med.

Ty när vi även formellt lämnar in vår ansökan om medlemskap i EG, inleds den stora politiska dialog med EGs institutioner och med EGs medlemsstater som skall avgöra hur vi skall foga in vår alliansfria säkerhetspolitik i det vidare politiska sammanhang som deras och också vår strävan efter en fast politisk union innebär.

De kommer, med all rätt, att ställa frågor, och vi måste – det är vår skyldighet! – kunna ge övertygande svar.

Det som nu pågår inom EG är att man inom ramen för de bägge regeringskonferenserna drar upp riktlinjerna för 1990-talets europeiska samarbete. Det handlar dels om den ekonomiska och monetära unionen, dels om den politiska unionen.

Ser vi dessa förändringar i deras stora sammanhang, så finner vi att det handlar om den tredje stora fördjupningen av samverkan i Västeuropa efter Romavtalet 1957 och efter Enhetsakten 1987.

Det är ett nytt och långt mer ambitiöst EG som Sverige nu vill komma med i. I förlängningen av dagens strävan i Västeuropa, strävan efter den politiska och den monetära unionen, börjar vi nu skönja konturerna av ett Europas Förenta stater.

Vi vet inte exakt vilka resultat regeringskonferenserna kommer att uppnå. Men redan nu vet vi självfallet åtskilligt om den färdriktning som kommer att läggas fast.

Vi kan med betydande säkerhet säga att det förslag som finns om att införa bestämmelser i traktaten som omedelbart skulle omvandla EG till en militär allians inte kommer att genomföras. Men vi kan med lika stor säkerhet säga att EG kommer att få ett mycket långt gående utrikespolitiskt samarbete, och att olika säkerhetspolitiska frågor gradvis kommer att få en allt starkare ställning genom detta samarbete.

Detta visste vi redan när vi fattade vårt historiska beslut den 12 december 1990, men det står ännu klarare i dag.

Därmed, herr talman och herr utrikesminister, handlar vårt ställningsta-

gande för medlemskap i EG också om ett ställningstagande för en avgörande förändring av ramarna och villkoren för svensk utrikespolitik i framtiden. Vi går in i en fast europeisk gemenskap också på detta område.

Jag tillhör dem som välkomnar detta. Jag är övertygad om att det kommer att ge vår utrikespolitik ett nytt och viktigt verksamhetsfält i framtiden. Men jag betraktar det som avgörande för att detta skall lyckas att vi öppet ser och diskuterar den förändring som nu håller på att ske.

Det är ju inte bara formerna i den europeiska samverkan vi skall ansluta oss till. Det är också den politiska själen i denna samverkan som vi skall ta till oss.

Vi har tidigare alltid beskrivit vår utrikespolitik som obunden – nästan i meningen att hålla distans till vad andra tycker och tänker. Och vi har beskrivit vår säkerhetspolitik som alliansfri i formell bemärkelse men dessutom som neutral i en betydligt vidare och allmännare bemärkelse.

Men nu måste detta förändras. Den utrikespolitiska obundenheten ersätts de facto av en västeuropeisk samhörighet, och den allmänna etiketten neutralitet kommer, herr talman, att passa allt sämre om den skall gälla också i förhållande till stater, tillsammans med vilka vi ingår i en ekonomisk, politisk och social union.

Jag tillhör som bekant dem som alltid har ansett att vår oberoende och alliansfria säkerhetspolitik är betydelsefull för att trygga vår egen frihet och vårt eget oberoende i kritiska lägen, men också som ett bidrag till stabiliteten i det vidare nordeuropeiska och nordatlantiska området – allt under förutsättning att vi har ett starkt försvar.

Men samtidigt vet vi ju, när vi ser tillbaka på den 170-åriga historien för etiketten neutralitet, att under den vida kappan av denna politik har det under denna långa tidsperiod rymts orienteringar och åtgärder av vitt skiftande slag.

Vår säkerhetspolitik har alltid formats i sitt historiska sammanhang, och när detta förändrats har också politiken visat sin förmåga till förändring.

Det finns de som säger att det är dags att överge alliansfrihet/neutralitet i samband med att vi går med i EG. Vi hör sådana röster i debatten inom vårt eget land, och vi möter dem nog litet till mans när vi rör oss utanför landets gränser. Men då handlar det oftast om dem som fallit offer för en missuppfattning om EG eller om svensk säkerhetspolitik eller möjligen om bägge dessa saker.

Missuppfattningen att svensk alliansfri säkerhetspolitik, med dess inriktning på neutralitet i krig, är detsamma som något slags allmän neutralism är vanligt förekommande, och den har förvisso sin grund i att svensk utrikespolik under åtskilliga decennier har framställts och marknadsförts som en utrikes förlängning av medelvägens inrikespolitik. Men den allmänna neutralism som har funnits där har aldrig haft någonting med kärnan i den säkerhetspolitiska alliansfriheten att göra. Och att denna allmänna neutralism nu hamnar i en situation där utrymmet för den kommer att begränsas högst avsevärt eller t.o.m. försvinna är ingenting som det finns anledning att beklaga.

Missuppfattningen att EG skulle kunna erbjuda något alternativ till den alliansfria säkerhetspolitiken förekommer kanske mera utanför Sverige än i Sverige. Men sanningen är, att inte ens de längst gående av de visioner om

säkerhetspolitisk samverkan inom EG som jag har sett skulle kunna ge vår strävan efter frihet och oberoende det stöd som den alliansfria säkerhetspolitiken ger.

Det ser vi ju därigenom att de stater som är medlemmar såväl i EG som i NATO förvisso inte avser att lägga ner NATO under hänvisning att EG klarar säkerhetspolitiken. Och så länge de gör bedömningen att de behöver en säkerhetsgaranti för att klara de uppgifter som EG inte kan och kommer att klara, måste vi göra bedömingen att vår alliansfria säkerhetspolitik är den garant för frihet, trygghet och oberoende som vi behöver.

Vårt val för framtiden blir därmed naturligen att utforma en i ett vidare europeiskt sammanhang infogad alliansfri säkerhetspolitik med stöd av ett starkt försvar. Detta är vår uppgift, och den är viktig, ty trots det politiska systemskifte som vi har sett i Centraleuropa och det fortgående söderfallet i det sovjetiska imperiet är den eviga fredens Europa ännu inte ett faktum.

De centraleuropeiska staterna – Polen, Tjeckoslovakien och Ungern – står bara i början av det ekonomiska systemskifte från socialism till marknadshushållning som nu måste följa systemskiftet från diktatur till demokrati. Den vägen kommer att bli lång. Det arv som socialismen har lämnat efter sig i dessa länder är bittert och tungt. Att bygga upp Centraleuropa efter socialismens decennier kommer att bli en lika krävande uppgift som det var att bygga upp Västeuropa efter andra världskriget. Socialismens brott mot dessa nationer framstår som allt tydligare ju längre tiden går.

Det finns all anledning för oss att känna beundran för den politik som de demokratiskt valda regeringarna i dessa länder nu för. De har avvisat socialismen – på den punkten förelåg ingen tvekan – och de har nu också avvisat försöken till något slags tredje väg mellan socialism och marknadsekonomi. I samtliga dessa länder kan man notera att det är personer och politiska grupperingar som vi moderater har samarbetat med som nu fått det demokratiska uppdraget att föra sina nationer ut ur de gångna decenniernas elände och in i den europeiska gemenskapen.

De avgörande insatserna måste göras av dessa länder själva. Deras egen politik avgör deras egen framtid. Men vi måste vara beredda att hjälpa till, för skulle systemskiftena i Centraleuropa stanna på halva vägen, då har vi anledning att befara att dessa nationer kommer att falla ner i en ond cirkel av motsättningar, missmod och kanske t.o.m. av misär. Det får bara inte inträffa.

Mellan EG och dessa stater pågår nu förhandlingar om vad som kallas andra generationens associationsavtal, och vi har anledning att räkna med att EG kommer att visa stor politisk och ekonomisk generositet gentemot den centraleuropeiska omvandlingen. Själva kan vi hoppas att som medlemmar i EG en dag kunna välkomna dessa stater som nya medlemmar efter det att deras omvandling gjort det steget möjligt.

Men dessa stater måste också – och det är en stor uppgift – fogas in i den nya europeiska säkerhetsstrukturen. Ingen borde ha något intresse av att de förvandlades till en neutral gråzon i Europas mitt med de faror för framtiden, den osäkerhet, som detta skulle medföra. Och det är värt att notera att de samtliga avvisar neutralitet som samlingsbeteckning på den säkerhetspolitik de söker. Inför de risker som det fortgående sovjetiska sönderfallet in-

nebär har de i stället börjat diskutera att i den ena eller andra formen söka anknytning till NATO.

Det är intressant, för det anger också gränserna för de förhoppningar som kan knytas till de olika alleuropeiska säkerhetsstrukturer som nu håller på att växa fram. De bör självfallet göras så robusta som möjligt, men vi måste samtidigt inse att det inom överskådlig tid kommer att finnas gränser för de påfrestningar som de klarar av att hantera.

Om politiken ibland förändras mycket snabbt, och det har vi upplevt under de senaste åren, så vet vi samtidigt att geografin förändras endast ytterligt långsamt. Och trots alla politiska förändringar förblir det därför ett faktum att vi lever i omedelbar närhet av den stora ryska nationen.

Det sovjetiska statssocialistiska systemet håller på att falla samman, och Ryssland är på väg in i en ny "den stora oredans tid". Därmed är osäkerheten inför framtiden större än på mycket länge. Lika säker som det går att vara i förutsägelsen att vi står inför en oreda i Ryssland under de närmaste åren, lika osäker måste man vara i förutsägelsen om vad som kommer därefter. Ty att oredan förr eller senare är övergående, och att någonting kommer i dess ställe, är ställt utom tvivel.

Det finns två huvudalternativ. Det ena är att utvecklingen går i riktning mot ett demokratiserat Ryssland, som gradvis slår följe med Europa i övrigt. Det är den utveckling som vi måste hoppas på och som vi har all anledning att göra allt som vi över huvud taget kan göra för att ge ett stöd. Och då är det stöd vi kan ge till Rysslands demokratiska partier, organisationer och grupperingar av stor betydelse. Skall morgondagens Ryssland kunna blir en del av vårt Europa, är det ur deras led som idéerna och inspirationen måste komma.

Men samtidigt som vi hoppas på ett demokratiserat Ryssland kan vi aldrig bortse från risken för att det i stället uppstår ett nyauktoritärt, nymilitariserat eller t.o.m. ett nyrevanschistiskt Ryssland och att denna utveckling skulle innebära faror för Europa i dess helhet.

Det är inte svårt att i dagens sovjetiska utveckling se de tecken som tyder på att de krafter som skulle bära upp en ny diktatur växer sig allt starkare. Den avgående utrikesministern Sjevardnadzes varning för en ny diktatur följdes snabbt av de centralt planerade kommunistiska kuppförsöken i Litauen och Lettland med de tragiska följder de fick.

Avgörande delar av perestrojkapolitiken har misslyckats. Den ekonomiska och sociala situationen är nu så allvarlig att det finns anledning att fråga sig var gränserna för det ryska folkets historiskt mycket stora tålamod går. Och ändå står vi bara i början av utvecklingen.

De militära intressena har flyttat fram sina positioner på ett mycket tydligt sätt. De militära ingripandena i Baltikum talar sitt tydliga språk. Kritiken mot den tidigare förda utrikespolitiken blir alltmer framträdande. Och nu reses dessutom allvarliga frågetecken rörande innebörden i de viktiga rustningskontrollsavtal som slutits.

Man förefaller nu på sovjetisk sida inte vara beredd att fullt ut respektera det s.k. CFE-avtalet och det s.k. 2+4-avtalet om Tyskland, kärnan i den europeiska ordningen.

I vårt eget omedelbara närområde – för att inskränka mig till det – har vi

sett hur dels den 3:e mekaniserade gardesdivisionen vid Klaipeda i Litauen och dels den 77:e mekaniserade divisionen vid Archangelsk uppe vid Vita havet, helt och hållet har undantagits från rustningsbegränsningarna genom att överföras från armén till – av alla ställen – flottan. Dessa och andra mycket mera långtgående försök att kringgå CFE-avtalet riskerar nu att leda till att avtalet inte godkänns av västmakterna och till att rustningskontrollsprocessen i övrigt helt stannar av. Då riskerar vi snabbt att stå inför en situation då ett nytt kallt krig i Europa faktiskt framstår som en verklig möjlighet.

Detta påverkar också situationen i Baltikum. Det var där den nya hårda politiken först skulle ge resultat, och det var också där den kom att skörda sina första offer.

I det långa loppet finns det ingen mellanväg mellan en av Ryssland erkänd självständighet för dessa stater och ett nytt ryskt försök att med förtryck kväva allt av deras frihet. Den som stiger från mörkret mot ljuset nöjer sig faktiskt aldrig med skymning.

Sverige har ett starkt intresse av stabilitet i Östersjöområdet. Men den balans mellan olika intressen som är en förutsättning för stabilitet kan aldrig åstadkommas om den inte utgår från respekten för Estlands, Lettlands och Litauens självständighet. Det är när den sovjetiska centralmakten och Ryssland är beredda till detta erkännande som det blir möjligt att lösa också de problem som har att göra med de sovjetiska säkerhetsintressena i området liksom de problem som har att göra med de ryska och andra befolkningsgrupperna.

Dessa problem finns. Att lösa dem kommer att ställa krav på arrangemang utöver dem som vi har vant oss vid i tidigare internationella relationer. Kan Sverige i det sammanhanget spela en konstruktiv roll skall vi, efter noggranna överväganden, också vara redo att göra det.

Herr talman! Min vana trogen har jag velat granska några av formuleringarna i regeringens utrikesdeklaration. Det har medfört att jag inte har kunnat ta upp vissa av formuleringarna i utrikesministerns allmänna inledningsanförande. Jag har också velat ta upp några av de centrala europeiska frågeställningarna. För mig är det nämligen uppenbart, att det är här som huvuduppgifterna för vår utrikespolitik ligger.

Det handlar om Västeuropas enande, om Centraleuropas avsocialisering och om Östeuropas och Rysslands stapplande steg mot en europeisering. Allt detta måste lyckas tillsammans för att 90-talet skall kunna uppfylla sina löften.

Det innebär också en stor förändring för vårt Sverige. Vi lämnar en epok av delvis självvald isolering och myten om medelvägen, och vi går över i en annan epok, präglad av delaktighet och engagemang i det gemensamma europeiska arbetet. Den nya Europavägen kommer att prägla inte bara vår utrikespolitik under det decennium som nu inleds, utan också vår samhällsutveckling i stort.

Anf. 8 BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Strävan efter fred är kanske mänsklighetens minsta gemensamma nämnare. Ändå misslyckas vi ständigt. Krigets pris har genom århundradena åter och åter betalats.

Älskade människor rycks bort, barn blir faderlösa, kvinnor blir änkor, föräldrar som fött och fostrat liv får uppleva hur de utsläcks i förtid. Smärtans och sorgens entoniga gråt ekar från historiens början till dagens Kuwait, USA och Irak.

Längtan efter en värld i fred är stark. Skall vi nå den måste vi bättre förstå krigets orsaker och fredens förutsättningar. Vi måste försöka hitta de strukturer och samhällssystem som gör det möjligt att med fredliga medel lösa de konflikter som är oundvikliga i mänsklig samlevnad.

I det sökandet har professor Bruce Russett vid Yale-universitetet i USA med sin senaste bok, Controlling the Sword, lämnat ett värdefullt bidrag.

Det finns, framhåller han, ett par uppenbara inslag i det samtida internationella mönstret av krig och fred. "Det ena är att några stater väntar sig, förbereder sig för, och för krig med andra stater. Det andra är att vissa stater inte väntar sig, inte förbereder sig för, och inte för krig, åtminstone inte mot varandra."

Det första inslaget är tydligt för alla. Det ligger för dagen närmast till att exemplifiera med Irak. Det andra inslaget i mönstret är mindre uppmärksammat. Men vi kan konstatera att det sedan 45 år råder fred mellan de industrialiserade och demokratiska stater som ingår i den s.k. OECD-kretsen, dvs. Västeuropa, Nordamerika, Japan, Australien och Nya Zeeland. Fram t.o.m. andra världskriget förekom åtskilliga bittra strider mellan dessa stater, men de har alltså upphört.

Professor Russett prövar olika förklaringsmodeller. Kan det bero på att alla dessa stater är marknadsekonomier? Eller beror det på förekomsten av internationella lagar och institutioner? Beror det på kulturella likheter? Nej, konstaterar han, ingen av dessa förklaringar duger. Han menar i stället att det avgörande är att alla dessa stater är demokratier. Demokratier krigar inte med varandra.

Russett framhåller att det i det demokratiska styrelseskicket finns inbyggt kraftfulla normer mot användningen av våld både inom staterna och mellan dem. En av de grundläggande föreställningarna bakom den liberala demokratin är just att konflikter kan lösas utan våld. Demokrati kan sägas vara ett knippe institutioner och normer för fredlig lösning av konflikter.

Medborgarna i en demokrati har lättare att acceptera synpunkter och anspråk som förs fram av ledare och folk i en annan demokratisk stat än dem som framförs av diktatorer utan folklig förankring. Om också det andra landet är en demokrati, underminerar det människornas vilja till krig och deras motstånd mot kompromisser som kan lösa uppkomna konflikter.

Jag är övertygad om att professor Russett har rätt. Arbetet för demokrati är den främsta fredsrörelsen. Ingen regering under folklig kontroll kan välja att rusta för aggression i stället för att sörja för folket. Att smida plogbillar till svärd, när det inte är för att värja sig mot ett yttre hot, kan bara ske i diktaturer.

Det fanns en tid när många menade att demokrati kanske passade i västvärlden men knappast någon annanstans. Orsaken sades ibland vara att det skulle finnas avgörande historiska och kulturella skillnader, ibland helt enkelt att demokrati ansågs vara en lyx som bara utvecklade industriländer kunde kosta på sig.

För kineser och araber passar det nog inte med demokrati, sade man. Flertalet afrikanska stater hade helt enkelt inte råd med demokrati, och kunde man tänka sig någon form av demokrati så var det "enpartidemokratier" – som om något sådant vore möjligt. I verkligheten dolde sig naturligtvis bakom dessa "enpartidemokratier" i grunden auktoritära regimer.

I dag finns det, herr talman, trots de mörka moln som just nu drar fram över världen, grund för en viss optimism. Demokratin har stärkt sin ställning i världen under senare år. Det är inte bara i Östeuropa som diktaturer har fallit och ersatts av demokratier. Demokratin står i dag starkare också i de övriga världsdelarna.

Det gäller Latinamerika, där flertalet stater i dag är mer eller mindre demokratiska, även om det, såsom framhålls i utrikesdeklarationen, återstår djupgående samhällsreformer för att hantera de omfattande fattigdoms- och miljöproblemen.

Demokratiska tendenser finns också i Afrika.

I t.ex. Moçambique har man beslutat att skriva in flerpartisystem i författningen, och liknande beslut eller hoppingivande tecken finns i en rad andra stater.

Utvecklingen i Sydafrika känns, trots alla svårigheter, löftesrik. Jag vill gärna instämma i regeringens uttalande i deklarationen, att den tidpunkt nu rimligen närmar sig då frågan om Sveriges sanktioner mot Sydafrika måste tas upp till prövning.

Man skall, herr talman, naturligtvis inte överdriva Sveriges möjligheter att påverka utvecklingen i världen, men man skall heller inte underskatta dem. Till de viktigaste insatser vi kan göra hör att understödja en utveckling mot demokrati. Det måste genomsyra våra biståndsinsatser i både Östeuropa och u-länder. Det måste vara styrande för vår eventuella medverkan, t.ex. inom ramen för Förenta nationerna, till en framtida stabilitet i Mellersta Östern.

Svensk utrikespolitik har ibland haft en olycklig tendens att knyta Sverige till diktaturer och auktoritära socialister i u-länder, sådana som Nyerere i Tanzania, Castro på Cuba, MPLA-regimen i Angola och Arafat i PLO.

Det är viktigt att vi i framtiden i våra kontakter med u-länder gör klart att vi anser att demokratin – med yttrandefrihet, flerpartisystem och organisationsfrihet – är det enda styrelseskick som kan ge såväl frihet för folken och fred mellan länderna som ekonomisk utveckling.

Det är inte översitteri eller "nykolonialism" att sprida de erfarenheter vi själva har vunnit i kampen för folkligt inflytande och ekonomiskt välstånd. Tvärtom vore det ett förakt för människor i u-länderna om vi hävdade att de inte är tillräckligt mogna för att slippa övergrepp och tortyr, att välja sina egna ledare eller att ha en ekonomi som styrs av människors efterfrågan.

Vi måste – som Göran Rosenberg skriver i det senaste numret av tidskriften Moderna tider – "ha modet och viljan att stå upp för vår egen kultur, vår egen moral och våra politiska principer".

Under senare år har demokratimålet fått en ökad tyngd i svensk biståndspolitik. Det är bra. Den lovande utvecklingen i många u-länder ökar också möjligheterna att med biståndet bidra till demokratisering. Bl.a. därför är vi från folkpartiet liberalernas sida utomordentligt kritiska mot att regeringen

nu föreslår en minskning av biståndet. Det är djupt beklagligt att solidariteten sitter så trångt i socialdemokratins Sverige.

Av samma skäl som demokratimålet måste betonas starkare i biståndet måste vi vara öppna för att ompröva biståndet när det blir bakslag för demokratisträvandena eller när framstegen uteblir. Regeringen säger sig ibland dela den uppfattningen, men ännu oftare framhåller biståndsministern att biståndet inte skall användas som påtryckningsmedel. I motsats till henne tycker vi att det är självklart att det skall kunna användas just så.

Ett sätt att uppmuntra en demokratisk utveckling är att, främst efter tyskt mönster, kanalisera ett ökat bistånd genom organ knutna till svenska demokratiska partier och organisationer, t.ex. Liberalt Utvecklingscentrum – vårt biståndsorgan – eller Arbetarrörelsens Internationella Centrum. Genom att olika organisationer får möjlighet att stödja olika projekt kan vi främja den mångfald som är en förutsättning för demokrati. Jag hoppas att utrikesministern vill medverka till en sådan utveckling.

Herr talman! När efter andra världskriget diskussionerna om ett fördjupat samarbete i Europa kom i gång på allvar, var det viktigaste syftet att förhindra ännu ett krig i vår världsdel. Det fanns en stark önskan att skapa sådana institutioner för samarbete mellan i första hand de gamla arvfienderna Frankrike och Tyskland att ett krig mellan dem blev omöjligt. Ur denna grundläggande önskan föddes först Kol- och stålunionen och sedan EEC.

Det västeuropeiska samarbetets största framgång så här långt är naturligtvis att det har medverkat till att säkra freden i Västeuropa. En viktig utgångspunkt för ett demokratiskt styrelseskick är att det politiska spelet inte är ett nollsummespel. Genom att samverka och lösa konflikter med fredliga medel kan vi tillsammans bli rikare. Att detta gäller också de internationella relationerna har blivit alltmer uppenbart för efterkrigstidens västeuropéer.

Samarbetet inom den Europeiska Gemenskapen står nu inför en fördjupning och breddning. Visserligen har kriget i Mellersta Östern och den ekonomiska recessionen kastat sina skuggor också över EG, men det finns ingen anledning tro att den utveckling som vi har sett under senare år skulle stanna upp. Det är vår övertygelse att såväl den monetära som den politiska unionen i sinom tid kommer att förverkligas.

Det beslut som med bred majoritet fattades i riksdagen den 12 december i fjol om att Sverige skall eftersträva medlemskap i EG var mycket glädjande. Det är angeläget att en medlemsansökan inges så snart som möjligt och att förberedelserna för den kommer i gång omedelbart.

Om demokrati och samarbete förklarar den fredliga utvecklingen i väst, är det andra omständigheter som efter 1945 har förhindrat krig mellan öst och väst, nämligen den ömsesidiga avskräckning – eller terrorbalans – som har skett genom utbyggnad av omfattande vapensystem. Det går inte att förneka att också den har bidragit till den långa perioden av fred i Europa.

Men priset har varit högt. Kapprustningen har frestat på, särskilt i Sovjetunionen. Jämfört med USA har Sovjetunionen avsatt en dubbelt så stor andel av en hälften så stor nationalinkomst till militära ändamål. Det har bidragit till utarmningen av den sovjetiska ekonomin och de sovjetiska medborgarnas lidande.

Risken för att motsättningarna mellan öst och väst skulle utvecklas till öp-

pen strid har dessutom hela tiden funnits. Därför är utvecklingen i Centraleuropa ett stort steg framåt mot en säkrare fred.

Vad gäller Sovjetunionen råder det, som framhålls i utrikesdeklarationen, stor osäkerhet om den politiska färdriktningen i Sovjetunionen.

Dödsskjutningarna i Vilnius och Riga i mitten av januari är en tragedi. Den sovjetiska statsledningen måste hållas ansvarig för dessa händelser.

Som den estniske författaren Jaan Kaplinski har formulerat det: 'Gorbatjovs' liberala och fredliga image ligger krossad vid sidan av kropparna av de unga män som dödades av skjutglada fallskärmsjägare och som kördes över av det välkända verktyget för sovjetiskt utrikes- och inrikespolitik: pansarvagnen."

President Gorbatjov har uppenbarligen inte kunnat motstå de reaktionära krafterna i Sovjetunionen. Om det är av tvång eller av egen övertygelse som han har gjort sig av med sina liberala rådgivare och ersatt dem med gamla kommunister vet vi inte. Vi kan bara se vad som faktiskt sker.

Allt pekar nu på att vi åter får en mer auktoritär regim i Sovjetunionen. En verklig demokratisering kan aldrig ske förrän kommunistpartiet och den gamla nomenklaturan har förlorat sin maktställning och Sovjetunionen fått en ledning med folklig förankring.

Men det finns också, herr talman, grund för en behärskad optimism. Så t.ex. har utvecklingen efter skotten i Vilnius visat att de demokratiska krafterna lever även i Sovjetunionen. I en rad städer, bl.a. Moskva, Leningrad och Sverdlovsk, har hundratusentals människor tågat på gatorna till stöd för Baltikum. Det gör att det, trots allt, inte känns alldeles hopplöst!

För oss i Sverige är det viktigt att hålla i gång dialogen med dessa demokratiska krafter, inte minst i Baltikum och den ryska rådsrepubliken. Jag vill gärna ge ett erkännande till både regeringen och riksdagens talman för att de både har tagit egna initiativ och snabbt effektuerat uppslag till solidaritetsåtgärder som har kommit från oss och andra.

På en punkt, herr talman, är jag kritisk och det gäller behandlingen av de baltiska asylsökande pojkarna, de som har flytt från de baltiska staterna för att slippa göra värnplikt i Röda Armén, dvs. det de uppfattar som ockupationsarmén i deras hemländer. För dessa unga män har, såvitt jag förstår, utvisningsbeslut i princip fattats, men de har fått tillfälliga uppehållstillstånd i avvaktan på att något positivt skall hända i Baltikum.

Den behandlingen är enligt min mening omänsklig. De unga balterna måste beviljas asyl i Sverige och få möjlighet att bygga upp ett nytt liv här. Om de en dag ändå skulle vilja återvända till Baltikum har de naturligtvis full frihet att göra det. Men de skall inte behöva leva med den osäkerhet som de nu gör på grund av regeringens snåla flyktingpolitik.

Herr talman! Det har under det senaste året vuxit fram en betydande enighet i Sverige om vår Europapolitik, både vad gäller EG och Östeuropa. Det är glädjande om än något överraskande efter de uttalanden som bl.a. statsministern och utrikesministern gjorde i slutet av 1989.

Då hade utrikesministern knappt ord för sina fördömande uttalanden om våra krav på stöd till Baltikums självständighetssträvanden. Enligt Sten Andersson var jag inte bara okunnig, jag hade dessutom dåliga rådgivare. I dag

står utrikesministern på samma lastbilsflak som mina dåliga rådgivare och uttalar sitt stöd för Baltikums frihet!

Statsministern kritiserade mig i oförsonliga ordalag när jag uttalade att Sverige borde bli medlem i EG. I dag talar samma statsminister entusiastiskt om svenskt medlemskap och de stora uppgifter som väntar oss i EG!

En poäng i professor Russetts bok om fredens förutsättningar är att en demokratisk regering också i utrikespolitiken måste ta hänsyn till vad väljarna tycker. Socialdemokraternas omsvängning när det gäller Baltikum och EG under det senaste året är en god illustration till den tesen!

Herr talman! I augusti i fjol utbröt det ånyo krig i Mellanöstern. Hela området har under mycket lång tid varit en oroshärd. Det har oavbrutet pågått en maktkamp mellan olika politiska och religiösa intressen. Krig och statskupper har avlöst varandra. Konflikterna är både många och svåra.

Mer direkt har vi i Sverige känt av dem bl.a. genom oljekriserna på 1970-talet och den stora mängden flyktingar från Mellanöstern.

Det har i Sverige förts en diskussion, bl.a. i anslutning till Ingvar Carlssons brev till Saddam Hussein i höstas, om vilket problem som är det grundläggande i området. Den svenska regeringens bedömning, som den delar med bl.a. Saddam Hussein, är att det är Pelestinakonflikten.

I det perspektiv vi nu måste anlägga på Mellanöstern, dvs. när vi söker orsakerna till det nu pågående kriget, är detta helt enkelt inte sant. Det har ingenting med Palestinaproblemet att göra. Det är en orimlig tanke att Irak för att komma åt Israel skulle ockupera Kuwait, som under Iraks krig mot Iran stödde Irak och som ekonomiskt också har stött PLO och andra palestinska grupper.

Den koppling som Saddam Hussein i höstas gjorde till Palestinakonflikten, och som återkom i revolutionsrådets s.k. fredsutspel i förra veckan, är en ren efterhandskonstruktion som bara syftar till att vinna sympatier från andra arabländer.

Men även när Kuwait en dag har befriats är det tveksamt att peka ut Palestinaproblemet som mer grundläggande än andra problem i området. Jag är medveten om att det är officiell svensk politik att göra det, men rimligheten i det måste ändå ifrågasättas.

Det kurdiska problemet, striderna mellan kristna, muslimer och druser i Libanon och inbördeskriget i Sudan är andra besvärliga problem men utan någon koppling alls till Palestinafrågan. Än viktigare är den maktkamp som under hela efterkrigstiden – och med rötter ännu längre tillbaka i historien – har pågått mellan Saudiarabien, Irak, Iran, Syrien och Egypten.

Om man skall tala om något problem som mer grundläggande än andra vill jag hävda att det också i Mellanöstern område är bristen på demokrati. Israel är den enda demokratiska staten i regionen, omgiven av diktaturer och auktoritära regimer.

För områdets envåldshärskare har hela tiden användning av våld för att uppnå och upprätthålla maktställningen inom det egna landet, och för att vinna ökad makt i förhållande till grannstaterna, varit naturlig. Saddam Husseins skräckregim är vidrig. Vetskapen om att han inte är ensam tyrann i Mellanöstern är skrämmande.

Jag fruktar att alla försök att uppnå en stabil fred i området, som bygger

på överenskommelser mellan dagens auktoritära regimer, kommer att misslyckas. Om det skall bli möjligt att uppnå någon långsiktig stabilitet är det av avgörande betydelse att en demokratiseringsprocess kommer i gång. Människorna i arabvärlden måste äntligen få känna respekt för sitt människovärde och få möjlighet att själva välja sina ledare. Önskemål och krav med den inriktningen har redan framförts, bl.a. från irakier i exil.

Problemet är, som den arabiska författaren Tahar Ben Jelloun för en tid sedan skrev i Aftonbladet: "Demokratin är en kultur, en daglig läroprocess. Den är inte given. Den är något man förvärvar. Ingen har låtit de arabiska folken förvärva en politisk kultur och få tillgång till en demokratisk tradition". Tiden borde vara mogen för det nu!

Herr talman! Den respekt jag efterlyser måste naturligtvis också tillkomma palestinierna. Det är svårt att se någon annan lösning på deras problem än att också de får möjligheter att leva i en egen stat.

Iraks ockupation av Kuwait tycks paradoxalt nog ha fört Palestinafrågan längre från en lösning. PLO har klart tagit ställning för Irak och bl.a. försvarat dess attacker på det icke krigförande Israel. Detta har fått t.o.m. Sten Andersson att något sväva på målet beträffande PLO, men inte mer än att PLO i utrikesdeklarationen betraktas som en självklar part i en internationell konferens om Mellanöstern. Det är svårt att förstå den syn som länge har varit förhärskande i Sverige på PLO som den enda representanten för palestinierna.

PLO bildades inte för att företräda palestinierna, inte för att förhandla med Israel, inte för att hjälpa Palestinaflyktingar tillbaka, inte för att uppnå en palestinsk stat vid sidan av och i fred med Israel. Om dessa mål hade varit PLOs skulle man förmodligen i dag ha uppnått de flesta av dem. Det är palestinierna som fått betala priset för PLOs oförsonlighet.

PLO bildades för att förgöra den judiska staten, för att på ruinerna av Israel bygga en palestinsk stat. Och eftersom detta mål har varit – och är – det enda och övergripande har man inte vikit för att ta till terrorism. PLO har givit Saddam Hussein ett oreserverat stöd och har aldrig kritiserat den irakiske diktatorns terror.

Är det någon som tror att den palestinska stat PLO vill upprätta kommer att vara en demokrati?

Herr talman! Visst kan vi vara kritiska mot delar av Israels politik. Och inga är mer kritiska än israelerna själva.

Sedan 1967 ockuperar Israel västra Jordanstranden och Golanhöjderna. Israel hade ingen vilja att ockupera territorium vid sexdagarskriget, utan var tvärtom villigt att återlämna ockuperade territorier i utbyte mot erkännande och fred. Arabstaterna svarade med sina nej till förhandlingar, nej till erkännande, nej till fred med Israel.

När Camp David-överenskommelsen med Egypten slöts visade det sig vad som hade kunnat uppnås om Jordanien och Syrien velat sluta fred efter sexdagarskriget. 1978 återlämnades hela Sinai till Egypten – med oljekällor och turistanläggningar. Regeringen Begin kommenderade ut armén för att få i väg de judiska bosättarna i Sinai.

Sedan dess har många år gått och tyvärr har bosättningspolitiken fortsatt. Det försvårar utan tvivel en framtida fredsuppgörelse.

Jag tror alltså, herr talman, att en del av en fredslösning i Mellanöstern måste vara att en stat skapas också för palestinierna – en möjlighet som arabstaterna dess värre sade nej till när de år 1947 avvisade FNs delningsplan. En sådan palestinsk stat måste vara demokratisk och bygga på ett erkännande av Israel, och i en sådan stat måste det naturligtvis finnas garantier för minoriteter.

Israel skulle kunna göra mer för att nå fred, t.ex. genom att mer aktivt söka en motpart på Västbanken för att underlätta förhandlingar och genom att på nytt klart deklarera att man är beredd att återlämna ockuperade områden i utbyte mot fred och erkännande.

Israel är en tillflykt för judar undan förföljelse. Om inte Israel hade funnits – vart skulle de judar som överlevde nazismen ha tagit vägen? Om inte Israel hade funnits – vart skulle de hundratusentals flyktingarna från arabstaterna ha tagit vägen? Om inte Israel hade funnits – vem skulle då i dag ta emot de judar som flyr undan den växande antisemitismen i Sovjetunionen?

Denna Israels roll är värd allt stöd från vår sida.

Herr talman! De allierades väpnade insatser för att befria Kuwait var och är enligt min mening nödvändiga. De har emellertid ifrågasatts bl.a. av dem som anser att fortsatta ekonomiska sanktioner skulle ha kunnat driva Saddam Hussein ut ur Kuwait. Vi får aldrig veta om det är rätt eller ej, men jag hör till dem som inte tror att det hade varit möjligt, i varje fall inte inom rimlig tid.

Varje krig innebär enorma lidanden och stora mänskliga tragedier. De fruktansvärda bilder vi har sett av krigets civila offer kommer säkert att följas av fler. Det är en illusion att tro att dessa tusentals flygraider kan vara "kirurgiska ingrepp" som inte drabbar tusentals civila.

De irakiska soldaterna är heller inga frivilliga som har valt sin situation. De tusentals soldater som redan har dödats och som kan komma att dödas lämnar alla sörjande anhöriga efter sig. Ingen skall inbilla mig att en irakisk mor eller hustru känner mindre saknad efter sin förlorade son eller make än en amerikansk eller brittisk, eller att känslan av stolthet över att deras fäder gått i döden för Saddam hos de irakiska barnen dominerar över saknaden efter deras fäder som har krossats under bomberna.

Det krig som Saddam Hussein startade med sitt överfall på Kuwait är inte ett "kliniskt" krig. Det är inga krig. Men ansvaret för kriget ligger hos Saddam Hussein, enbart hos honom. Bara den som saknar respekt för människovärdet kan med öppna ögon tvinga fram ett krig.

Saddam Hussein har under hela sin karriär vandrat på lik: över tusentals oliktänkande irakier, bland dem många kurder, som dödats av hans terror, över den miljon irakier som uppges ha dödats under kriget med Iran, över de tusentals kuwaitier som dödats eller misshandlats efter Iraks ockupation i augusti i fjol. Saddam har, med Per Wästbergs ord, "visat en känslans stumhet som skrämmer".

Vår enda önskan måste vara att kriget snabbt tar slut genom att Irak lämnar Kuwait och att Saddams terrorregim ersätts av en regering som kan utveckla Irak i demokratisk riktning.

Det har sedan de allierade gick till mottattack ofta sagts att målet är att befria Kuwait. Det är det mandat de allierade har fått genom säkerhetsrå-

dets resolution 678. Samtidigt måste det sägas: Någon stabil fred i området om Saddam Hussein förblir Iraks härskare är det svårt att tänka sig. Därför är uppgifterna om att Sovjetunionens fredsplan skulle innehålla något slags frisedel till Saddam Hussein starkt oroande.

Det är bra att Sveriges regering har stött alla de resolutioner som säkerhetsrådet har antagit om Irak–Kuwait-konflikten. Vi har från svensk sida all anledning att ställa oss bakom de allierades ansträngningar att befria Kuwait.

FN-aktionen handlar om små länders rätt till frihet och integritet. Ingenting är för Sverige viktigare än att folkrätten och FN stärks i försvaret för små länders ställning gentemot starka grannar.

Men detta innebär inte att vi kan blunda för att ett viktigt motiv – vid sidan av folkrätten – för de allierades insatser är oljan. Det är därför enligt min mening för tidigt att dra slutsatsen att FN nu har börjat fungera som den folkrättens värnare, som många har hoppats på ända sedan bildandet. Hur stark känslan för folkrätten är när den inte stöds av ekonomiska intressen kan bara framtiden utvisa.

De insatser som i dag görs av de allierade för Kuwaits befrielse, görs alltså också för oss i Sverige. Också för vår skull tar de allierade på sig en stor börda, också för vår skull dör amerikaner, engelsmän och fransmän i striderna. Därför var det självklart att vi skulle ge ett positivt besked när britterna hörde sig för om möjligheterna att sända ett svenskt fältsjukhus till området.

Ändå finns hos många – och definitivt hos mig – känslan av att vi sitter på parkett och låter andra försvara också våra intressen. Därför bör vi också från svensk sida förklara oss beredda att utvidga våra insatser så att vi bär en rimlig del av den gemensamma bördan.

Saddam Hussein är den härskare i arabvärlden som just nu, av naturliga skäl, fångar de flestas intresse. Alltmer uppmärksammas det fruktans imperium som han har skapat i Irak. Han framträder allt tydligare som en ondskans företrädare.

Men även om andra regimer i området kan te sig milda i jämförelse med Saddams är det flera andra som med vanliga mått mätt är skrämmande.

Jag säger detta för att understryka att vi har all anledning att i den demokratiska världen noggrannare än hittills pröva med vilka vi samarbetar.

Uppbyggnaden av den irakiska krigsmakten har varit möjlig bara genom en generös vapenexport från många väststaters sida. Förra året röstades förslag om att undersöka situationen för kurderna i Irak ned i FNs kommission för mänskliga rättigheter. Så sent som några månader före krigsutbrottet i augusti förekom åtskilliga bugningar mot Saddam Hussein från västliga politiker.

Alla dessa missbedömningar får inte upprepas om vi skall kunna få en stabil fred i Mellanöstern.

Demokratikravet måste än en gång understrykas, liksom kravet på en avsevärt skärpt kontroll av all vapenexport till auktoritära regimer. I varje fall i de demokatiska länderna borde det gå att få förståelse för en sådan politik!

Anf. 9 OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Det är naturligtvis en fördel om vi är överens om utrikesdebattens uppläggning. Om partierna inte är överens är det viktigt att vara informerad i förväg t.ex. via en regeringsdeklaration, och det är vi. Det har därför varit naturligt för mig att basera anförandet på vår utrikespolitiska syn och göra eventuella kommentarer i första hand med anknytning till regeringsdeklarationen.

Krigets verklighet innebär alltid nederlag. Krig dödar och lemlästar människor – och slår framtiden i spillror för dem som skall försöka leva vidare sedan nära anhöriga ryckts bort, hem lagts i ruiner, mark ödelagts och natur i övrigt förstörts. Vi fick i går information från Irak om att 20 000 har dödats och 60.000 skadats hittills på den irakiska sidan. Krigets totala verklighet fångas inte av medias bevakning. Det finns anledning att understryka det. Krigets explosioner och krevader speglas på distans eller som ruiner. Skadade människor visas ofta efter omhändertagande i sjukhusmiljö, och de döda i flaggsvepta kistor eller svarta plastsäckar. Krigets visas ytligt och censurerat, oftare i presskonferensernas sken och teknifierat än som en kamp på liv och död, som det ju är fråga om. Sådana är bilderna från Gulfkriget.

Iraks utsläpp av olja i Persiska viken orsakar långsiktiga och mycket allvarliga skador i en naturmiljö som är sällsynt artrik. FN-alliansens bombräder söker bl.a. anläggningar för kärnvapenframställning. Iraks missiler riktas mot civila i Saudiarabien och Israel och mot Israels kärnforskningsanläggningar. Sambandet mellan kärnkraftens anläggningar och kärnvapen bekräftas på nytt. I detta skeende når TV-kamerorna inte fram.

Diktaturens och diktatorns illdåd mot Kuwait har lyft fram betydelsen av demokrati och frihet. Det gäller det kuwaitiska folkets rätt till sin egen stat.

Som ett uttryck för avspänningen mellan USA och Sovjet har Förenta nationerna fått en viktig roll, genom resolutionerna, genom sanktionerna.

Iraks invasion av Kuwait och terrorbombningarna mot Israel kan inte nog fördömas. Kuwaits folk, liksom alla folk, har rätt att i frihet bestämma i sitt eget land. Därför är det självklart att Sverige – som regeringen säger – "som lojal FN-medlem" har givit sitt stöd till alla resolutioner som beslutats av FNs säkerhetsråd. Därför borde det också vara självklart att Sverige efter kriget medverkar till en konferens om samarbete och säkerhet i hela Mellanösterns, där alla folks, även palestiniernas och kurdernas, fri- och rättigheter kan få en möjlighet.

Dessa fri- och rättigheter måste också gälla staten Israel. Det gäller rätten att finnas till inom trygga och erkända gränser. På denna punkt saknade jag ett uttalande i regeringsdeklarationen.

Det är naturligtvis vår förhoppning i den dagsaktuella situationen att de fredsinitiativ som har tagits bl.a. från sovjetiskt håll, kan leda till att Irak i enlighet med FNs resolutioner lämnar Kuwait. Det förutsätter vapenvila. Det förutsätter vapenvila före den nya fas i kriget som har aviserats, nämligen det stora markkriget. Därefter kan vi vara inne i en ny än mer långsiktig fruktansvärd fas med ett betydligt ökat antal människooffer.

Varhelst mänskliga fri- och rättigheter förtrampas måste övergreppen fördömas, diktaturens våld betvingas och krigets offer ges stöd och hjälp. Åter illustreras behovet av en humanitär och generös flyktingpolitik, i vårt eget

land, i Europa, i världen. Människor som drabbas av kriget flyr undan förföljelse, förtryck och våld. Vi kan alla se att ingen flyr av fri vilja.

Men krigets mänskliga nederlag måste i första hand förebyggas. Förutsättningarna för krig måste undermineras. Sällan har den internationella vapenhandelns öppna dubbelmoral framstått så tydlig som i Gulfkriget. Om världsamfundet kan enas om en bojkott mot ett land, borde man också kunna skärpa den internationella kontrollen i framtiden av krigets redskap, vapnen. Det är åtminstone vår förhoppning att det skall vara en viktig del av det arbete som följer efter det att vapnen har tystnat i Gulfen.

Låt mig göra en närmare orientering om våra egna gränser. I juni 1990 inleddes EES-förhandlingar mellan EG och EFTA om ett gemensamt europeiskt ekonomiskt samarbetsområde. Förhandlingarna hade föregåtts av omfattande föreberedelsearbete inom både EFTA och EG.

Redan 1988 enades EFTA, på svenskt initiativ, om en plan för breddat och fördjupat samarbete med EG. I januari 1989 gav EG, genom kommissionspresidenten Jacques Delors, sitt positiva svar och föreslog ett mer strukturerat samarbete med EFTA-länderna. EFTA som organisation stärks, dels genom det ökade samarbetet mellan medlemsländerna, dels genom ökade ekonomiska och personella resurser.

EG tar internt steg efter steg för att fullborda den inre marknaden, samtidigt som debatten inom EG intensifieras om mer långsiktiga målsättningar för integrationen. En särskild regeringskonferens kring frågan om en politisk union planeras för att man bl.a. skall diskutera frågorna om utrikes- och säkerhetspolitiskt samarbete, inkl. försvarssamverkan. Dessutom öppnas diskussioner mera konkret kring den monetära unionen.

Just då EFTAs ambitioner är tydligare och mer samstämda än tidigare, då EES-förhandlingarna kommit i gång och då faktiskt osäkerheten om EGs interna utveckling är större en någonsin under de senaste 20 åren, anger den svenska regeringen att Sverige tydligt och "i positiva ordalag" skall klargöra ambitionerna att bli medlem av EG. Deklarationen kom som bekant som en fotnot i ett inhemskt krispaket den 26 oktober i fjol.

Det är viktigt att som bakgrund ha den utveckling på det säkerhetspolitiska området som samtidigt sker i hela Europa, återföreningen av Tyskland, de framsteg som gjorts i samband med Paris-konferensen inom ESKs ram etc.

Fyra dagar efter krispaketet presenterar Carl Bildt och Bengt Westerberg sex punkter till ett gemensamt regeringsprogram. Jag vill nämna det för fullständighetens skull. Den första punkten gäller svenskt medlemskap i EG, och beskedet är "fullt formellt medlemskap i mitten av 1990-talet". Den "snabba utvecklingen mot en politisk och monetär union som EG nu drar upp riktlinjerna för – – – ser vi – – – som ytterligare ett argument för att Sverige måste söka medlemskap", skriver de. Samtidigt antyder de att detta exkluderar andra partier.

I rikdagens utrikesutskott enas sedan de fyra stora partierna om en realistisk tågordning för att påbörja den process som skall ge svar på frågan om ett svensk medlemskap i EG är möjligt eller ej.

Så här drygt två månader senare finns det anledning att påminna om rikdagsbeslutets faktiska innehåll, enligt vilket "Sverige (bör) eftersträva att bli

medlem i den Europeiska gemenskapen med bibehållen neutralitetspolitik. --- Efter en samlad bedömning av de utrikes- och säkerhetspolitiska faktorerna och efter samråd i utrikesnämnden bör regeringen kunna lämna in en svensk ansökan om medlemskap. --- I bedömningen ingår självfallet hänsyn till den fortsatta utvecklingen i Europa inkl. EGs regeringskonferenser, EES-förhandlingarna och säkerhetspolitiskt viktiga skeenden inom ESK. Av betydelse är också hänsyn till samarbetet med de övriga nordiska länderna och de övriga EFTA-länderna." Riksdagen poängterar att det är "angeläget att arbetet med att på olika områden belysa konsekvenserna av ett medlemskap inleds så snart som möjligt". En parlamentarisk arbetsgrupp bör "efter slutförda EES-förhandlingar löpande följa framtida medlemskapsförhandlingar och deras förberedelser".

Centerns vision av samverkan och utveckling i Europa gäller hela Europa. Det är i det alleuropeiska perspektivet de stora möjligheterna finns – till avspänning, säkerhet och fred, till demokratiers och fria folks samverkan, till resor, handels-, utbildnings- och kulturutbyten samt till gemensamma åtgärder för att rädda Europas miljö. Därför är ESK, Europarådet och ECE så viktiga. De omfattar nämligen det alleuropeiska perspektivet.

Låt mig här kort kommentera något av det som återfinns i regeringsförklaringen. I den kommenteras bl.a. CFE-avtalet om konventionell nedrustning i Europa. Det är en viktig säkerhetspolitisk förändring i Europa som åberopas i det tidigare citerade riksdagsbeslutet. Man konstaterar att oklarheter i tolkningen av avtalet måste redas ut. För Sveriges vidkommande är det viktigt att notera att de militära styrkorna i Sveriges närområde knappast har reducerats till antalet, snarare tvärtom. Däremot har moderna förband flyttats norröver, bl.a. från det centraleuropeiska området. Den omrustning som Carl Bildt tidigare nämnde i debatten – i stället för nedrustning – som har ägt rum genom överföring av militära förband mellan olika vapengrenar, har bl.a. lett till en utökning av de marina styrkorna. Det understryker betydelsen av att marin nedrustning också måste ingå som en del i de internationella nedrustningsförhandlingarna. Centern har ofta betonat denna brist i det som hittills har åstadkommits.

Centern bejakar ett nytt Europas nya möjligheter. Därför har vi aktivt medverkat till beslutet om att ansöka om medlemskap i EG. Riksdagen anger tydligt att frågorna skall tas i rätt ordning. Och naturligtvis med rätt bakgrund, dvs. där man ser det nya skeendet och dess möjligheter. När vi vet resultatet av EES-förhandlingarna, och när EG genom sina regeringskonferenser har givit signaler om vilken framtidsväg EG självt väljer, då kan Sverige göra en samlad bedömning av en medlemsansökan, dess möjligheter och konsekvenser. Detta är självklarheter.

Innan Sverige begär att få förhandla om medlemskap i EG måste vi veta vad vi skall förhandla om samt veta hur alternativen till medlemskap ser ut. När Sverige begär förhandlingar om medlemskap måste det finnas ett förhandlingsunderlag. Därför kan medlemsansökan inte vara detsamma som medlemskap. Det vore knäfallspolitik – i varje fall är det en tolkning – och då behövs inga förhandlingar.

När vi i centerpartiet, och många med oss, förordar en folkomröstning före beslut om ett framförhandlat avtal om medlemskap i EG, så bygger det

på detta synsätt. Vi har för övrigt inte heller haft anledning – jag hoppas att inte heller någon annan har haft det – att utesluta en folkomröstning i grundlagsfrågan. Den möjligheten finns särskilt reglerad i vår konstitution.

Ett förhandlingsresultat bör rimligen vara förankrat. Det skall vara ett resultat som människor omfattar, som är begripligt i deras vardag. Människor skall ha möjlighet att själva ta ställning. Med en annan ordning skulle man ju ställa människor utanför beslutsprocessen. Demokratin skall för att vara meningsfull också vara reell. Detta säger jag som en kommentar till Carl Bildts anförande i denna del.

Den svenska neutralitetspolitiken, med alliansfrihet i fred syftande till neutralitet i krig, har hållit Sverige utanför vårt sekels två världskrig. Ibland framställs detta som en föga heroisk position, men det är ändå ett faktum. Sedan kan man göra olika bedömningar av huruvida vi hade kunnat handla annorlunda och kanske mer aktivt deltaga på frihetens och demokratins sida.

Det råder ändå inget tvivel om att den svenska neutralitetspolitiken har givit Sverige tyngd i det internationella arbetet för frihet, fred och mänskliga rättigheter. Neutraliteten är vald av oss själva, den definieras av oss själva och den får trovärdighet genom vårt eget agerande, här hemma och i relation till andra länder och ländergrupper. Neutralitetspolitiken byggs utifrån verkligheten – en verklighet som förändras – och inte utifrån förhoppningar och spekulationer. Den är ingen åsiktsneutralitet. Den är ingen handelsvara. Den har ingenting med kortsiktiga konjunkturcykler att göra, varken i ekonomin eller i politiken. Alliansfrihet är en tidlös position, rimlig i alla väpnade miljöer, i varje fall för den som vill hålla sig utanför väpnade konflikter genom egna beslut. Den positionen är inte förhandlingsbar. Det är en självklarhet att en av neutralitetspolitikens viktiga syften är att så långt vår förmåga räcker hålla Sverige utanför krig. Det kräver ett starkt försvar. En annan hållning skulle kräva en total omprövning av den svenska försvarspolitiken.

I vårt närområde, några tiotals mil bort, på andra sidan Östersjön, har människor helt nyligen offrat sina liv i kampen för frihet och självständighet. Sovjetmaktens övergrepp i Baltikum kan inte nog fördömas. Men de baltiska folkens krav på demokrati och självständighet förstummas inte av stridsvagnar och kulor. Deras arbete går tålmodigt vidare och måste få grannfolkens och den europeiska säkerhetskonferensens stöd liksom världssamfundets.

Sverige har som grannland ett stort ansvar att vara pådrivande i opinionen för ett fritt Baltikum. Centern föreslår bl.a. att Sverige skall ta initiativ till en internationell konferens om Baltikum, förlagd till Stockholm under detta år. Vi hoppas att det initiativet skall kunna tas av en enig riksdag. Sverige måste också driva på för en gemensam nordisk flyktingpolitik, som kan ge de baltiska flyktingarna ett värdigt mottagande. Att bolla flyktingar mellan länderna är orimligt. Nordens starka tradition att, grannfolk emellan, ge flyktingar fristäder och bistånd i kampen för frihet och demokrati förpliktigar.

Den geografiska närheten mellan Sverige och Baltikum öppnar många möjligheter till ömsesidigt samarbete – mellan Sverige och de baltiska repu-

blikerna, mellan kommuner och regioner, mellan företag, skolor och fria organisationer. Många fina initiativ till samarbete och utbyte har omsatts i praktisk handling, inte minst inom folkrörelserna och i många landsting och kommuner, som har öppnat sina skolor för elever från Baltikum. Men många nödvändiga åtgärder återstår. Färje-, flyg-, post-, tele- och radiokommunikationer måste radikalt förbättras. Utbildningssamverkan mellan universitet måste byggas ut, mellan det svenska näringslivet och baltiska företag likaså. Miljösamarbetet måste bli konkret och ge resultat. Bara om miljön kan räddas, kan de baltiska folken långsiktigt trygga möjligheterna till utveckling. Det gäller den stora föroreningskällan i Estland – skifferbrytningen och skifferns förbränning, det gäller skadorna i Rigabukten, det gäller litauiska storindustrier med föråldrad teknik, det gäller Tjernobyls motsvarighet i Ignalina – för att nämna några av hoten mot Baltikum och Nordeuropas miljö.

Därför behövs, utöver alla de resurser som genereras i organisationers och företags samarbete och i de nybildade nordiska bankerna för återuppbyggnad och utveckling, ett generöst svenskt statligt stöd till Baltikum, ja till hela Central- och Östeuropa. Centern föreslår för det närmaste budgetåret 300 milj.kr., som finansieras utanför biståndsbudgeten. Vi prioriterar miljösamarbetet, som hittills varit svagt och valhänt.

Vi begär dessutom av regeringen att man snarast möjligt startar beredningen för kommande treårsperiod på fördubblad nivå. Det har vi föreslagit i motioner till årets riksdag.

Det nordiska samarbetet är unikt. Det är ett, i ordets rätta bemärkelse, mellanfolkligt samarbete, så naturligt och så starkt folkligt förankrat att vi i dagligt tal knappast kallar det internationellt. Tyvärr glömmer vi i debatten bort det nordiska samarbetet. Ändå är det just internationell samverkan som det är fråga om: fem suveräna stater som – med olika säkerhetspolitiska lösningar och med bibehållet självbestämmande – i mellanstatlig samverkan kunnat uppnå goda resultat för sina medborgare. Passfriheten, den gemensamma nordiska arbetsmarknaden och den sociala tryggheten är påtagliga fri- och rättigheter för alla människor i Norden. Nya framsteg noteras år för år. Nu finns möjligheter att studera vid Nordens alla universitet och högskolor. Ännu återstår viktiga steg för att målen om en gemensam nordisk hemmamarknad, god miljö och långtgående lagharmonisering skall bli verklighet. Därtill möter nya uppgifter och nya möjligheter, inte minst i de baltiska folkens önskan om stärkt samverkan.

Centern vill vidareutveckla det nordiska samarbetet, så att Norden stärks som samarbetsregion och så att Norden kraftfullt och samfällt kan agera gemensamt och internationellt. Det gäller oavsett om Nordens nationer även i framtiden väljer olika säkerhetspolitiska lösningar och samarbetsrelationer till övriga Europa.

I det sammanhanget är Östersjörådet viktigt. Sten Andersson har berört den saken. Men Nordiska rådet har kommit att bli ett viktigt organ i kontakterna mellan de nordiska och de baltiska länderna. Det är därför naturligt att det nordiska samarbetet successivt vidgas till att i olika avseenden omfatta också övriga Östersjöområdet.

Vi i Sverige har ett stort ansvar när det gäller att hantera vår Europadebatt

på den nordiska hemmaplanen. Vi har ingen rätt att skriva nordiska grannfolk på näsan vad de skall göra. Helt kort kan jag bara konstatera: De har inget behov av svenska pekpinnar, vare sig från danska eller från svenska utrikesministrar.

När 2000-talet inleds kommer nio av tio människor att bo i utvecklingsländerna. Om inget avgörande och positivt sker i fråga om världssamfundets ekonomiska ordning, kommer klyftorna mellan de många fattiga människorna och de rika, priviligierade, att öka. Om inte de obevekliga sambanden mellan ekonomi och ekologi tas på allvar, kommer stora landområden och miljarder människor att stå inför en ekologisk katastrof. I en värld av klyftor och katastrofer kan varken fred eller varaktig utveckling byggas.

Därför är det välkommet att miljöfrågorna alltmer befäster sin plats som en självklar del av internationellt samarbete, och av svensk utrikes- och biståndspolitik. "Ingen stat kan på egen hand lösa miljöproblemen", säger regeringen i utrikesdeklarationen. Man påtalar att miljöfrågorna skall stå högt på dagordningen i alla former av internationell samverkan. För oss i centern, som redan på 1960-talet föreslog en räddningsplan för Östersjön och en samverkan för att stoppa gränsöverskridande luftföroreningar och andra föroreningar, är det lätt att instämma. Men också den som tänker globalt måste handla lokalt.

Internationella miljökonventioner måste följas t.ex. av nationella åtgärdsprogram – annars saknar de både trovärdighet och verkan. Här är Sverige, dess värre, ingen förebild. Det saknas en effektiv kontroll av att de konventioner som Sverige har undertecknat verkligen efterlevs i vårt eget land. Det finns t.o.m konventioner som Sverige har förbundit sig att följa men som saknar stöd i svensk lagstiftning. Så är det t.ex. med Ramsarkonventionen till skydd för omistliga våtmarker. Inte ens den som uppenbart bryter mot en internationell konvention straffas. Detta faktum är till stor skada för Sveriges trovärdighet – och miljö. Naturskyddsföreningens och Världsnaturfondens kritik är också skarp. Här måste en förändring komma till stånd. Internationella konventioner måste bekräftas i svensk lagstiftning.

Sveriges trovärdighet i internationell miljösamverkan präglas också av vår förmåga att vara ett föregångsland. Det gäller att ta initiativ, att skärpa gränser och att styra in utvecklingen mot miljövänliga lösningar; och detta innan det på internationell nivå ställs krav. Här har Sverige goda förutsättningar genom den kunskap om miljökonsekvenser och miljövänlig teknik som finns i vårt land. Men i stället för att söka vara först bland de främsta tycks regeringen nu – det framgår t.ex. av miljöpropositionen – sacka efter och luta sig mot EGs samråd och initiativ. Men varför vänta på EG när Kalifornien redan nu är en förebild för skärpta krav på förnyelse av bränslen och trafiksystem? En typisk illustration här är att Volvochefen i Ekot i morse just pekade på detta. Han tycker att propositionen är bra, därför att den inte så att säga ställer upp på den högsta ambitionsnivån. Och varför välja bilväg över det känsliga Öresund när bensin- och dieseldriven trafik står för 40 % av luftföroreningarna? Det måste finnas en helhetssyn i miljöpolitiken, och det måste också finnas ett samband mellan trafikpolitik och miljöpolitik.

Slut kretsloppen, kräv ren produktion och ta hänsyn till miljön i all planering! Det är grundläggande krav enligt oss i centern. Den grundsynen får

konsekvenser för allt vårt handlande, såväl lokalt som globalt. Vi som lever nu har ett ansvar för framtida generationer. Industriländernas välfärdssamhällen har förpliktelser gentemot människorna i u-länderna, både på hemmaplan och i fråga om internationell solidaritet.

Centern föreslår att en global miljöfond bildas, som skall möjliggöra miljöinvesteringar i tredje världen och i andra länder med svag ekonomi. Denna globala miljöfond tycker vi skall knytas till FNs miljövårdsprogram, UNEP, och finansieras genom att varje industriland avsätter någon promille av sin bruttonationalinkomst varje år – en tusendel i ett inledningsskede och senare fem tusendelar. Det svenska initiativet till en global miljöfond bör enligt vårt synsätt förberedas inför FNs konferens om miljö och utveckling i Brasilien nästa år. Miljöfonden skulle bli ett led i den överföring av resurser från industrivärlden till utvecklingsvärlden som måste komma till stånd för att rädda miljön och möjliggöra utveckling. Den är, om man så vill, början på återbetalningen av den skuld som industriländerna har till tredje världens människor. Dessa har länge bistått oss med billiga råvaror och billig arbetskraft. Vi har råd att bistå dem.

Även det svenska biståndet måste få en miljöprofil. I motionen om tredje världen utvecklar vi i centern vårt förslag om förebyggande miljöinsatser i det svenska u-landsbiståndet. God miljö är en förutsättning för varaktig utveckling.

En annan avgörande förutsättning för utveckling gäller en så vardagsnära fråga som den om läskunnigheten. Där finns nyckeln till demokrati, till ny miljövänlig teknik, till hälsa och till nya framtidsutsikter. 1990-talet är läskunnighetens årtionde i världen.

Sveriges bistånd till tredje världen får inte åderlåtas på grund av östeuropas behov. Därför håller vi i centern fast vid enprocentsmålet för u-landsbiståndet.

Anf. 10 BENGT HURTIG (v):

Fru talman! Det vi ser här i riksdagshuset i olika kanaler på TV gör att vi överväldigas av vämjelse över den militärt styrda information som redovisar s.k. kirurgiskt rena krigsoperationer. Och på andra vägar – det framgår av en del andra nyhetsprogram – upptäcker vi att dessa operationer med stor brutalitet drabbar civilbefolkningen i Irak. Det gäller kvinnor och barn. Det gäller våra vänner i oppositionen. Det gäller anhöriga till flyktingar som finns i vårt land.

Samtidigt kan vi se att t.o.m. veckotidningar i vårt land har rubriker av följande slag: Åh, vilket härligt krig! Vi har hamnat i en krigspsykos som känns djupt olustig. Djupt olustigt är det också att det sedan lång tid fredliga och alliansfria Sverige nu utgör en del av de krigförande, levererar krigsmateriel och deltar med omkring 500 man i det aktuella området.

Scenerna skiftar snabbt i vår värld. 1989 var det år då förhoppningar föddes om en ny era av avspänning, nedrustning, fred, humanitet och gemensam säkerhet.

En hel del positivt har uppnåtts – det skall erkännas. Demokratins förstärkning i Öst- och Centraleuropa liksom utvecklingen i Sydafrika och i en del u-länder är exempel på positiva tecken. Sanktionerna mot Sydafrika är

ett resultat av krav från folkliga rörelser i det här området. Naturligtvis är det vår önskan att dessa sanktioner förr eller senare skall kunna avvecklas. Men en sådan avveckling måste ske i samförstånd med de folkliga rörelser i Sydafrika som har krävt de här sanktionerna.

Men samtidigt med denna positiva utveckling pågår sedan den 2 augusti kriget vid Persiska viken. I vårt eget närområde, i de baltiska republikerna, har fredliga och politiska krav mötts med stridvagnar och militärt våld. De nationella och etniska motsättningarna i Sovjetunionen har visat sig vara svårare än många har väntat sig, och de kan mycket väl leda till militära konfrontationer i större skala.

Samtidigt som vi fördömer de militära övergreppen i Baltikum och stödjer de baltiska folkens krav på nationellt självbestämmande måste våra krav drivas så, att konflikten i Baltikum kan lösas med dialog, politik och diplomati i ESK-processens anda.

Det är bl.a. därför som jag nu inte är beredd att driva kravet på att det mest lämpliga i just detta läge är att erkänna en eller flera av staterna som självständiga men ockuperade stater. Däremot kan jag inte se att det skulle vara något problem att konstatera att de tre staternas införlivande med Sovjetunionen 1940–1941 stred mot folkrätten och att det, när de blir självständiga starter, väsentligen handlar om ett återupprättande av de förhållanden som rådde före andra världskriget. De här tankegångarna har kommit till uttryck tidigare i ett betänkande från utrikesutskottet.

Det vore en katastrof om utvecklingen i Baltikum med stöd från väst manövrerades in i en sådan position att ett väpnat uppror mot den militära övermakten skulle bedömas vara alternativet. En sådan situation skulle ge de mest reaktionära militära kretsarna ett alibi för en upptrappning av våldet.

Jag anser, liksom många andra, att den löpande närvaron av parlamentariker och andra från exempelvis Sverige är ett viktigt element i fråga om stödet för folken i Baltikum. Alltefter förmåga försöker vi besöka dessa länder, och vi uppmanar också andra att göra det.

Jag tror inte att oenigheten här i kammaren om vilken linje som vi skall följa när det gäller Baltikum är särskilt stor. Det är bl.a. därför som jag i mitt anförande huvudsakligen kommer att ägna mig åt EG-frågan och åt frågan om vår hållning beträffande kriget vid Persiska viken i de fall där meningarna går isär.

Fru talman! Nu dyker den ena utsagan efter den andra upp med innebörden att Sveriges neutralitet är död eller ett minne blott. Grunden för denna syn är givetvis riksdagens, som jag ser saken, lättvindiga beslut från den 12 december om att ge regeringen i uppdrag att ansöka om medlemskap i EG. Till riksdagens beslut fogades att medlemskapet skall eftersträvas med bibehållen neutralitetspolitik. Men hur går det att föra en alliansfri politik samtidigt som man går in i en organisation som utvecklas mot en allians? I långa stycken handlar det om en organisation som också beter sig som en allians när det gäller säkerhetsfrågor. Detta är inte trovärdigt. Även om man formellt kan skriva in en undantagsparagraf om rätt till militär opartiskhet uppstår förr eller senare frågan om varför den eller den neutrala staten eller regionen inte skall så att säga vara med i krigets offer när gemensamma ekono-

miska intressen hotas eller när alliansen ger sig in på militära äventyr runt om i världen.

Jag tycker inte att den historiska utvecklingen ger någon fullständig garanti för att inte demokratiska stater eller demokratiska allianser skulle ge sig in i krigsäventyr. De amerikanska insatserna i kriget i Vietnam eller i Latinamerika kan anföras som exempel i det sammanhanget.

Enligt min mening är det inte definitivt utsagt hur långt man kommer att gå i samarbetet när det gäller säkerhetspolitik och försvarspolitik i EG.

Redan nu höjs här och var runt om i Europa röster i debatten: Sverige smiter undan notan för kriget mot Irak. Men ändå vill man ha tillgång till de fördelar som man tror att kriget skall garantera. I de fördelarna skulle ingå billig olja eller kontroll över oljeproduktionen.

Det skulle vara intressant att i dag få veta om det föreligger någon begäran från de allierade om svenska pengar till kriget. Då bortser jag från kostnaderna för det sjukhus som Sverige ställer till förfogande och eventuella kostnader för de minsvepare som tydligen har levererats från vårt land. Även utan ett medlemskap i EG finns alltså en naturlig koppling mellan gemensamma krigsansträngningar och ekonomiska intressen. Om Sverige är medlem i EG behöver det inte ens hänvisas till några FN-resolutioner när det gäller att sätta tryck på Sverige att medverka i militära insatser.

När det gäller att ha en trovärdig neutralitetspolitik krävs inte bara möjligheten till militär opartiskhet. Även handel med krigsmateriel och strategiska varor måste i en krigssituation kunna styras av den neutrala staten. Likaså måste en neutral stat kunna avstå från ekonomiskt bistånd till krigförande part. Hur detta skall kunna förenas med EGs regler och målsättningar har hittills ingen, enligt min mening, kunnat förklara. Hur skall man t.ex. med en gemensam utrikeshandelspolitik ens kunna avstå från leverans av strategiska varor till stridande part? Och hur skall man kunna undvika att följa Kol- och stålunionens stadga samt Euratoms stadga som berör detta område? Skandalöst i fråga om riksdagens decemberbeslut om medlemskapet är också att ingen analys har gjorts av dessa svårforcerade problem.

Hur skall Sverige i framtiden agera vid en militär konflikt mellan EG och denna unions omvärld? Är det förenligt med det nya säkerhetspolitiska tänkandet att redan nu bestämma att vi alltid skall engagera oss på EG-sidan? Även om vi skulle anse det ofrånkomligt att konflikt i Europa skall regleras genom ESK, finns det också en verklighet utanför Europa.

Nu finns det de som säger att neutralitet bara är ett slagord och att vi i själva verket har haft ett säkerhetspolitiskt samarbete med NATO under hela efterkrigstiden. Åtminstone för de politiskt intresserade på vänsterkanten har detta samarbete varit ett inslag som vi kritiserat, eftersom det undergrävt trovärdigheten i den svenska neutralitetspolitiken. Men någon militär allians har vi ju inte varit medlem i och några formella förpliktelser att gå i krig på NATO-sidan har inte funnits. Därmed har Sverige haft möjligheten att stå militärt opartiskt i ett krig. Sedan är det en annan sak hur denna möjlighet i alla lägen skulle ha kunnat utnyttjas. Om ett verkligt krisläge hade inträffat skulle ett deltagande på NATO-sidan sannolikt ha blivit föremål för viss politisk dragkamp i vårt land. Även om många önskat att den svenska neutralitetspolitiken skulle ha haft ett vidare innehåll och varit mer aktiv, så

anser jag att dess kärna – alliansfriheten – fortfarande är frisk och stark och värd att försvara. Men kärnan i neutralitetspolitiken kan inte vara alliansfrihet om vi går in i en organisation som utvecklas mot en allians. Vad blir då kärnan? Kanske är det då neutraliteten bara blir ett slagord?

Neutralitetspolitiken måste ses i relation till öst–väst-konflikten, och behovet av denna politik minskar när den konflikten upplöses, sägs det ibland. Men vad har öst–väst-konfliktens innehåll varit de senaste 30 åren? I allt väsentligt har den varit försök från de två supermakterna att utnyttja konflikter i tredje världen till sin egen fördel, och därmed har dessa konflikter hotat att bli väldigt stora. Avblåsningen av öst–väst-konflikten underlättar lösningen av problem på sina håll. Men i stor utsträckning finns konfliktanledningarna i tredje världen kvar och krig pågår på olika håll.

I konflikterna i tredje världen har Sveriges alliansfrihet inneburit möjligheter till ett viktigt arbete för folkrätten, för en intensifierad nord–syd-dialog, för FNs ställning och för nedrustning och dialog i konflikter. Om alliansfriheten upphör eller urholkas torde Sveriges möjligheter att agera som ett alliansfritt land också upphöra. Om Österrike, Finland och Schweiz också försvinner ur kretsen av alliansfria länder blir denna krets ytterligare försvagad. Det är inte givet att detta är bra för konfliktlösning och stabilitet i världen eller ens för vår egen säkerhet.

För en gångs skull kan jag känna en viss enighet med Carl Bildt, när han säger att ansökan till EG inte får ske som någon kortsiktig spekulation i vår säkerhetspolitik. Därför har vi i en motion under allmänna motionstiden krävt att riksdagen skall fatta beslut om att skjuta på ansökan tills bilden över vart EG är på väg klarnar.

Fru talman! Det är utmärkt att alla nu tycks ha kommit underfund med att den Irakiska regimens brott mot mänskliga rättigheter är omfattande. Under många år anser jag att det här i riksdagen har varit svårt att få gehör för kritik av denna regim. De förslag om inskränkt handel eller sanktioner som vi tidigare föreslagit har avvisats. Nu sitter vi där med våra fordringar på Irak och vårt minne av utbyte av vänligheter för att hålla handeln på en hög nivå.

Självfallet måste det internationella samfundet vidta åtgärder för att förmå Irak att lämna Kuwait. Självfallet måste den desperata användningen av Scudmissiler fördömas, vilka urskiljningslöst riktas mot civila i Israel och främst Saudiarabien. Men när vi diskuterade sanktionerna mot Irak i utrikesutskottet den 29 november, fann jag anledning att i ett särskilt yttrande konstatera:

"Det är av största vikt att FNs sanktioner nu får verka utan att förödande ytterligare krigsinsatser sätts i gång. Slutresultatet av sådana krigsinsatser kan ingen överblicka. Förr eller senare kommer sanktionerna att ge resultat."

I denna fråga kan jag konstatera att många organisationer och framträdande personligheter runt om i världen har samma position. Dit kan man, vad jag förstår, räkna en tredjedel av EG-parlamentets medlemmar, påven, världskyrkorådet och många politiker i Amerikas förenta stater.

Nu, den 20 februari, kan vi överblicka en del. När vi började granska FN-stadgan blev det omedelbara intrycket att så här som FN används nu var det inte tänkt att FN skulle användas. Där har jag en annan uppfattning än utri-

kesministern. Nu kallas denna nyordning för innovation av de folkrättsexperter som regeringarna har till hjälp för att försvara sitt handlande. Visst skall vi vara lojala mot FN när det behövs. Men om säkerhetsrådet fattar beslut som inte kan ges ett klart stöd i FNs egen stadga är vi ute på ett gungfly. Ingen av de fem ständiga medlemmarna i säkerhetsrådet, som styr mycket av säkerhetsrådets inriktning, kan heller göra anspråk på att vara några folkrättsliga föredömen eller moraliska ledare för Världssamfundet. Det troliga är tyvärr att FN när nästa skurk dyker upp på världsarenan återgår till den gamla ordningen och att någon av de fem stora lägger in sitt veto för att som tidigare hjälpa sin skyddsling.

Kriget måste sättas i gång därför att sanktionerna inte gav någon effekt, sägs det. Både FNs sanktionskommitté och oberoende bedömare i USA, bl.a. den f.d. utrikesministern, fann sanktionerna effektiva tiden före jul. Det var också först med FNs säkerhetsråds beslut i ryggen som Bush fick ett knappt medgivande för kriget i den amerikanska kongressen. Också i denna kongress trodde många på sanktionerna.

Inga eftergifter fick göras, som kopplingen till andra problem, t.ex. Palestinafrågan, för då skulle Iraks ledare få en chans att rädda ansiktet, hette det. Han skulle bli belönad för sin aggression och det fick självfallet inte inträffa. Men den massiva krigföringen, som nu t.o.m. befaras överträda krigets konventioner, innebär att Iraks statsledning ställs inför två alternativ: Kapitulera eller se ert land krossat! Med denna utveckling är det t.o.m. troligt att den amerikanska statsledningen och kanske självaste FN blir de som på sikt förlorar ansiktet.

De allierades krig bedrivs med kirurgisk precision, lovar de militära informationsofficerarna. De besväras inte av någon censur. Men det gör sannerligen de journalister som har nyheter som inte ger en positiv bild av kriget. Det känns förnedrande att veta att de fakta som serveras om kriget är utvalda för att inte skada en tvivelaktig krigsinsats. Var är nu alla vänner av ett fritt informationsflöde, som skulle vara en förutsättning för demokrati?

Genom underrättelseverksamhet och fotografering har man kartlagt de militära målen, lovar man. Men de spionagets gräsrötter som fått betalt för underrättelserna om militära mål har sannolikt fått mer betalt ju fler underrättelser de lämnat. Då är givetvis frestelsen stor att ett skyddsrum blir militär kommandocentral eller att en mjölkpulverfabrik blir fabrik för kemikalier. Uppgifterna kan bli föråldrade. Det kan t.o.m. tänkas att piloter som blir rädda för luftvärnseld tömmer sin bomblast för att komma undan. Många frågar sig varför kurder i Turkiet bombas, vilket envisa uppgifter gör gällande. Kan en del av den militära insatsen också vara riktad mot dem?

Man behöver inte ha avsikten att terrorbomba civila mål för att det i alla fall skall bli det praktiska resultatet. Den militära tvärsäkerhetens ihålighet känner vi till från alla andra krig. Den politiska effekten av de civila lidandena och massförstörelsen kan bli förödande för de krigförande parterna och även för Förenta nationerna. Jag hade för min del väntat mig en kraftigare reaktion från den svenska regeringen när bombningen av en kärnkraftreaktor uppdagades och efter den uppenbarligen inträffade bombningen av ett skyddsrum. Den händelsen har senare förklarats vara ett misstag.

Vi menar, tillsammans med många andra, att ett eldupphör är nödvändigt

för de inblandade parternas skull och för FNs skull. Irak har deklarerat sin villighet att enligt resolution 660 dra sig tillbaka från Kuwait. Det finns förutsättningar för att ett sådant eldupphör skulle vara framgångsrikt. Ett sådant eldupphör måste följas dels av intensiva politiska och diplomatiska ansträngningar för att förmå Irak att uppfylla de återstående FN-resolutionerna, dels av förberedelser till en internationell konferens med syfte att söka en lösning på alla grundläggande konflikter i området.

Det kan enligt min mening inte uteslutas att en internationell debatt i en framtid kommer att leda till slutsatsen att kriget mot Irak inte hade fullt stöd i FN-stadgan och bröt mot internationella konventioner om hur krig skall föras. En sådan situation kan också bli besvärande för Sverige, om vi inte kraftfullt nog reagerar i tid. Kanske borde vi redan nu kräva en kommission av oberoende folkrättssakkunniga från olika delar av världen eller att den internationella domstolen granskar FNs beslut och krigsinsatserna ur rättslig synpunkt.

Från en del håll i parlamenten ute i Europa reses nu kravet på en extraordinär session med FNs generalförsamling för att dels diskutera den uppkomna situationen och säkerhetsrådets beslut, dels sätta i gång förberedelser för en internationell Mellanösternkonferens om alla viktiga problem i Mellanöstern, speciellt de som rör palestinierna och kurderna. Det finns FN-resolutioner som behandlar Israel–Palestina-konflikten och som väntat mycket länge på att bli förverkligade. Resolution 242 har väntat sedan 1967 och 338 har väntat sedan 1973. De samlar fortfarande damm i FNs arkiv. Jag kan för min del inte tänka mig att dessa resolutioner skall förverkligas på samma sätt som de resolutioner som under hösten riktats mot Irak för dess ockupation av Kuwait. Men då uppstår frågan om den nya internationella ordningen vi sägs vara på väg mot innebär någon sorts likhet inför lagen. Enligt USAs president Bush är kriget ett krig för moraliska och etiska värden och vägen till en ny internationell ordning. Undran uppstår då hur den palestinska frågan skall hanteras i denna nya ordning. Jag skulle gärna vilja ha ett besked från regeringen om hur man ser på förslaget att sammankalla en extra generalförsamling.

Fru talman! Jag antydde inledningsvis att det finns de som menar att detta krig är ett krig om kontrollen av olja. Om man i Kuwait hade odlat brysselkål i stället för att pumpa upp olja skulle kriget ha uteblivit. Då hade Saddam Husseins styrkor inte haft skäl att invadera och USA och dess allierade hade troligen inte heller engagerat sig militärt, även om en sådan invasion skulle ha inträffat. Knappt någon förnekar längre att kriget är ett krig vars styrka beror på oljetillgångarna i Persiska viken. Även i våra militära kommentatorers s.k. sakliga analyser hänvisas till att problemet med kontrollen av oljan är centralt. President Bush själv konstaterade redan den 15 augusti vid ett besök i Pentagon att: "Våra arbeten, vårt sätt att leva, vår egen frihet och friheten för vänskapligt sinnade länder i världen kommer att bli lidande om kontrollen av världens största oljereserver faller i händerna på denne ende man, Saddam Hussein."

Det irakiska parlamentets talman underströk vid vårt besök i oktober att oljan var Iraks källa till möjlig rikedom, men också landets förbannelse. Det är uppenbart att Irak genom det av andra arabländer och av väst stödda, åtta

år långa kriget mot Iran fick sin ekonomi förstörd. Liksom i många andra rövarkrig trodde man sig nog genom en erövring av Kuwait få bättre möjligheter att klara sin katastrofala ekonomi. Vapenförsäljare i väst och öst, och även våra svenska företag, hade sina fordringar.

Det är uppenbart att såväl Irak som USA trott sig att genom kriget avvärja ekonomiska problem. Frågan är om det också är ett av motiven för Sverige att engagera sig eller om det bara är folkrätten som vi försvarar. Regeringens folkrättsexpert erkänner i en artikel i Dagens Nyheter den 13 februari att oljeekonomiska motiv är med i bilden. Han undantar inte Sverige.

Nu är det ju så att som ett resultat av de tidigare kriserna och krigen kontrollen av olja i området är delad mellan arabiska och iranska intressen å ena sidan och de stora västliga oljebolagen å andra sidan. Priset på olja skall enligt den marknadsekonomiska teorin bestämmas av tillgång och efterfrågan. Om priset höjs alltför kraftigt sjunker efterfrågan, därför att man går över till andra energislag eller sparar eller därför att de riktigt fattiga inte längre har råd att köpa. Det är för övrigt detta förhållande som håller på att leda till en katastrof i Afrika. Man har inte tillgång till bensin för sina fordon, så att det blir möjligt att få fram livsmedel till de svältande människorna.

Som en följd av kriget sprids det just nu stor oro i internationella kretsar med tanke på utvecklingen i Afrika. Det är också viktigt att konstatera att såväl oljebolagen som arabiska intressen under 80-talet hållit nere oljepriset just på grund av rädsla att alternativen skulle ta över en alltför stor del av energimarknaden. Sänker man priset alltför mycket får man ju också problem med vinsten i de dyraste källorna. Därför har nog inte vare sig USA eller t.ex. Norge ett intresse av att oljepriserna ligger alltför lågt.

Men om nu oljepriset i världen i huvudsak bestäms av marknaden, varför är det då, som så många säger, nödvändigt att föra krig för att tillförsäkra västvärlden och Japan billig olja? Kriget är ju inte gratis det heller utan måste betalas med inkomster från oljeförsäljningen. USA och dess allierade kan också betraktas som de oljerika emirernas och schejkernas lejda soldater. Det skulle vara utmärkt om någon kunde förklara för mig hur krigsinsatser kan motiveras med vikten av att få ett bra oljepris. Det måste vara något annat s.k. oljeekonomiskt skäl som ligger bakom, för sådana skäl redovisas ju trots allt. För övrigt har de redovisats under hela efterkrigstiden. När de irakiska nationalisterna vid en militärkupp 1958 störtade den provästlige kungen, utlöstes omedelbart militära insatser från väst för att rädda vad som räddas kunde. Amerikanska trupper landsteg i Libanon, och Eisenhower godkände att kärnvapen skulle få användas om Kuwait hotades. Storbritannien övervägde att ge protektoratet Kuwait självständighet med löfte att skoningslöst få invadera, om utvecklingen i området skulle gå fel. Den brittiske utrikesministern Selwin Lloyd konstaterade att USA och Storbritannien var överens om att vidta kraftfulla åtgärder för att till varje pris behålla västs position i Kuwait och i Aramcofältet. Då ansåg man att tillgången till billig olja var nödvändig för pundets ställning och den ekonomiska tillväxten i Västeuropa. När Irak 1961 deklarerade sin avsikt att annektera Kuwait satte britterna in trupper, och annektionen blev inte av. Så småningom fick också Kuwait självständighet.

I en lång artikel i Los Angeles Times den 12 september 1990 redogjorde

förre USA-ambassadören i Saudi-Arabien, James Atkins, för hur man i mitten av 70-talet såväl inom som utanför regeringen i USA allvarligt talade om att ta över kontrollen av oljefälten i Gulfen. Atkins menade att man genom Iraks ockupation av Kuwait hade fått möjlighet att uppnå ett tidigare fastlagt mål och att USA troligen skulle komma att militärt stanna mycket länge i området. Sådana uttalanden gjordes också av USAs utrikesminister.

Fru talman! Vi borde någon gång fundera över hur hundratals miljoner människor som lever i små omständigheter under förtryckarregimer ser på oss i väst med vår överdådiga konsumtion och vår önskan att ha billig tillgång till naturtillgångarna i deras område. Vi borde fundera över hur de kan se på oss när vi anser oss ha rätt att som en del av betalningen för billig olja leverera vapen och ständigt vidta åtgärder för att skydda mer eller mindre despotiska regimer såväl för varandra som för den egna befolkningen. Vi borde fundera över hur fattiga, mörkhyade muslimer ser på den rika, vita och kristna världen, som tycker sig ha all rätt att styra och ställa med gränser, naturtillgångar och militärmaskiner i muslimernas region.

Kanske är det faktiskt så, att det är inslagen av kolonialt och neokolonialt herravärlde som frambringar maktgalna ledare som Saddam Hussein och som gång på gång skapar osäkerhet, krig och elände i regionen. Kanske är det så, att västvärlden ibland själv skapar sina fiender genom att aldrig lyckas lära sig den historiska läxan. Kanske är det faktiskt så, att det inte är undanröjandet av den s.k. öst–väst-konflikten som leder till fred och nedrustning. Kanske är det i stället så, att det är klyftorna mellan rikedom och fattigdom, mellan förtryckta och förtryckare och mellan utveckling och underutveckling som skapar grund för osäkerheten, krigen och rustningarna. Därför är det inom utrikespolitiken på dessa områden som vår kamp måste föras. Klyftorna måste undanröjas för att vi skall kunna få en mer uthärdlig värld. Detta innebär att det måste bli en central uppgift att föra en kamp för att minska de ekonomiska klyftorna i världen, främja utvecklingen av demokrati och mänskliga rättigheter, ge ett effektivt och generöst utvecklingsbistånd. Den minskning som nu föreslås är för oss oacceptabel. Dessutom menar vi att vapenexporten måste avvecklas.

Det är verkligen historiens ironi att de som nu öser sin galla över den irakiska regimens omänsklighet under en lång följd av år har varit med om att bygga upp denna regims krigsmakt. Såvitt jag förstår har även svensk krigsmateriel hamnat i detta land. Att Sverige nu entydigt har förklarat sig berett att leverera vapen till USA och dess allierade är utomordentligt svårt att förstå såväl för vår fredsrörelse som för de personer utomlands som har vant sig vid att betrakta Sverige som ett alliansfritt land. Jag hade hoppats att i dag få höra ett löfte om att leveranserna av vapen inte skulle komma till stånd. Tyvärr har massmedias information varit en annan.

Anf. 11 ÅSA DOMEIJ (mp):

Fru talman! 1989 var hoppets år. Trots blodiga konflikter, krig och förtryck skapade avspänningen mellan stormakterna, demokratiseringen i Östeuropa och diktaturers fall en känsla av hopp om en fredligare värld. Under förra året förbyttes optimismen i oro. I Baltikum undertrycks strävandena efter

demokrati, och vid Persiska viken pågår ett storkrig där många oskyldiga, som alltid i krig, får lida.

Tänk att en sådan oerhört stor del av världens resurser läggs ned på vapen och militär i förhållande till vad som används till att lösa grundläggande problem som mat- och vattenförsörjning. Tänk vad mycket kraft som läggs ned på att med terror och förtryck rycka åt sig makt i stället för att med samarbete och diplomati försöka lösa konflikter. Tänk vilka mängder vapen som har sålts till terrorregimer, som t.ex. Iraks, bara för maktpolitik och kortsiktiga vinstintressens skull. Och tänk vad mycket kraft, resurser och ambitioner som i dag går åt till att bryta ned, men som i stället skulle kunna användas till att bygga upp.

För någon gång måste väl ändå mänskligheten kunna lära sig en del av sina misstag. Saddam Husseins terrorvälde byggdes upp av samma länder som i dag för krig mot Irak. Vapenindustrin är en av de mest lönsamma industrigrenarna i världen, men priset är mänskligt lidande så svårt att det över huvud taget inte går att förstå.

Sverige har i förhållande till sin storlek en stor vapenindustri och en stor vapenexport. Vapnen hamnar förr eller senare i krig. Det är ju där de så att säga behövs. Skandaler kring den svenska vapenexporten visar hur svårt, för att inte säga omöjligt, det är att kontrollera den. Sverige bör ta initiativ i FN för att begränsa och helst stoppa all vapenexport i världen. Sverige kan gå före och stoppa den svenska vapenexporten och säga att det aldrig mer får hända att liknande terrorregimer som Saddam Husseins byggs upp. Sverige skulle som ett land som inte tillhör några militärallianser kunna gå före och visa på andra sätt att lösa internationella konflikter än militärt våld.

Irak har nu glädjande nog gått ifrån sitt påstående att Kuwait är en del av Irak. Samtidigt har man ställt en rad villkor som är omöjliga att acceptera. Men Iraks FN-ambassadör säger att villkoren faktiskt inte är några villkor utan bara diskussionspunkter. Irak börjar vackla. Miljöpartiet anser, liksom de gröna i Europaparlamentet, att det är dags för FN att ta initiativ till en vapenvila och försöka förhandla. Många liv skulle kunna räddas genom ett annat sätt att lösa konflikten än att gå vidare i ett blodigt markkrig.

Det är bra att Sten Andersson står fast vid att en konferens i FNs regi om Mellersta Östern behövs. En sådan konferens borde ha hållits för länge sedan och kan bidra till att skapa fred och större stabilitet i området. Samtliga konflikter i området måste tas upp under en sådan konferens, även t.ex. kurdernas situation.

Nationalism och statsegoism är ofta roten till krig och konflikter. Nationalism kan användas av maktfullkomliga ledare till att skapa aggression mot andra. En värld där den nationella tillhörigheten inte längre är lika viktig kan bidra till en fredligare väld. De som är unga i vår privilegierade del av världen har helt andra möjligheter och en annan vilja att ge sig ut i världen än vad tidigare generationer haft. Det känns hoppfullt att så många unga vill resa, lära sig språk, förstå andra kulturer och kanske bosätta sig i andra länder. Genom att ta till vara den här drivkraften och arbeta för öppnare gränser kan vi bidra till en fredligare värld.

En långsiktig vision är att alla människor skulle ha möjlighet att bosätta sig där de själva vill utan att hindras av nationsgränser. Trots att vägen dit

är mycket lång kan vi börja redan nu. Sverige kan arbeta för en gemensam arbetsmarknad med hela Europa. Vi kan börja med EG, EFTA, Baltikum och Polen för att så snart som möjligt utvidga det till hela Europa.

Sverige bör också arbeta för ett ömsesidigt avskaffande av visumtvånget med alla världens länder. Pass bör räcka som inresehandling. Visumtvång skall inte användas för att hindra flyktingar från att söka politisk asyl i Sverige. Under den tid man har rätt att vistas i Sverige och andra länder som turist borde man egentligen också ha rätt att arbeta. De regler som gäller på den svenska arbetsmarknaden skall naturligtvis gälla också dem som får arbeta här tillfälligt. Rätt att arbeta ger möjligheter även för människor som inte har mycket pengar, t.ex. ungdomar, att besöka andra länder och uppleva andra kulturer.

Kombinationen av en allt snabbare EG-integration och nedrivningen av järnridån från östsidan kan leda till att en ny järnridå byggs upp. Vi ser redan många oroande tecken på det. Den här gången byggs den av väst. När människor i öststaterna äntligen får den självklara rätten att resa utomlands, beskärs rätten av länderna i väst. Under partiledardebatten i oktober frågade jag partiledarna från de andra partierna om de ville ge österuropéer samma rätt att resa i Sverige som västeuropéer. Det var bara vänsterpartiet som gav positivt besked. Därför upprepar jag min fråga i dag: Har känslan för människors frihet vuxit i partierna under de månader som gått? Vill ni nu arbeta för samma möjligheter att fritt resa i Sverige för österuropéer som för västeuropéer? Hur ser ni på läget i Baltikum och andra republiker som inte vill tillhöra Sovjetväldet? Hittills är miljöpartiet det enda riksdagsparti som lyssnat på litauernas begäran om att Sverige skall erkänna Litauen. Resultatet av litauernas folkomröstning, som offentliggjordes den 11 februari och där över 90 % röstade för Litauens självständighet i ett val med högt valdeltagande, borde vara tydligt nog för Sverige. Nu framstår det som ännu tydligare att Sverige bör ta avstånd från Molotov–Ribbentrop-pakten och erkänna Litauen.

I ett brev till de svenska riksdagspartierna den 24 januari frågar Litauens president Landsbergis om Sverige är berett att officiellt ogiltigförklara Sovjets annektering av Litauen. Endast miljöpartiet har svarat ja. Är det så svårt att erkänna att de svenska politiker som en gång godtog Molotov–Ribbentrop-pakten gjorde det under stor press? Skall ett beslut som ligger 50 år tillbaka i tiden fortfarande få binda den svenska utrikespolitiken? Vilken principiell skillnad finns egentligen mellan ockupationen av de baltiska staterna och ockupationen av Kuwait, förutom att Litauen har varit ockuperat mycket längre och att Kuwait ligger längre bort? Island och Moldavien har redan erkänt Litauen som självständig stat. När är det dags för Sverige?

Sten Andersson säger att Sverige "stöder" och "välkomnar" litauernas beslut i folkomröstningen. Så står det i alla fall i utrikesförklaringen – i sitt anförande stödde han det bara. Men varför nämns inte Landsbergis brev, Sovjets ockupation, Islands erkännande och ett kommande svenskt erkännande i utrikesdeklarationen?

När det gäller människor från andra länder än de europeiska utgör EG ett hot mot friheten. En samordning av EGs flyktingpolitik riskerar leda till skärpningar, som gör det svårt för människor i behov av skydd att få en fri-

stad. De försämringar av den svenska flyktingpolitiken som redan har genomförts kan vara resultatet av att Sverige har smittats av den hårdare attityd mot flyktingar som sprider sig i Västeuropa. Amnesty presenterade i november 1990 en rapport, där man uttrycker oro för harmoniseringen av asylreglerna inom EG.

Unga balter som flyr från militärtjänst i Sovjetarmén ges inte permanent politisk asyl i Sverige, trots att det är uppenbart att förhållandena i armén är vidriga och trots att den armé de tvingas tjänstgöra i är en ockupationsarmé. Sverige måste ge de balter som flyr från Sovjetarmén omedelbar politisk asyl. Det var glädjande att också Bengt Westerberg tog upp det i sitt anförande.

Sovjet är i dag i stort sett en krigsmakt som verkar vara utan folkligt stöd i de olika Sovjetrepublikerna. Carl Bildt talade om det ryska förtrycket av Baltikum. Men det handlar om den sovjetiska centralmaktens förtryck av Baltikum. Rådsrepubliken Ryssland har t.ex. tecknat handelsavtal med de baltiska staterna, och relationerna är över huvud taget bättre mellan Baltikum och Ryssland än mellan den sovjetiska centralmakten och Baltikum. Sverige bör arbeta för bättre och direkta kontakter med republikernas regeringar för att så snart som möjligt kunna upprätta regelrätta diplomatiska förbindelser. När öppnar Ryssland ett informationskontor i Sverige?

Drömmen om en större personlig frihet och möjligheter att bosätta sig i andra länder har för många blivit drömmen om EG, därför att det är så som EG har marknadsförts. Men EG handlar egentligen inte så mycket om människornas Europa. EG handlar framför allt om konsumismens och varornas Västeuropa. En nedmontering av demokratin och en väldig centralisering av beslutsfattandet behövs inte för att skapa människornas Europa. Människornas Europa förutsätter tvärtom en levande demokrati och ett decentraliserat beslutsfattande. Inom EG finns den mesta av makten i ministerrådet där besluten fattas utan insyn. Parlamentets makt är svag, därför att demokratin har prioriterats lågt inom EG. I utrikesdeklarationen berörs inte det demokratiska underskottet i EG. Sten Andersson ger en väldigt glättad bild av framåtskridandet inom EG.

Men även om beslut i så stor utsträckning som möjligt bör fattas decentraliserat och så nära människorna som möjligt, finns det områden där beslut måste fattas på en högre nivå än i dag. Tekniken, förbättrade kommunikationer, har gjort människor över hela världen mycket mer beroende av varandra, med gemensamma problem och gemensamma möjligheter. Miljöfrågorna är exempel på problem som är gemensamma för människor över stora avstånd.

I dag förhindrar statsegoismen ett effektivt internationellt miljösamarbete. Enskilda länder kan i dag kortsiktigt tjäna pengar på att förstöra miljön i andra länder. Det räcker inte längre med att arbeta med internationella konventioner. Det nordiska miljösamarbetet tycker jag är ett bra exempel på hur dåligt det kan fungera, då alla länder måste vara överens om gemensamma skärpningar av miljöpolitiken. I det nordiska miljösamarbetet brukar kraven i överenskommelserna hamna på det sämsta landets nivå. Om Nordiska rådet hade haft möjlighet att fatta majoritetsbeslut skulle de nordiska miljöprogrammen säkert vara betydligt mer långtgående.

Respekten för internationella konventioner på miljöområdet är också synnerligen svag. Jag tycker att det var mycket bra att Olof Johansson tog upp den här viktiga frågan i sitt anförande. Inte heller Sverige följer alla sina internationella åtaganden på miljöområdet utan bryter mot en rad olika miljökonventioner. Förra året gick riksdagen emot ett förslag från miljöpartiet om att samtliga miljökonventioner som Sverige ställt sig bakom skulle gås igenom och nödvändiga lagändringar göras. Kanske ni som representerar de andra partierna i dag är beredda att gå längre nu när miljöpolitiken åter är aktuell? Anser ni att Sverige skall följa alla sina internationella åtaganden på miljöområdet? Anser ni att lagstiftningen bör ändras så att vi håller vad vi har lovat internationellt?

Många av våra miljöproblem är europeiska. Därför bör Sverige arbeta för en gemensam lagstiftning på Europanivå. Lagstiftningen måste utformas så att de länder som vill gå längre får den möjligheten. Utrymme måste finnas för goda exempel om miljöarbetet snabbt skall kunna gå framåt. Inom EG försvåras miljöarbetet starkt av att det är svårt för olika länder att gå snabbare fram med miljölagstiftningen framför allt på produktområdet, eftersom handel sätts före miljöhänsyn. De varor som tillåts och får tillverkas inom ett land måste, enligt EG, få säljas även i alla andra EG-länder. Detta är allvarligt, eftersom miljölagstiftningen på produktområdet blir allt viktigare. Vi talar mer och mer om att det är lättare att kontrollera punktutsläpp än att kontrollera miljöproblem som orsakas av vår konsumtion och varuanvändning. Den gemensamma lagstiftning som behövs på alleuropeisk nivå bör beslutas av ett demokratiskt, direktvalt och parlamentariskt organ.

I miljöpropositionen, som presenterades i måndags, litar regeringen fortfarande helt på det vanliga arbetet med konventioner och på att invänta EGs miljökrav. Man försöker inte ens att vara pådrivande på EG. Varför väljer inte regeringen att arbeta för en alleuropeisk miljölagstiftning på en miniminivå, där alla länder som vill har möjlighet att gå längre, samtidigt som Sverige går vidare med miljöpolitiken och skärper den här? Nu väljer Sverige att vänta med miljökrav, t.ex. när det gäller produkter och trafik. Samtidigt väljer Sverige alltså bort möjligheten att vara pådrivande på miljöområdet.

Miljöpartiet de gröna vill arbeta för ett alleuropeiskt samarbete som bygger på följande:

- En gemensam miljölagstiftning på miniminivå, där varje land och region skall ha möjlighet att gå längre även när det gäller varor och produkter.
- Beslut skall fattas på en så låg nivå som möjligt, vilket innebär en decentralisering av stora delar av beslutsfattandet.
- Gemensamma beslut skall fattas av ett demokratiskt och direktvalt organ.
- Gemensamma beslut om nedrustning får fattas, men en ny militärmakt får inte byggas upp.
- Ett Europa öppet mot hela världen. Inga gemensamma tullmurar mot utländerna får byggas upp.
- Människor skall ha rätt att resa, studera, arbeta och bosätta sig inom hela Europa.

Sverige får inte låsa sig för den typ av samarbete i Europa som EG representerar. I dag går EG-integrationen framåt med stormsteg utan att de flesta människor har haft en chans att tänka efter.

Sten Andersson säger i utrikesdeklarationen att neutralitetspolitiken skall ligga fast. Men hur kan det vara möjligt att kombinera med medlemskap i EG? Knappt någon tvivlar i dag på att EG är på väg att utvecklas till en militär union. Det är viktigt för jämvikten och avspänningens skull i Europa att det finns ett stabilt neutralt bälte med länder som Sverige, Finland, Österrike, Polen och kanske andra öststater.

Miljöpartiet har länge krävt folkomröstning om EG. Nu har de borgerliga partierna anslutit sig, men de vill vänta tills förhandlingarna med EG om medlemskap är slutförda. Men varför vill ni vänta? Det rakaste måste ju vara, oavsett vilken åsikt man har om EG, att folkomrösta innan ansökningshandlingarna lämnas in.

I en värld där miljö- och naturresursfrågorna tas på allvar klaras inte bara de akuta hoten från miljöförstöring och utplundring av naturresurser. I en värld där vi utgår ifrån att naturen faktiskt sätter gränser för hur mycket vi kan förbruka ökar också möjligheterna för fred. Konkurrensen om naturresurserna i världen ökar också spänningarna. Om vi påbörjar en anpassning av energiförsörjningen i världen till en energiförbrukning grundad på förnyelsebara och miljöanpassade energikällor, kommer oljan att minska i betydelse som strategisk resurs. Persika viken kommer inte längre att ha en lika stor betydelse som råvaruleverantör i världen. Och möjligheterna till en långsiktig fred kommer att öka.

Urbefolkningar och minoriteter drabbas ofta hårt av exploateringen av naturresurser. I USA bedrivs all utvinning av uran på urbefolkningarnas territorium. I de indianreservat som drabbas är cancerstatistiken den högsta i USA, hos folk där man inte känner till cancer sedan tidigare. I Kanada bryts uran på indianernas traditionella mark. De lovades höjd levnadsstandard och bra jobb, men resultatet har blivit sämre hälsa och sociala problem. Sverige köper också uran från Australien, där urbefolkningen drabbas på liknande sätt.

USA, Sovjet, Frankrike och Storbritannien bedriver kärnvapenprov som drabbar urbefolkningar. Utvinning av naturgas hotar renskötande urfolk i Sibirien. Sverige kan bli ett av de länder som köper naturgasen. En övergång till en energiförsörjning utan fossila bränslen och uran är alltså nödvändig, inte bara för miljön utan också för att värna om urbefolkningars rättigheter. Sverige bör aktivt verka för ett totalt stopp för kärnvapenprov, även underjordiska. Även kärnvapenproven drabbar nästan alltid urbefolkningar. Sverige måste i FN driva frågor om urbefolkningars rättigheter hårt.

En annan viktig naturresurs är den biologiska mångfalden och bevarandet av arter. I miljöpropositionen går regeringen långt när det gäller att lova och skriver t.o.m. att den biologiska mångfalden skall säkerställas. Regeringen använder faktiskt det starka ordet säkerställas. Sverige är med i samarbetet i den internationella naturvårdsunionen, IUCN. Under den internationella naturvårdsunionens möte i Australien förra året menade man att det är nödvändigt att skydda minst 10 % av alla representativa naturtypers areal för att säkerställa den biologiska mångfalden. Men detta har över huvud taget inte påverkat den svenska politiken. Det kan vi ju se i miljöpropositionen som presenterades för bara ett par dagar sedan. I Sverige är inte ens 1 % av den produktiva skogsmarken skyddad nedanför skogodlingsgränsen. Den

svenska modellen har hittills mest gått ut på att skapa nationalparker i områden utan produktiv skog, t.ex. i fjällen, därför att det är billigast.

Hur var det i höstas? Då bestämde sig en stor majoritet av riksdagen för att fortsätta skövlingen av de fjällnära skogarna, trots att det där finns arter och biotoper som internationellt sett är unika. Denna skövling hotar att skada Sveriges internationella rykte, och ett köpmotstånd mot svenska skogsprodukter kan börja spridas utomlands.

I miljöpropositionen skärs dessutom anslaget till inköp av mark ned, och möjligheterna att rädda t.ex. urskogarna minskar. Hur skall Sverige kunna ha någon trovärdighet och kunna vara pådrivande under Brasilienkonferensen 1992, där frågor om världens biologiska mångfald skall tas upp med den här naturvårdspolitiken på hemmaplan? Hur skall Sverige kunna driva frågan om vikten av att bevara den biologiska mångfalden i regnskogarna? Regnskogarna finns ju i betydligt fattigare länder än Sverige. Men vi kan inte ens skydda de fjällnära skogarna, eftersom en majoritet i Sveriges riksdag anser att vi inte har råd med det.

När mycket händer i Europa, läget är spänt i Baltikum och gamla nationella motsättningar väcks till liv, finns risk att andra delar av världen glöms bort i den politiska debatten och i massmedias bevakning. De alltmer utbyggda kontakterna i Europa riskerar att tränga undan ett utbyggt samarbete med världens fattigaste länder. Solidariteten och samarbetet med Östeuropa får inte leda till att solidariteten med människor som har det svårt utanför våra gränser minskar.

Under sensommaren, när bensinpriset sköt i höjden på grund av Saddam Hussein-effekten, spred sig en gnällkampanj ledd av bensinmacksföreståndare över landet, trots att bensinen hade blivit billigare under i stort sett hela 80-talet. Men de som drabbades riktigt hårt var människorna i de u-länder som inte har olja och vars ekonomier inte klarar plötsligt högre oljepriser. Tänk om vi i stället hade fått en diskussion om extra stöd till u-länderna för att hjälpa dem att klara sin svåra ekonomiska situation!

När beslut fattades om utvecklingssamarbete med Öststaterna var det biståndet till världens fattiga som fick krympa för att klara finansieringen. I miljöpartiet tycker vi att levnadsstandarden i Sverige är hög internationellt sett och att vi har råd med både ekonomiskt bistånd till Östeuropa, utöver den ordinarie biståndsbudgeten, och en satsning på en utomeuropeisk miljöfond. 1 miljard kronor per år bör satsas på en typ av Marshall-hjälp till Östeuropa och 1 miljard för att bidra till att lösa miljöproblemen utanför Europa. Pengarna kan bli en grundplåt i en internationell fond där allt fler länder kan följa efter och satsa pengar. Fonden kan t.ex. användas för att rädda regnskogar och till markvård för att förhindra erosion och försaltning, för att trygga världens framtida livsmedelsförsörjning.

Medel ur fonden skulle också kunna användas för sanering vid stora miljökatastrofer. Sverige bör nu ta initiativ och satsa pengar på att sanera efter den enorma miljökatastrof som Irak har orsakat genom att släppa ut olja. Jag skulle vilja fråga utrikesministern direkt om den svenska regeringen kommer att ta några initiativ för att bidra till att minska skadorna efter den enorma oljekatastrofen i Persiska viken.

Inför miljökonferensen i Brasilien 1992 har Sverige unika möjligheter,

som ett i-land utanför världens stora maktblock, att vara med och föra de fattigaste ländernas talan. Sverige kan göra en värdefull insats för att nord--syd-dialogen skall bli fruktbar och verkligen föra upp problemen med i-ländernas alltför höga resursförbrukning på dagordningen.

Sten Andersson talar ofta om vikten av anpassning till EG. Men är inte den viktiga anpassning som vi bör göra en anpassning av vår resursförbrukning till en nivå som är möjlig sett i ett globalt perspektiv? En liten del av världens befolkning står ju för en stor del av resursförbrukningen och dessutom för en stor del av miljöförstöringen. Det här hänger ju ihop.

När det gäller globala problem som växthuseffekten och förstörelsen av ozonskiktet måste Sverige driva linjen att i-länderna skall ta på sig ett tungt ansvar. Den enda rimliga vägen att klara växthuseffekten är att i-länderna tar på sig ansvaret att minska sin energiförbrukning. I-länderna måste också ge ekonomiskt bistånd till u-länderna för att de skall ha råd att göra de nödvändiga investeringarna i sin industri för att övergå till produktion utan ozonnedbrytande ämnen.

Sverige bör ta initiativ till att ge FN en viktigare roll i arbetet med de globala miljöproblemen. Ett sätt att ge FN större möjligheter att göra något åt de världsomspännande miljöproblemen är att inrätta ett miljöråd inom FN med liknande befogenheter som säkerhetsrådet, t.ex. när det gäller att anta olika resolutioner. Rådet skulle kunna ta upp frågor om drivhuseffekten, ozonskiktet, dricksvattnet, erosion och försaltning av odlingsmark. Jag tycker att Sverige redan nu inför Brasilienkonferensen 1992 kan lämna förslag om att inrätta ett FNs miljöråd.

Till sist skulle jag vilja ställa en fråga till utrikesministern och även till företrädarna för de andra partierna. Skulle inte vi när det gäller en viktig utrikespolitisk fråga i vår närhet – Baltikum – faktiskt våga oss på att säga att de politiker som fattade beslutet att erkänna den sovjetiska annekteringen gjorde det under en mycket stor press? Det pågick ett blodigt krig runt omkring oss. Vad skulle man göra? Man försökte helt enkelt hålla Sverige utanför kriget. Men i dag måste vi väl kunna erkänna att annekteringen av Baltikum faktiskt var olaglig och inte längre skall vara giltig ens från svensk sida.

I detta anförande instämde Carl Frick, Roy Ottosson, Inger Schörling, Kjell Dahlström, Gösta Lyngå, Per Gahrton, Paul Ciszuk och Kent Lundgren (alla mp).

Anf. 12 Utrikesminister STEN ANDERSSON (s):

Fru talman! Det är möjligt att en del som lyssnar och tittar på oss under den här debatten kan ha fått för sig att vi är djupt oense i väsentliga delar av utrikespolitiken; särskilt när de lyssnar på Carl Bildt, som har en förmåga att låta litet mer grälsjuk än vad jag tror att han är. Men både vi här i riksdagen och svenska folket har all anledning att glädjas åt att det finns en bred enighet kring den svenska utrikespolitiken. 100 % av riksdagens ledamöter står bakom vårt stöd till Baltikum, 90 % står bakom vårt försök att närma oss och söka medlemskap i EG, 90 % står bakom vårt stöd till FN när det gäller Gulfkriget. Jag är litet mer osäker på hur många procent av riksdagens ledamöter som står bakom vår solidaritet med tredje världen. Det är någon-

ting som Carl Bildt aldrig yttrar sig om. Jag vet därför inte riktigt var moderata samlingspartiet står.

Det finns en del frågor i marginalen som vi har olika uppfattningar om. Jag skall börja med Baltikum och det som Åsa Domeij tog upp.

Det är klart att samlingsregeringen 1940 var satt under tryck. Vi var omringade av nazister och stalinister och hade inte särskilt stort handlingsutrymme. Men jag skall gärna citera Carl Bildt: Det är meningslöst att sudda i historien. Kan vi då inte erkänna Litauen? Vi följer i erkännandefrågor en alldeles klar och ganska benhård princip, nämligen att inte erkänna regeringar, vi erkänner länder. Det finns tre kriterier: Det skall finnas ett land, det skall finnas ett folk, det skall finnas en regering med hygglig kontroll av territoriet. Det senare kriteriet uppfylls inte för närvarande.

Man pekar då på Island. Island har erkänt Litauen. Vad har då Island uppnått? Jag har fått en dokumentation från den isländska regeringen. Där säger man att man inte kan bortse från det faktum att Litauen för närvarande är "begränsat i sin självständighet". Man konstaterar vidare att det i dagsläget knappast går att upprätthålla diplomatiska förbindelser genom upprättande av beskickningar och att den isländska regeringen därför inte nu överväger utbyte av diplomatiska representanter. Island kan inte, säger man, upprätta diplomatisk representation.

Sverige har diplomatisk representation både i Tallinn och Riga men skulle, om vi försökte följa Islands exempel, bli av med denna representation. Det är mycket tack vare att Sverige finns representerat diplomatiskt i Baltikum som Sverige har kunnat utveckla bättre kontakter på alla nivåer än vad något annat land har kunnat göra. Det gäller kontakter mellan individer, organisationer, kommuner, myndigheter och regeringar. Det vore alltså en oklok väg att gå i det här läget.

Vi har varit eniga om att försöka hålla trycket uppe på Sovjetledningen, framför allt efter våldsdåden i Vilnius och Riga. Det har varit viktigt, eftersom vi har trott att det som har hänt där lätt skulle kunna komma i skymundan av den dramatiska utvecklingen i Gulfen.

Jag kunde i mitt inledningsanförande berätta att vi har fått ett positivt svar på en del av våra framstötar i ESK-sammanhang. Det går snabbt i utrikespolitiken. Under debattens gång har jag fått besked från vår delegation i MR-kommissionen i Genève att en positiv dialog har kommit i gång med Sovjetunionen. En del andra slutsatser har också dragits, men dem skall jag icke redovisa offentligt.

Flera talare har varit inne på frågan om vårt agerande i Mellanöstern. Det är värt att diskutera.

Den första uppgiften är naturligtvis den vi har försökt att klara hela tiden, nämligen att hjälpa till att hitta en fredlig lösning på problemet. Det har vi inte lyckats med. Jag hoppas att vi alla delar generalsekreterarens uppfattning att det är FNs säkerhetsråd som skall få ta del av alla de detaljer som finns i Gorbatjovs förslag och ta ställning till dem. Det kan inte ankomma på ett land eller en koalition av länder. Det måste vara FNs sak att fatta beslutet som kan leda till ett ännu mer ohyggligt krig än det som nu pågår.

I går kväll hade jag ett sammanträde med representanter för de nordiska länderna, två utrikesministrar och två ambassadörer plus Canadas utrikes-

minister. Vi diskuterade mycket av det som har tagits upp i debatten i dag, dvs. vilka insatser kan vi, de nordiska länderna och Canada, göra för att hjälpa till i det ögonblick en fredsuppgörelse nås med fredsbevarande styrkor osv. Vi diskuterade vapenhandeln. Men inte bara, som har uppgivits, konventionella vapen och kärnvapen utan alla massförstörelsevapen. Vi tog också upp det som Åsa Domeij nämnde, nämligen miljöförstörelsen i Persiska viken, dvs. oljekatastrofen där. Vi diskuterade mycket hur vi skall kunna hjälpa till att skapa en stabil fred i området. Det finns på nordisk basis en arbetsgrupp. Vi beslöt att ge utvidgade direktiv till den och inbjuda Canada att medverka. Vi har i dag rapporterat till generalsekreteraren vad vi har diskuterat och naturligtvis givit uttryck för vår beredvillighet att hjälpa till.

Bengt Westerberg tog också upp Mellanöstern-problematiken. Han sade att jag svävade på målet beträffande PLO och dess roll då det gäller att skapa fred i området. Nej, jag svävar inte på målet. Jag har en mycket bestämd uppfattning. Jag har mött Arafat vid ett par tillfällen sedan kriget bröt ut. Första gången var i samband med Bruno Kreiskys begravning. Jag var då mycket kritisk mot det ställningstagande som PLO hade intagit i konflikten. Arafat gjorde då gällande att man inte hade tagit ställning för ockupationen. Man hade heller inte kritiserat Sadam Hussein så hårt som andra. Man trodde att man skulle kunna spela en medlande roll. Det skulle vara enda chansen för palestinierna. Arafat redogjorde också för det förslag som han hade utarbetat tillsammans med president Mubarak och kung Fahd i Saudi-Arabien och ville att jag skulle föra det vidare till USA-administrationen och generalsekreteraren. Jag gjorde det. Det var i stort sett de förslag som sedan framfördes av president Mubarak vid det arabiska toppmötet.

Jag har också träffat Arafat i samband med våra försök att få hem den svenska gisslan. Jag kan, utan att gå närmare in på det, säga att Arafat där gjorde en förtjänstfull insats.

Bengt Westerberg! Jag har varit engagerad i Mellanösternproblemet i 27 år. Jag har träffat de flesta israeliska toppolitiker och palestinska politiker. Jag vet vilken djup misstro och misstänksamhet som 40 års strider mellan två folk har skapat. Jag inser att det kommer att ta lång tid att överbrygga de motsättningarna. Därför var det min strävan att försöka åstadkomma att Arafat och PLO gick ifrån sin terrorism och sin inriktning på att förgöra Israel. Vi var lyckliga då vi tillsammans med andra lyckades få PLO att fatta Alger-beslutet, dvs. att erkänna Israels rätt till existens och att avstå från terrorism. Vi var ännu lyckligare när vi lyckades hjälpa till att åstadkomma dialogen mellan PLO och USA. Det gläder mig att Bengt Westerberg så oförbehållsamt erkänner det palestinska folkets rätt till självbestämmande. Men, Bengt Westerberg, i självbestämmanderätten måste det ingå också folkets rätt att utse sina egna representanter. Det gäller det svenska folket, och det gäller det palestinska folket. Det råder inget tvivel om att det palestinska folket i dag fortfarande anser PLO vara sin rättmätiga representant.

Jag skall inte falla för frestelsen att delta i Carl Bildts praktgräl med riksdagens talman. Inte heller skall jag gå in på de spydigheter om senfärdighet och annat som han har sagt. Men jag tycker att Carl Bildt yttrar sig vårdslöst

och slarvigt om kommunism och socialism. Han blandar ihop de begreppen i hopp om att det skall falla litet fläckar också på socialdemokratin.

Tänk om socialisten och frihetskämpen Dubcek då han stod här hade fått höra de spydigheter som Carl Bildt har gjort sig skyldig till! Fundera gärna på det, så skall jag gärna utveckla ämnet om inte tankeverksamheten hjälper.

Anf. 13 CARL BILDT (m) replik:

Fru talman! Utrikesministern är besvärad av socialismen. Det kan man förstå. Kom ihåg att de stater och system som har fallit samman i halva Europa under folkens protest alltid har kallat sig socialistiska. De har talat om det socialistiska systemet, och de har alltid talat om den socialistiska ideologin. Jag är ledsen om jag gör den gamle partisekreteraren irriterad, men dessa länder har alltid haft den röda fanan och de har alltid sjungit Internationalen. De var socialistiska, och de byggdes på socialismens grund. Det är klart att deras misslyckande i någon utsträckning också har sin betydelse för dem i andra länder som viftat med likadana fanor, sjungit samma sånger och talat om samma ideologi. Att det sedan finns skillnader i övrigt är alldeles klart. Men dessa länder var socialistiska, och socialismen har fallit med besked.

Det föreligger anmärkningsvärda skillnader mellan regeringsdeklarationen och ena sidan och utrikesministerns anförande å den andra. Vi fick en utrikesdeklaration där för första gången på mycket länge en palestinsk stat inte omnämndes. Antingen innebär detta en utrikespolitisk förändring, eftersom jag utgår från att en sådan deklaration inte tillkommer alldeles slumpmässigt, eller så är det fråga om slarv i Arvfurstens palats, och det är anmärkningsvärt även det. Den palestinska staten förekom i utrikesministerns anförande, men det är inte utrikesministerns anförande som är regeringens utrikespolitiska deklaration vid denna debatt.

Jag tog i mitt anförande upp en diskussion om neutraliteten i det nya Europa, vår nya utrikespolitiska identitet och säkerhetspolitiken i en förändrad situation. Jag ställde *en* fråga till utrikesministern angående *en* formulering i detta vitala spörsmål i utrikesdeklarationen. Det var en formulering som lät antyda att den utrikespolitiska och säkerhetspolitiska prövningen skall utföras först preliminärt och sedan slutgiltigt, efter det att vi förhandlat om medlemskap med EG. Detta är enligt min mening en alldeles orimlig tanke. I den mån den är tänkt är den felaktig. I den mån det är fråga om en slarvig formulering på denna punkt och innebörden är en annan, är jag tacksam för ett klarläggande.

Jag har ganska länge, vilket utrikesministern inte tycker om, haft anledning att kritisera regeringen för senfärdighet i Europapolitiken. Det är möjligt att det inte är populärt att påpeka detta, men för den som vill ha illustrationer går det bra att gå tillbaka till riksdagens protokoll och se vem det var som fick rätt i de debatter som fördes om medlemskap eller inte.

Jag har också under de senaste månaderna ansett att man borde komma i gång mer handfast och konkret med arbetet att förbereda ansökan och förhandlingarna om medlemskap och inte minst den alldeles avgörande utrikespolitiska och säkerhetspolitiska prövningen. Vi förde en omfattande diskus-

sion om detta i utrikesnämnden den 8 februari, där jag ansåg att det borde göras någonting. Det är tillfredsställande att vi nu har fått ett informellt besked från regeringen att det kommer att tillsättas en undergrupp under utrikesnämnden i vilken ingår statsministern, utrikesministern och utrikeshandelsministern från regeringens sida och från den borgerliga sidan Olof Johansson, Bengt Westerberg och undertecknad. Jag tycker att detta är bra, och det borde ha gjorts tidigare. Men vi bör komma i gång med det arbetet så snart som möjligt.

Vad gäller Mellersta Östern skall jag inte säga så mycket. Jag vill instämma i det Bengt Westerberg hade att säga när det gäller karaktären av regimen Saddam Hussein. Vi har fört en diskussion om vad som är den grundläggande konflikten och det grundläggande problemet i området. Ett står klart; existensen av regimen Saddam Hussein är ett av de grundläggande problemen i detta område just nu. Fredsplaner som inkluderar någon typ av internationella garantier för Saddam Hussein-regimens fortbestånd är inte någonting som man bör känna någon entusiasm inför.

Så kort till frågan om Baltikum och erkännande. Vad Sverige behöver är en strategi för stegvist erkännande av Estland, Lettland och Litauen. Det föreslog jag för ett år sedan i utrikesdebatten. Jag ville då att Sverige skulle sända en emissarie dit. Det ansåg utrikesministern vara alldeles omöjligt. Vi har sedan dess sänt många emissarier, och det är bra. Vi har erkänt de baltiska republikernas rätt till självständighet, och det är bra. Men det tog också sin tid. Vi har nu erkänt de folkvalda parlamenten som de legitima företrädarna för dessa folk. Det tog sin tid, men också detta var bra. Det är på denna väg vi bör gå. Vi skall inte, Åsa Domeij, bedriva symbolpolitik utan substanspolitik. Människorna i Baltikum vet vad som är möjligt. De vet också att en politik med stegvist erkännande av deras självständighet hjälper dem långt mer än tomma slag i luften.

Anf. 14 BENGT WESTERBERG (fp) replik:

Fru talman! När det gäller frågan om erkännande av Litauen vill jag först instämma i det Carl Bildt och också utrikesministern sade på denna punkt. Man kan naturligtvis i historiens ljus ha synpunkter på det beslut som fattades under andra världskriget, men det är också ett faktum att utrikesministern har rätt när han säger att det förhållandet att man då erkände annektionen har ökat Sveriges möjligheter att nu ha kontakter i Baltikum.

Jag vill också ta upp en annan fråga som Åsa Domeij berörde i sitt inlägg, nämligen synen på flyktingpolitiken i Europa. Jag delar hennes kritiska uppfattning om den. Vi i folkpartiet liberalerna har utförligt redogjort för detta i vår Europamotion som väcktes i riksdagen nu i januari. Men jag drar inte den slutsatsen, vilket Åsa Domeij tycks göra, att detta skulle tala mot ett svenskt medlemskap. Jag drar den rakt motsatta slutsatsen. Om vi vill påverka flyktingpolitiken i Europa, kan vi bara göra det som medlemmar, och vi kan inte ersätta Europa. Sverige skall föra en generös flyktingpolitik, men tro inte att Sverige kan ta på sig hela den börda som bör delas av de europeiska staterna. Vi har tvärtom anledning att försöka påverka andra europeiska stater att föra en mer generös flyktingpolitik, precis som vi har anledning att försöka påverka den svenska regeringen att lägga om politiken.

Fru talman! Jag vill mycket kort kommentera frågan om debattordningen. Vi kan inte låta bli att konstatera att detta blir, såvitt jag vet, första gången som regeringens utrikesdeklaration inte kommer att ingå i riksdagens protokoll. Jag har litet svårt att förstå varför utrikesministern har valt denna nya ordning utan att på något sätt avisera detta eller diskutera det med oss i förväg.

Fru talman! Jag vill också kommentera utrikesministerns påstående om enigheten i utrikespolitiken. Det är naturligtvis sant att vi är eniga i många frågor, och det är bra. Det ökar Sveriges möjligheter att agera kraftfullt. Det är genom den flexibilitet som regeringen har visat som vi i dag är eniga om politiken gentemot Baltikum och att Sverige skall eftersträva medlemskap i EG. När det gäller den sistnämnda frågan, nämligen den om medlemskap i EG, var detta en politik som Sten Andersson motsatte sig så sent som i oktober förra året. Men omsvängningen kom innan månaden var slut, och det registrerar vi med stor glädje.

Sten Andersson står här i talarstolen och ifrågasätter om man kan lita på moderaterna. Men i verkligheten är det intressanta om man kan lita på regeringen, på socialdemokraterna, när det gäller solidariteten med tredje världen. Vilka är det som i regeringsställning nu föreslår en nedskärning av u-landsbiståndet så att Sverige inte längre lever upp till målet att vi skall avsätta 1 % av våra samlade inkomster, 1 kr. av varje hundralapp, till u-landsbistånd? Det är den socialdemokratiska regeringen. Dess solidaritet med tredje världen kan man i dag verkligen ifrågasätta.

Sten Andersson sade i sitt anförande att Förenta nationerna har ett ansvar för den fredsordning som måste komma efter kriget i Mellanöstern. På den punkten delar jag hans uppfattning. Sedan sade Sten Andersson: "Men fred och säkerhet i området fordrar också rustningsbegränsning och förtroendeskapande åtgärder, förhandlingsmekanismer, massivt ekonomiskt stöd och nya ekonomiska samarbetsformer." Därefter tillade han: "Den ohämmade vapenexporten till området måste upphöra". Allt detta är säkert riktigt, men enligt min uppfattning otillräckligt.

Jag betonade tidigare i mitt huvudanförande den betydelse som en demokratisering i området har för att säkra freden. Sten Andersson har i sammanhanget avsiktligt eller oavsiktligt utelämnat demokrati i sin uppräkning av de förutsättningar som måste uppfyllas för att vi skall kunna få en stabil fred i området. Nu kan man alltid fråga sig vilka möjligheter Förenta nationerna, Sverige eller andra utomstående har att påverka utvecklingen i Mellanöstern. Jag menar att de insatser vi skall göra, t.ex. det massiva ekonomiska stöd som kommer att behövas för återuppbyggnad av Kuwait, Irak och kanske andra delar av Mellanöstern som Sten Andersson talar om, bör kopplas till krav på en demokratisering av dessa stater.

När Kuwait är befriat är det viktigt att Förenta nationerna uppställer som villkor för den återinsatta emiren att man återupprättar det sedan ett antal år tillbaka nedlagda kuwaitiska parlamentet och ger de kuwaitiska medborgarna möjlighet att utse sina parlamentariker och så småningom också sin regering.

Jag antydde i avslutningen på mitt huvudanförande att vi har anledning att kritiskt granska de olika regimerna, de olika härskarna, i Mellanöstern.

Även om Saddam Hussein är värst så är han ingalunda ensam. Det finns många andra som är ungefär som han. Det finns många exempel på vad dessa regimer ägnar sig åt.

I en intressant och uppseendeväckande artikel på Dagens Nyheters kultursida den 2 februari skildrar journalisten Lisbeth Lindeborg hur den islamiska fundamentalismen i Mellanöstern har kopplingar till högerextremismen i Europa. De förenas av antisemitismen. Hon hävdar också att arabiska pengar stödjer extrema politiska rörelser i Europa. Som exempel nämner hon att från sitt högkvarter i Karachi betalar World Muslim League för högerextremistiska och antisemitiska publikationer över hela världen med pengar som bl.a. kommer från Saudi-Arabien. Denna vetskap måste vi ha med oss i vår bedömning av framtiden i Mellanöstern. Jag vill ännu en gång understryka att det är oerhört viktigt att vi använder alla medel som står till vårt förfogande för att främja en demokratisk utveckling i området.

Anf. 15 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Centern inbegreps så till den milda grad i utrikesministerns ekumeniska utläggning om utrikespolitiken att det inte blev någon kommentar och inte heller något svar på de frågor jag ställde, men det kanske kommer. Jag skall fullfölja den linjen genom att ta upp handsken som kastades mellan socialdemokraterna och moderaterna.

Sista stycket på s. 11 i regeringsdeklarationen överensstämmer enligt min uppfattning i hög grad med riksdagsbeslutet. På samma sätt som förändringar har skett och pågår i Europa när det gäller den säkerhetspolitiska situationen kommer EG, under den period som ligger framför oss och med sina uttalade planer, att förändras. För att illustrera den satsen vill jag som Martin Bangemann och andra säga att det inte är det EG vi ser i dag som vi söker medlemskap i. Därför är det viktigt att i dag tydligt tala om att medlemskapsansökan inte är detsamma som medlemskap. Ambitionen är nämligen en sak, den har vi gemensam, men resultatet skall bedömas när det finns ett sådant att bedöma. Det skall baseras på gemensamma diskussioner inför en medlemskapsansökan, men processen är inte slut där.

Den som slutar processen vid det steget bortser från att det är en djupt demokratisk fråga som måste hanteras i ett nära samspel med svenska folket. Det skall inte vara någon formaliademokrati, utan en reell demokrati som innebär att ett eventuellt svenskt medlemskap i EG är folkligt förankrat. I annat fall kommer vi, liksom en del andra länder, att stå där med kritiken efteråt, eftersom människor inte har haft chans att delta i debatten. Det är därför som vi så envetet har hävdat att det nu är en statlig uppgift att ge resurser till organisationer och se till att vi får information på det här området. Vi måste få en ordentlig debatt, en genomlysningskampanj – den startar vi för övrigt i eftermiddag här i riksdagen – för att ge möjlighet för experter med olika utgångspunkter, olika värderingar och olika kunskaper på olika områden att säga sin mening och sprida den informationen till allmänheten. Jag utgår ifrån att utrikesministern delar den grundsynen. Som en motprestation skall jag instämma i sista stycket på s. 11 i regeringsdeklarationen.

När det gäller att solidariskt fullfölja stödet till omdaningen i Central- och Österuropa, som man säger i regeringsförklaringen, är det inte särskilt he-

roiskt att bara fullfölja. I mitt förra inlägg ställde jag frågan om regeringen redan nu är beredd att ta upp en diskussion och börja bereda en ny treårsplan. Den treårsplan som nu fungerar ligger ju på en utomordenligt låg och anspråkslös nivå.

I debatten om de baltiska republikernas frihets- och frigörelsesträvan är det viktigt att vi hittills har agerat stegvis. Självständigheten för de baltiska republikerna måste uppnås efter förhandlingar och överenskommelser i enlighet med Helsingforsdokumentets bokstav och anda, precis som man säger i regeringsförklaringen. Men den deklarationen kräver en komplettering. Sovjetunionens övertagande av makten i Estland, Lettland och Litauen var en folkrättsstridig handling, och det får inte finnas någon tveksamhet i uttalanden på den punkten. Det var alltså en annektering. Vi måste även göra den deklarationen samtidigt som vi talar om Helsingforsdokumentets bokstav och anda.

Jag vill gärna helt kort instämma med Bengt Westerbergs markering när det gäller biståndspolitiken. Sten Andersson ägnade sig åt en del stenkastning i glashus på den punkten. Det var inte en del av den samlade uppfattningen om hur enprocentsmålet för biståndet till tredje världen skall fullföljas. De fattigaste länderna skall även i fortsättningen prioriteras, heter det i regeringsdeklarationen. Vi välkomnar det uttalandet, men samtidigt konstaterar vi att i och med att man lägger Östeuropastödet inom ramen för u-landsbiståndet avviker man omedelbart från den princip man själv har lagt fast. Konsekvensen är inte fullt tydlig på den här punkten.

En sak som inte sägs och som jag gärna vill fråga om är hur regeringens syn på sanktionerna mot Sydafrika ser ut. Jag vill, för egen del, varna för en uppluckring av dem. Det står ingenting i regeringsförklaringen om detta. Jag tycker att man, i den situation som vi har i dag, borde säga någonting på den punkten.

Anf. 16 BENGT HURTIG (v) replik:

Fru talman! Jag kan, i likhet med Olof Johansson, konstatera att de frågor som jag ställde och de påpekanden som jag gjorde inte mötte någon reaktion hos utrikesministern. Vi får väl se hur det blir i sista omgången.

Jag frågade bl.a. om det finns några krav på ekonomiska bidrag till detta krig utöver dem som vi redan har gett. Det har antytts från en del håll.

Jag ställde även frågan om det inte var skäl att sammankalla en internationell grupp med folkrättssakkunniga för att granska hur man har följt FN-stadgan. Man skall kanske också begära ett sammankallade av en extra generalförsamling för att hantera de här frågorna.

Jag frågade efter reaktioner på de terrorbombningar som drabbat civilbefolkningen och på bombningarna av kärnkraftverken. Jag frågade vilka beslut regeringen har tagit med anledning av de uppgifter vi har om vapenexport till de allierade.

Jag fick inte heller någon reaktion på min, som jag tycker, allvarliga anmärkning mot de vrängningar av FN-stadgan som finns i anslutning till resolution 678. Eftersom man nu har ställt sig bakom den resolutionen måste man naturligtvis även hitta ett folkrättsligt försvar för det ställningstagandet. Jag väntar mig kanske inte att man plötsligt skall ställa upp och säga att det

här beslutet egentligen inte hade stöd i FN-stadgan, men det vore på sin plats, tror jag, med en viss självkritik på det här området. Jag menar att beslutet har dåligt stöd i FN-stadgan.

De individuella och kollektiva försvarsåtgärder som varje medlem har rätt att vidta enligt artikel 51, och som det hänvisades till när vi diskuterade i utrikesutskottet, skall ju ske intill dess att säkerhetsrådet har vidtagit nödvändiga åtgärder, som det heter. Och när dessa åtgärder skall vidtas, skall det ju ske enligt artikel 42 och följande artiklar. Det är många internationellt rättssakkunniga som har påpekat detta och ställt frågan hur man kan avstå från att använda det regelsystem som finns i FN-stadgan.

Enligt denna artikel är det nödvändigt att visa – och det tycker jag är en springande punkt – att sanktionerna enligt artikel 41 har visat sig otillräckliga, eller kommer att bli otillräckliga. Var finns säkerhetsrådets resonemang som bevisar detta? Det var ju tvärtom så, att det inom själva FN fanns argument för att sanktionerna faktiskt verkade. Det var också det intryck vi fick i slutet av oktober när vi var nere i Irak.

När det gäller att genom ett sådant extremt beslut delegera krigsuppdrag till främst USA, borde en utredning om otillräckligheten i sanktionerna ha varit mycket noggrann. Den typ av delegering av krigsuppdraget som nu, såvitt jag förstår, ställer FN helt vid sidan om finns ju inte heller reglerad i stadgan. Inte minst FN-diplomater och den allt blekare generalsekretaren borde känna djup oro över detta krig, som man har varit med om att auktorisera och tydligen nu inte kan kontrollera.

I artiklarna 43–47, som följer på artikel 42, regleras proceduren för etablerande och styrande av en FN-styrka – hur det skall gå till. Vi vet att den proceduren inte har följts, och det kallas ju nu för en innovation, som antas stödjas av en majoritet av FNs medlemsstater och därför betraktas som "de facto en förändring av stadgan".

Men tydligen skall den nu så hafsigt tillkomna nya stadgan bara kunna användas i detta speciella fall. Sedan skall man i princip gå tillbaka till den gamla stadgan. Därmed, menar jag, förlorar stadgan och den internationella rätten sin universalitet och blir ett uttryck för de speciella maktförhållanden i världen som etablerats mellan stormakterna vid vissa tillfällen. Tydligen är det denna underordning i förhållande till stormakterna som man nu kräver att vårt land och andra små länder skall anpassa sig till. De förbrytare som någon av stormakterna skyddar med sitt veto skall det internationella samfundet inte bry sig om. Men dem som stormakterna kommer överens om att man skall ta itu med – dem skall man alltså ingripa mot. Det blir konsekvensen av dessa resonemang. Jag tycker att det är litet överdrivet att kalla ett sådant system för en internationell rättsordning.

Dessutom skall, fru talman, enligt stadgan minst nio medlemmar, varav de fem permanenta medlemmarna, rösta ja till insatser av det här slaget. Det har ju inte skett. Kina tillät sig att lägga ner sin röst, samtidigt som man förklarade att man var emot kriget. Det är också en mycket egendomlig konstruktion – och ytterligare en s.k. innovation.

Den auktorisation av medhjälpare till Kuwaits regering som skett i resolution 678 har genom olika uttalanden av militära ledare ansetts utvidgad till

att gälla störtande av regimen i Irak, m.m. För det finns det ju inte heller något stöd i själva resolutionen.

Man har också, som jag ser det, förgripit sig på folkrätten genom bombning av kärnkraftverk och genom den inriktning av bombningen som en del av krigföringen har haft.

Även om den här FN-resolutionen skulle ha varit stadgeenlig, finns det enligt min mening inga skyldigheter för Sverige att leverera vare sig stridande trupp eller vapen. Bidragen till en gemensam aktion skall enligt min mening regleras av FN enligt artikel 43.

Vårt försvar måste grundas på folkrätten, och när FN missbrukas för stormaktsintressenas skull, är det vår skyldighet att ta upp kampen mot detta missbruk.

Vilka insatser har regeringen gjort för att kräva stopp för bombningen av civila mål – för den förödande bombningen av det överbefolkade skyddsrummet?

Anf. 17 ÅSA DOMEIJ (mp) replik:

Fru talman! Jag vill gå vidare när det gäller frågan om Baltikum, för jag tycker att det är oerhört viktigt att få veta om de svenska partierna betraktar de baltiska staterna som ockuperade nationer eller som sovjetrepubliker. Det skulle vara mycket intressant att få raka svar på den frågan.

Utrikesministern säger att när det gäller frågor om erkännande skall det finnas ett land, ett folk, en regering och en kontroll över landet. Det är bara det att i själva ockupationen ligger ju att landet inte kan ha fullständig kontroll över sitt territorium. Om man resonerar som utrikesministern, skulle det ju inte finnas några ockuperade nationer. När länderna blir ockuperade, skulle de i så fall omedelbart uppgå i ett annat land. Och hur ser utrikesministern egentligen på Kuwaitfrågan med den logiken?

I Litauen har man ett parlament, en regering och en administrativ funktion. Att man sedan inte kan ha den militära kontrollen är en helt annat sak.

Jag skulle vilja fråga er som inte har svarat på Landsbergis brev – för det är tydligen bara vi bland de svenska rikdagspartierna som har gjort det: Hur vill ni egentligen svara? Det gäller t.ex. Olof Johansson i centern. Frågan lyder så här i Landsbergis brev: "Kommer Sverige att officiellt ogiltigförklara den svenska regeringens ståndpunkt och dokument från 1940/41 beträffande Sovjetunionens annektering av Litauen?"

Att gå längre när det gäller Baltikum, säger Carl Bildt, är bara ett tomt slag i luften. Betraktar då Carl Bildt Landsbergis brev som enbart ett tomt slag i luften? Det är, tycker jag, mycket märkligt, eftersom jag vet att moderaterna har arbetat mycket med Baltikumfrågorna och har goda kontakter i Baltikum. Och Litauen är ju faktiskt ett land som har begärt ett svenskt erkännande. Det har inte de andra baltiska staterna ännu gjort; de har gjort en annan bedömning.

Jag vill också säga litet mer om den internationella miljöpolitiken. Trots att de internationella miljöfrågorna hör till våra viktigaste utrikespolitiska frågor, är det mycket få av partiernas företrädare som har valt att gå in i en debatt om dessa frågor; det är faktiskt bara Olof Johansson. Jag vill fråga: Tycker ni inte att det är självklart att Sverige skall följa internationella kon-

ventioner som vi har godkänt, och att en ordentlig genomgång bör göras, så att vi ser om det krävs ändringar i svensk miljölagstiftning för att klara de här problemen? Och anser ni att det är riktigt med den passiva hållning som regeringen har i sin miljöproposition – att invänta miljöbeslut i andra länder, och med hänvisning till det faktiskt backa från förslag som olika statliga utredningar har lagt fram? Tycker ni att vi under Brasilienkonferensen 1992 kraftigt skall driva frågor om internationell solidaritet med världens fattiga människor, och att det bör påverka vår resursförbrukning och livsstil?

Olof Johansson var den ende som tog upp de här viktiga frågorna. Men jag måste ändå fråga centern: Menar ni allvar med det här, eller säger ni det bara för att ni vill föra ut en miljöprofil?

Jag tänker på några viktiga miljöpolitiska ställningstaganden som centern har gjort. När bensinpriserna gick upp så kraftigt, höll centern på med något slags bensinpopulism. Det finns faktiskt andra sätt att stödja glesbygden än att satsa på billig bensin. Ett högre bensinpris är ju viktigt när det gäller att minska vårt beroende av fossila bränslen och är därför viktigt för att skapa fred i världen, och mindre spänningar, och för att också u-länderna faktiskt skall kunna ha råd att utnyttja denna naturresurs. Vi tar ju en alldeles för stor den av den här sortens resurser.

Ni gick in i en energipolitisk uppgörelse som är ytterligt urvattnad och där det inte alls finns några konkreta mål för att minska vår energi- och resursförbrukning.

Och alldeles nyligen – i höstas – var ju centern drivande i uppgörelsen med socialdemokraterna om att gå ifrån löftet att skydda de fjällnära skogarna. Det är en mycket stor internationell naturvårdsfråga. Hur skall vi kunna få trovärdighet under Brasilienkonferensen 1992, när vi skall ta upp andra frågor om den biologiska mångfalden i världen, t.ex. regnskogarna, om vi för den här politiken här hemma?

Sedan vill jag ställa en fråga till Carl Bildt om militärunion och EG. Carl Bildt lyfte i sitt tal mycket tydligt fram vikten av att Sverige står utanför militärallianser. Han sade också att när vi väl har gått med i EG kan vi inte gå ur, utan beslutet gäller för all framtid. Men om det då visar sig att EG blir en militärunion – det finns det många som tror, även om inte Carl Bildt håller med om det – skall Sverige i så fall ge upp kravet på att behålla den svenska neutralitetspolitiken och stå fritt från militärallianser?

Anf. 18 Utrikesminister STEN ANDERSSON (s):

Fru talman! Åsa Domeij ville ha raka svar av partierna beträffande vad hon kallade ockupationen av de baltiska republikerna. Om man skall se på detta strikt folkrättsligt, och det bör man göra i en utrikespolitisk debatt, finns det inte en folkrättsexpert i detta land som anser annat än att de baltiska republikerna var ockuperade i folkrättslig mening en månad 1940. Sedan inträffade det som var mycket värre för de baltiska folken. De baltiska staterna annekterades, införlivades med våld, i Sovjetunionen.

Så erkände den svenska samlingsregeringen denna annektering de facto, någonting som jag motsatte mig hårt som ung socialdemokrat. Men precis som Åsa Domeij tidigare sade, har jag större förståelse för den åtgärden i

dag, med tanke på den situation som Sverige då befann sig i, omringat av nazister och stalinister och med alla våra grannländer härtagna.

Det tjänar ingenting till – det är till ingen nytta för Baltikum och till ingen nytta för Sverige – att rota i det förgångna, att försöka sudda i historieboken. Detta har skett. Nu måste vi, precis som vi gör, inrikta oss på att göra allt vad vi kan för att stödja balternas kamp för frihet och självständighet.

Vi har dessutom att följa Helsingforsdokumentet, som vi har skrivit under, där vi säger att folken har sin rätt till självbestämmande men att detta bara skall komma till uttryck med fredliga medel och efter överenskommelse. Det är den linjen vi följer. Skulle vi följa Island, skulle vi försätta oss och de baltiska republikerna i en sämre situation än den vi och de befinner sig i i förhållande till varandra.

Sedan kom Carl Bildt in på vad han kallade "anmärkningsvärda skillnader" – jag hörde riktigt hur stora de var – då det gäller den palestinska staten. Alla vet, och det vet säkert också Carl Bildt, att det är ett axiom för palestinierna, en självklarhet för dem, att de vill ha en palestinsk stat. Vid de ansträngningar som måste göras från världssamfundets sida sedan den första konflikten är löst, den mellan Irak och Kuwait, måste man också ta upp ett resonemang med palestinierna och israelerna. Då kommer detta säkert att leda till en palestinsk stat. Det är lika självklart att det palestinska folket, som andra folk, skall ha rätt att utse sina representanter.

Carl Bildt ondgjorde sig på sitt något magistrala sätt över skrivningen på s. 11 längst ner, den som handlar om en samlad bedömning av de utrikes- och säkerhetspolitiska faktorerna. Där tycker jag att Olof Johansson har rett ut begreppen så pedagogiskt och så ingående att jag kan hänvisa till hans utläggning. Det borde räcka.

Sedan till Bengt Westerberg. Jag har en stark tro på demokratin. Den har jag kämpat för på många håll runt om i världen och också i Sverige. Det finns inget parti som har fört närstriden med kommunisterna på det sätt som den svenska arbetarrörelsen har gjort, på arbetsplatser och i fackföreningarna. I den striden har inte nu men tidigare de borgerliga och inte minst Carl Bildts företrädare ofta satt de vapen i händerna på kommunisterna som de behövde i form av oginhet och oförståelse för också väldigt självklara sociala reformer. Även i många olika oroshärdar i världen har jag kämpat för demokratin, och jag är självfallet också beredd att göra det i Mellanöstern. Det är en självklarhet för mig.

Det hör till saken att få organisationer har en så demokratisk beslutsordning som PLO, bl.a. av det skälet att man för att hålla ihop organisationen måste gå väldigt grundligt till väga. Den består av en lång rad olika sammanslutningar, som bekant. I den överenskommelse som vi medverkade till här i Stockholm mellan USA och PLO utlovade man också att man skulle skapa en demokratisk stat i det nya Palestina.

Jag skulle också önska, Olof Johansson, att vi kunde ge ännu bättre stöd till Östeuropa och Centraleuropa, även i vårt eget intresse. Det är klart att om det blir så, som jag har fått uppgift om, att arbetslösheten i den östra delen av Tyskland, det gamla Östtyskland, kommer att öka inte till 25 % utan till 40 %, och kanske ännu mer i Polen och de andra ländera, följer av det social oro, politiska skakningar, möjligheter för ytterlighetsriktningar

både till höger och till vänster. Då är demokratin i fara. I vårt eget intresse borde vi göra mer.

Av besparingsskäl, som vi alla är upptagna med, har vi fått ta bort en del ambassader för att flytta över folk till Östeuropa. Allt är inte gjort ännu, men det är vad vi vill göra. Om jag har förstått finansministern rätt, redovisar ni rejäla underskott, mångmiljardbelopp, i era budgetar. Det är inte så lätt att i de budgetunderskotten hitta ökat stöd till Östeuropa, men jag önskar verkligen att vi skulle kunna göra det.

Sanktionerna mot Sydafrika finns inte med, sade Olof Johansson. De finns på s. 13. Olof Johansson hann bara till s. 11, men den sidan har han å andra sidan läst desto grundligare. Jag skall be att få tala om vad som står om Sydafrika, så behöver inte Olof Johansson läsa. Det är bra för protokollet.

"I Sydafrika har samtal mellan den afrikanska nationalkongressen (ANC) och regeringen lett fram till viktiga överenskommelser.

President F W de Klerks åtagande den 1 februari att verka för att avskaffa apartheidsystemets grundpelare är mycket glädjande.

Betydelsefulla steg har nu tagits i riktning mot grundläggande och oåterkalleliga förändringar i Sydafrika. Därmed närmar sig den tidpunkt, då frågan om Sveriges sanktioner måste tas upp till prövning. – – –

Det är vår starka förhoppning att Sydafrikas regering nu fullföljer reformarbetet, så att reella förhandlingar snabbt kan komma igång med företrädare för landets folkmajoritet om apartheids fullständiga avskaffande och införande av demokrati. Viktiga steg måste nu tas av regeringen för att undanröja alla kvarvarande hinder för förhandlingar."

När avsiktsförklaringarna övergått till handling, då är det dags att pröva ett förändrat svenskt ställningstagande.

Bengt Hurtig tog upp frågan om FN-stadgan hade följts då beslutet fattades om resolution 678. Ja, vi hävdar det. Visserligen hade vi önskat att en annan paragraf skulle tillämpas, men alla FNs medlemmar med några få undantag står bakom resolutionen, och det finns ingen möjlighet till överprövning, dvs. sista instans i den frågan är FN.

Jag skall ta en sak till. Åsa Domeij sade i sitt första anförande att jag hade en för glättig syn på EG. Nej, jag är medveten om att medlemskap eller ett närmande över huvud taget till EG innebär både möjligheter och risker. Det är långt ifrån problemfritt. Vi gjorde en dumhet, om vi förnekade problemen. Inom EG är arbetslösheten i dag i genomsnitt 7 à 8 %, i en del länder över 15 %. Den sociala tryggheten är väldigt ojämnt fördelad, man har miljöproblem, och jämställdhetssträvandena ligger långt efter vad vi har åstadkommit, även om vi inte har åstadkommit så väldigt mycket i det här landet.

Om vi å andra sidan ställer oss utanför EG och inte ens får till stånd ett EES-avtal, då är både välfärden och sysselsättningen hotade. Jag tror att det finns de, även i den här kammaren, som ser fram emot ett medlemskap i EG också därför att de den vägen skall lyckas åstadkomma det systemskifte som de inte under åren har lyckats få de svenska väljarna att ställa sig bakom. Men det kommer vi att sätta p för.

Anf. 19 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Det var litet oklart vad utrikesministern på slutet skulle sätta p för. Om det var medlemskapet i EG, så var det antagligen en felformulering. Jag hoppas i alla fall det.

Medlemskapet i EG kommer emellertid att ha också inrikespolitiska konsekvenser. Det kommer även utrikesministern i sinom tid att bli varse.

Socialdemokratin och inte minst Sten Andersson har svajat fram och tillbaka i Europapolitiken, det vet vi. Det är just därför det som står på s. 11 längst ned är så viktigt. Om socialdemokraterna säger att man nu skall göra en preliminär prövning av utrikes- och säkerhetspolitiken i förhållande till medlemskap i samband med ansökan och sedan göra en till, innebär det att socialdemokratin är i full färd med att skaffa sig en reservutgång i Europapolitiken, en reservutgång som man kan använda sig av om ett antal år. Om det är fallet, äventyrar det enligt min uppfattning både våra EG-förhandlingar – vem vill förhandla med den som håller sig med reservutgångar av den typen? – och trovärdigheten i vår säkerhetspolitik, eftersom den ju inte får göras till något konjunkturfenomen.

Det är möjligt att utrikesministern ansåg att denna fråga reddes ut till allmän klarhet av Olof Johansson. Jag tycker nog inte riktigt det. För övrigt riktade jag min fråga till regeringen.

Jag ställde frågan mot bakgrund av att formuleringen längst ned på s. 11 inte är någon isolerad företeelse. I den socialdemokratiska valplattformen, i en ledare i Aktuellt i politik och samhälle liksom i en längre intervju med Stig Malm i LO-tidningen antyds att man har diskuterat en reservutgång i Europapolitiken. Det är i så fall allvarligt, och då kommer det att inträffa mycket.

Så något kort om Baltikum. Vi bör ta olika delsteg i en strategi för ett stegvis erkännande av Baltikum. Vi bör sikta framåt – om det är utrikesministern och jag eniga – och inte hålla på att sudda i historien; det kan vi överlåta åt historikerna.

Ett viktigt steg skulle vara att utrikesministern slutade att tala om "de baltiska republikerna" och i stället tog steget och sade "de baltiska staterna" eller "de baltiska länderna". De är republiker i konstitutionell bemärkelse – det är Tyskland också –, men vi talar aldrig om "den tyska republiken", "den italienska republiken" eller vilken republik det nu kan vara vi talar om. Säg "staterna" eller "länderna", och glöm "republikerna"! Det är en signal som kommer att uppfattas.

Till slut något angående att man bör välkomna det sovjetiska beskedet att de ansvariga nu skall ställas inför rätta. Det har sagts mycket från sovjetisk sida om vad som hände i Vilnius och vad som hände i Riga. Vi skall döma i frågan den dag vi ser att Sovjet faktiskt tar fram de ansvariga, faktiskt ställer dem inför rätta och faktiskt fäller dem för deras brott. Ett sådant sovjetiskt besked kommer också jag att välkomna. Intill dess begär jag ytterligare besked från sovjetisk sida.

Anf. 20 BENGT WESTERBERG (fp) replik:

Herr talman! Det har här förts en diskussion i diskussionen om Sveriges förhållande till EG, om hur allvarligt menad vår medlemskapsansökan skall

vara och om vad det slutliga målet för den här processen är. Låt mig bara för folkpartiet liberalernas räkning deklarera att vår uppfattning är att Sverige skall bli medlem i EG. Vi kan inte se att det finns några hinder på vägen. Det är en process innan vi är där – så mycket skall klaras ut –, men målet är alldeles avgjort att Sverige skall bli medlem i EG. Det är inte så att vi nu framför oss ser en tid då vi skall samla in information för att sedan så småningom bestämma hur vi skall göra, utan vi vet vad vi vill.

Sten Andersson instämmer i att det är önskvärt med en demokratisk utveckling i Mellanöstern, och det är i och för sig bra. Men det är ändå noteryärt att han inte i regeringsdeklarationen eller i sitt huvudanförande här i kammaren i dag på egen hand har betonat det. Det krävdes en fråga från min sida för att den saken skulle komma fram.

Herr talman! En grundtanke i svensk utrikespolitik av socialdemokratiskt märke har varit att vi från svensk sida har stött en tredje väg mellan det demokratiska och marknadsekonomiska väst och det odemokratiska och socialistiska öst. Även Carl Bildt tog upp det i sitt inledningsanförande. Svensk socialdemokrati har tagit avstånd från öststatskommunismen och har säkert, som Sten Andersson sade, utkämpat många närkamper här i Sverige. Men när det har gällt kommunism och socialism i tredje världen har man svävat på målet. Det är enligt min mening ganska fantastiskt att Sten Andersson pekar ut PLO som ett uttryck för höjden av demokrati i tredje världen. Den enda praktiska erfarenhet vi har av PLO-styre är PLO-land i Libanon, där man under en period utövade ett skräckvälde.

När nu öststatskommunismen har gjort bankrutt både politiskt och ekonomiskt framstår de svenska socialdemokraternas försök att ställa svensk utrikespolitik mellan öst och väst som en brusten illusion. Socialdemokraterna har missletts av en förhoppning att socialismen ändå skall ha något gott med sig och att planekonomin skall vara möjlig. Men Sverige tillhör gruppen av västliga demokratier. Vi har aldrig tillhört någon annan sfär.

Folkpartiet liberalerna har stött en alliansfri svensk politik i en värld som har präglats av de stora militärallianserna. Men vi har aldrig accepterat någon ideologisk neutralitet i kampen mellan samhällssystemen. Utvecklingen har gett oss rätt. En sådan neutralitet framstår som alltmer omöjlig i den värld vi lever i.

Nu är, herr talman, vår viktigaste uppgift att arbeta för att demokratin och marknadsekonomin får så stor utbredning som möjligt i vår del av världen och även i resten av världen.

Anf. 21 OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Eftersom utrikesministern, i varje fall temporärt, har utnämnt mig till talesman i Europafrågor skall jag fullfölja den debatten genom att konstatera att det står klart vad som är vår ambition, nämligen EG-medlemskap. Resultatet tar vi ställning till i demokratisk ordning. Om man har motsatt uppfattning när det gäller att bedöma resultatet, dvs. att man godtar vilket resultat som helst, oavsett demokratisk förankring, då stämmer det inte med vår uppfattning om hur sådana här viktiga frågor skall hanteras. Det var den enligt min uppfattning mycket tydliga deklarationen som jag tidigare avgav.

Som ett utflöde av utrikesministerns odysséer i västerled, dvs. till Norge, till Europabevegelsens årsmöte och till talarstolen i Oslo, kunde man i en Eko-sändning höra att frågan om när Sverige kommer att lämna in sin ansökan inte alls beror på regeringskonferenserna eller på EGs pågående utredningsarbete om sin framtida gemensamma utrikespolitik, utan att det som bestämmer tidpunkten är hur fort EES-förhandlingarna mellan EFTA-länderna och EG klaras av och ingenting annat. Detta sade emellertid inte Sten Andersson rätt ut – i så fall skulle jag direkt opponera mig –, utan den som sade det var Eko-reportern i Bryssel. Men jag tror att det är farligt att ha sådana predestinerade målsättningar. Vi är nämligen nu inne i ett skeende, en process, och då skall man inte föregripa den processen, i synnerhet när man inte bestämmer över den själv utan hanterar den tillsammans med andra parter.

Jag har läst vad som står på s.13 i regeringsdeklarationen, men jag hakade upp mig på en mening, och det var den här: "Därmed närmar sig den tidpunkt, då frågan om Sveriges sanktioner måste tas upp till prövning." Jaha, sade jag, och så väntade jag på slutsatsen, men den kom aldrig. Den kom i stället i någon mån i utrikesministerns uttalande nu: När avsiktsförklaringarna övergår i handling är det dags. Bra! Då är vi överens. Då är inte någonting förhastat på gång. Men vi hoppas naturligtvis att handlingen skall komma fort i Sydafrika – det behöver det sargade landet.

När det gäller det brev som vi har fått från president Vitautas Landsbergis vill jag bara säga att vi för vår del skulle vara beredda att förorda att utrikesdepartementet svarar efter samråd, eftersom formuleringarna i brevet gäller hur Sverige – inte partierna – ställer sig. Den distinktionen har vi gjort. Det är litet oförsynt att överlämna en massa partiståndpunkter till Vitautas Landsbergis och låta honom av dem dra slutsatser om var Sverige egentligen står. Vi är beredda till ett sådant samråd.

Anf. 22 BENGT HURTIG (v) replik:

Herr talman! Jag tycker också att det fortfarande råder en viss oklarhet när det gäller under vilka villkor man skall avbryta sanktionerna mot Sydafrika. Jag menar att det inte kan ske annat än i samförstånd med de folkliga krafterna – främst då ANC – i området. Den formuleringen har vi inte sett till i regeringsförklaringen eller hört från talarstolen.

När det gäller medlemsansökan till EG tycker jag att de slutsatser man kan dra av de inlägg som har gjorts är att en fördjupad analys – på grund av den internationella situationen – måste göras för att klarlägga vilka konsekvenser en sådan ansökan skulle få för svensk alliansfrihet och neutralitet och att man därför tills vidare bör skjuta en sådan ansökan på framtiden.

Jag kan också hålla med Åsa Domeij om att det är förödande för miljöpolitiken om vi nu här i landet hänvisar till utvecklingen inom EG och därmed lägger vissa nödvändiga krav på is i väntan på att EG skall komma ifatt oss. Jag anser också att har vi anslutit oss till internationella konventioner på miljöområdet skall de också följas.

Det skulle naturligvis ha varit intressant och värdefullt att här i dag föra en debatt med de borgerliga företrädarna om socialism och demokrati. För mig innebär socialism en utvidgning av demokratin också till det ekonomiska

området. I vår analys av det sammanbrott som nu sker i de s.k socialistiska staterna och planekonomierna har vi just pekat på att de inte kunde fungera just på grund av bristen på demokrati. Däremot kan ju privat, icke demokratisk kontroll av ekonomin trivas mycket väl i de diktaturer som finns runt om i världen, och det har vi också en rad exempel på.

Jag tycker också att det var positivt att lyssna till Bengt Westerbergs tongångar när han talade om Saudiarabien och kritiserade regimen där. Men det gäller ju hela det här området. Saudiarabien är kanske den främsta av de regimer som har pumpat in pengar i länder med högreaktionära diktatorer runt om i världen när USA har ansett det oanständigt att göra det. Då har man i stället låtit den här regimen göra det.

Frågan är nu: Vilka regimer skall det bli i det här området efter kriget? Ingen av dem vi pratar om nu – exempelvis i Kuwait – har förklarat sig villig att införa någon form av parlamentarism. Man har avskaffat parlamentet, och det står man i den familj som kontrollerar området fast vid. Det finns därför många frågetecken inför den framtida utvecklingen. Jag vill som tidigare understryka att jag inte tror att kriget kommer att lösa de problemen.

Anf. 23 ÅSA DOMEIJ (mp) replik:

Herr talman! Jag fick inget rakt svar på frågan, om de baltiska staterna är ockuperade nationer eller om de är Sovjetrepubliker. Men jag tyckte att jag fick en del positiva besked i den här debattrundan.

Olof Johansson sade t.ex. att Sverige bör svara på Landsbergis brev. Det tycker jag är positivt. Sedan sade Carl Bildt att vi skall kalla de baltiska staterna för stater och inte för republiker. Att det framfördes under dagens debatt tycker jag också är mycket positivt.

Till utrikesministern skulle jag vilja säga: Jag förstår fortfarande inte den principiella skillnaden mellan Kuwait och Litauen. Utrikesministern hänvisar till att Litauen blev annekterat. Men det har ju Kuwait också blivit i så fall. Litauen har ju gjort den bedömningen att ett svenskt erkännande skulle vara mycket bra för dess del.

Sedan skulle jag vilja ta upp en del andra folkrättsliga principer.

Sten Andersson har talat mycket om folkrätten i dag. Då är jag inne på de internationella miljökonventionerna. Utrikesministern har inte varit så intresserad av att diskutera miljöpolitik i dag, men när vi bryter mot internationella miljökonventioner bryter vi också mot folkrättsliga principer. Vore det ändå inte bra om Sverige gjorde en ordentlig genomgång av miljökonventionerna så att vi här i riksdagen kunde besluta om de lagändringar som är nödvändiga?

Utrikesministern erkände också att bilden av EG i utrikesdeklarationen är alltför glättad. Det tycker jag är väldigt bra. Det är synd att inte litet grand av den synen kom med redan i utrikesdeklarationen. Men det är också en del annat som har ändrats mellan utrikesministerns tal och utrikesdeklarationen.

Jag skulle då vilja fråga: Varför säger Sten Andersson inte någonting om det demokratiska underskottet i EG, som jag faktiskt tog upp som huvudskälet till att vi inte bör gå med i EG? Är det inte väsentligt på vilken nivå beslut fattas och på vilket sätt besluten fattas? Är det också därför som utri-

kesministern inte tycker att vi skall ha en folkomröstning? Är det därför som utrikesministern tycker att de här frågorna skall behandlas i utrikesnämnden, där oppositionen i frågan inte finns med? Skall vi ha ett demokratiskt underskott också i diskussionen om en eventuell anslutning till EG? Det tycker jag i så fall är märkligt.

Till sist skulle jag vilja fråga alla: Bör det vi har sett när det gäller uppbyggandet av terrorregimen i Irak ha någon inverkan på den svenska vapenexportpolitiken för att hindra fler storkonflikter av den nu aktuella typen?

Anf. 24 Utrikesminister STEN ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag använde uttrycket "sätta p för" på ett sätt som magister Bildt inte godkände. Tiden tog slut – jag skall erkänna det. Det jag ville sätta p för var det systemskifte som en del av er så gärna vill åstadkomma via EG därför att ni inte kommer att kunna klara det här hemma. Jag skall inte polemisera, men eftersom Carl Bildt ändå tog upp det vill jag säga att det som föresvävade mig var det han själv har skrivit i Svenska Dagbladet om att den Europaväg som Sverige nu slagit in på innebär så radikalt nya förutsättningar att mycket av det som varit kärnan i den socialdemokratiska samhällsmodellen måste överges. Det är alltså systemskiftet.

Vi har naturligtvis inte samma målsättning. Vi går naturligtvis in i Europasamarbetet med helt olika idéer och värderingar, på samma sätt som vi har olika idéer och värderingar här hemma. Vi kommer naturligtvis att kämpa för våra idéer och värderingar, nämligen de som enligt FN har fört fram vårt land till en absolut tätplats i Europa och till andra platsen i världen då det gäller att mäta standard med andra mått än med kalla siffror – i livskvalitet, då det gäller tillgång till arbete, bostäder, sjukvård och vård och omsorg över huvud taget. Det kommer vi att fortsätta att kämpa för.

Vi tror på dessa idéer. Det är inte bara idéer, utan de är idéer omsatta i praktisk handling. Det vet jag att ni inte heller gillar.

Det är ju ingen tillfällighet att Sverige har 2 % arbetslöshet medan arbetslösheten ute i Europa ligger på 8 %, och då tycker många länder att de har pressat ned den långt nog. Vår låga siffra beror på vår arbetsmarknadspolitik. Om man jämför med Danmark använder vi 70 % av våra resurser till utbildning för nya jobb. I Danmark använder man 70 % till arbetslöshetsunderstöd och bara 30 % till utbildning.

Vi vill något mer med EG. Vi vill att EG skall bli ett av instrumenten för att man skall kunna uppnå de långsiktiga målen och förverkliga den vision av ett framtida Europa som vi har.

Vår målsättning är mycket mer omfattande än er. Vi vill ge alla människor i detta nya Europa ett hyggligt liv. Vi vill bekämpa arbetslösheten och de sociala orättvisorna. Vi vill att detta Europa skall vara det Carl Bildt aldrig nämner: solidariskt med omvärlden.

Sedan några andra frågor då det gäller Sydafrika. Bengt Hurtig säger, och det är egentligen en självklarhet, att om vi skall släppa på sanktionerna skall det naturligtvis ske efter samråd med dem som kämpar för frihet och demokrati. Det glädjande med Sydafrikaproblematiken är ju att president de Klerk så tydligt har visat att han menar allvar. Det inger hopp. Jag tror att den tiden är ganska nära då vi kan lätta på en del av sanktionerna.

Sedan tycker jag fortfarande – också efter den sista lektionen Olof Johansson gav Carl Bildt – att den här deklarationen som finns på s. 11 är tydlig. Det är egentligen ingenting annat än ett fullföljande av vad utrikesutskottet har sagt. Det borde inte vara så svårt att begripa.

Jag tycker, herr talman, att det är synd att Carl Bildt, som är så kunnig och väl insatt, i varje debatt ansträngер sig för att ta mer fasta på det som skiljer än på det som förenar. I övrigt tycker jag, herr talman, att det har varit en utomordentligt bra debatt som ändå – tvärs igenom en del partipropagandistiska dimridåer – har visat att det finns en bred enighet om den svenska utrikespolitiken.

Anf. 25 STURE ERICSON (s):

Herr talman! Eftersom vår årliga utrikesdebatt baseras på en bred presentation av Sveriges aktuella utrikespolitik, blir de inlägg som följer med nödvändighet i huvudsak kommentarer till delar av regeringsdeklarationen.

Jag skall här i korthet beröra några frågor och avsluta med en kommentar om situationen i Burma.

Kriget i Gulfen och sovjetvåldet i de baltiska republikerna har varit de utrikes händelser som på senare tid tilldragit sig störst intresse. De kommer att leda till långsiktiga förändringar i vår internationella miljö och få betydelse också för vår egen framtid.

Jag är en av dem som beklagar att de omfattande ekonomiska sanktioner FNs säkerhetsråd beslutade i höstas inte fick verka under en längre tid. Inte för att jag tror att de utan vidare hade knäckt Iraks militärdiktator, men de innebar dock en möjlighet till en fredlig avveckling av konflikten. Den grupp av stater som blev Kuwaits allierade var dock alltför laddad av inre motsättnignar för att hålla samman under någon längre tid. Den politiska logiken i denna oroliga region, där makten över världens största oljereserver ligger i vågskålen, ledde till en obeveklig fortsättning på det krig Irak inledde den 2 augusti i fjol.

Kriget kommer naturligtvis att leda till drastiska förändringar i regionens politiska geografi, och tyvärr är risken stor för fler militära konflikter i Mellanöstern under 90-talet. En lösning på Palestinafrågan är den viktigaste förutsättningen för fred i regionen, men här utgör Israels nuvarande regering ett av de större hindren. Västvärlden, anförd av USA, saknar troligen politisk förmåga att genomdriva en långsiktig lösning.

En av konsekvenserna av Gulfkriget blir att USAs militära tillbakadragande från Europa påskyndas. Visserligen talade försvarsminister Cheney i går inför kongressen om fortsatt närvaro i Europa inom NATOs ram, men den 25-procentiga neddragning av militärutgifterna, som USA nu genomför, kommer med säkerhet att leda till procentuellt mycket större minskningar i Europa. Man måste för övrigt fråga sig om det blir politiskt möjligt för USA att stanna med stora styrkor i Tyskland sedan de sista ryska soldaterna lämnat landet 1994.

Någon gång måste naturligtvis den snart 50-åriga efterkrigstiden avslutas och Europa frigöra sig från Sovjetunionens och USAs förmyndarskap. Fortsätter Sovjetunionen som en politisk enhet i en eller annan form efter den

djupa kris unionen nu genomgår, är det inte orimligt att tänka sig, att framtidens Europa i politisk mening kommer att sluta vid Sovjets västgräns.

Vårt eget land har ju genom det historiska beslut riksdagen fattade den 11 december i fjol i praktiken bestämt sig för att försöka bli en aktiv medlem i detta nya demokratiska mångnationella Europa. Det öppnar många och fascinerande möjligheter för en aktiv och kreativ svensk utrikespolitik, men det är ett ämne som vi får fler tillfällen att fördjupa oss i här i riksdagen.

Utvecklingen mot nationellt oberoende i de tre baltiska republikerna rullar vidare och har nu nått så långt att jag har svårt att se hur den skall kunna bromsas. Regeringens text i dagens deklaration innebär ytterligare en klar markering av vårt stöd åt de baltiska frihetssträvandena.

Vi har anledning att vara stolta över den nationella enighet som skapats i vårt land för balternas sak. Tyvärr finns inte samma stämningar bland flertalet ledande västliga politiker med större geografisk distans till Tallinn, Riga och Vilnius. När vi talar om möjligheterna för de baltiska republikerna att uppnå politisk självständighet möts vi med öppen skepsis i många västliga huvudstäder.

Många kontakter med demokratiskt valda baltiska politiker och några besök i Baltikum under det senaste året har övertygat mig om att centralmakten i Moskva inte kommer att kunna vända den utveckling som nu pågår mot nationellt självbestämmande. De tre baltiska republikerna är kulturellt och historiskt en del av Europa med den framtida politiska definition jag just gav.

Självfallet kommer de baltiska republikerna samtidigt att för all framtid vara nära förbundna med det stora Ryssland, bl.a. till följd av de stora ryska minoriteter som lever inom deras gränser. Ekonomiskt kommer dessutom beroendet att vara mycket stort.

Realistiska baltiska politiker inser också att deras länder under överskådlig tid kommer att få finna sig i att ha ryska militärbaser inom sina gränser. Men med dessa restriktioner som givna förutsättningar finns det ändå vida möjligheter till en snabb ekonomisk, social och kulturell utveckling om bara de baltiska republikerna kan göra sig politiskt självständiga.

De försök som för några veckor sedan gjordes att genom klassiskt kommunistiska våldsmetoder sätta de demokratiskt valda parlamenten ur spel har åtminstone temporärt misslyckats. De små Moskvatrogna kommunistpartiernas ledare bildade "kommittéer för nationell frälsning" och försökte med Moskvaledd militär och polis att först lägga beslag på massmedia och sedan genom naket våld provocera oroligheter som kunde motivera stängning av de baltiska parlamenten.

Det är möjligt att gammelkommunisterna i Kreml kommer att göra nya brutala försök att kväva demokratin i de baltiska republikerna. Men jag är övertygad om att de inte kommer att lyckas. Det är inte i 1990-talets Europa möjligt att använda allt det våld som skulle krävas. På 40-talet ansåg Stalin det nödvändigt att mörda tiotusentals och deportera hundratusentals balter för att befästa Sovjetmakten i de annekterade baltiska staterna. Det kan inte dagens Sovjetledare göra. De har ju nyligen t.o.m. i Parisstadgan bekänt sig till demokrati och rättsstatens principer.

Det finns som jag ser det all anledning att se optimistiskt på de baltiska

republikernas möjligheter att genom sammanhållning, envishet och förhandlingsvilja uppnå nationellt oberoende under de närmaste åren. Hur snabbt det sker beror naturligtvis till stor del på det politiska skeendet i Moskva. Men det beror också på det stöd för deras sak som kan mobiliseras utanför Sovjetunionen. Den politiska, ekonomiska och nationella upplösning som nu hotar Sovjetimperiet kan kanske hejdas, men ledarna i Kreml är mycket beroende av stöd från väst för att undvika totalt ekonomiskt kaos och för att få i gång någon sorts reorganisering av ekonomin.

Kan vi bara få fler i väst att verkligen verka för nationell självständighet för de baltiska republikerna och inte bara se med välvillig skepsis på våra ansträngningar här i Norden, så vore mycket vunnet. Alltför många i väst tycks mena att Gorbatjov skulle försvagas ytterligare eller kanske falla om han accepterade baltisk självständighet. Gorbatjov själv och hans supportrar i väst måste fås att inse att baltisk självständighet faktiskt skulle bidra till lösningen av flera av de enorma problem Sovjetunionen står inför.

I den svenska debatten har efter de sovjetiska våldsaktionerna i Vilnius och Riga och naturligtvis med anledning av kriget i Gulfen höjts röster för att vi skall omvärdera vår säkerhetspolitik. Det är under massmedietrycket från de akuta konflikterna och kriget lätt att dramatisera och kräva en kärvare svensk försvarspolitik.

En kylig analys – och det är bara på en sådan vi bör basera vår säkerhetspolitik – leder inte till att hotbilden mot Sverige har förändrats genom vad som skett i Baltikum. Inte heller kriget i Gulfen leder till någon försämring av vår säkerhetspolitiska miljö. Genom det nya samarbetet mellan USA och Sovjet är risken för en spridning till Europa av konflikter i Mellanöstern mindre än någonsin tidigare under efterkrigstiden.

Vad vi har att utgå från är den faktiska utvecklingen främst i Europa. Den har varit utomordentligt gynnsam under de senaste åren. Warszawapakten har i praktiken upplösts. Tyskland har enats. Polen, Tjeckoslovakien och Ungern har fått demokratiskt valda icke-kommunistiska regeringar. Sovjet är i färd med att ta hem sina soldater från Centraleuropa och genomför enligt CFE-avtalet mycket kraftiga minskningar av sina konventionella styrkor. Den politiska upplösningen i Sovjetunionen innebär naturligtvis ytterligare en försvagning av Sovjetarmén bl.a. till följd av att många värnpliktiga helt enkelt struntar i sina inkallelseorder.

Det har nu i väst uppstått vissa tvivel på Sovjetledarnas förmåga – och kanske vilja – att genomföra allt vad man åtagit sig enligt CFE-avtalet. Carl Bildt gav exempel på det här tidigare i debatten. Detta accepterar naturligtvis inte NATO, och vi får väl se hur det blir med Sovjets avtalstrohet under de närmaste åren.

För svensk del kvarstår dock konstaterandet att vi nu har ett gynnsammare säkerhetspolitiskt läge än vi någonsin haft efter andra världskriget. Risken för storkrig i Europa, som tidigare bedömdes som mycket ringa, har genom det senaste årets dramatiska händelser blivit ännu mindre. Att Tysklands och Polens Östersjökust inte längre kontrolleras av Sovjetarmén innebär ett bättre läge för Sydsverige.

De militära förändringarna i nordvästra Sovjetunionen är mindre entydiga. En del tyder på vissa kvalitetshöjningar hos förbanden i Leningrads

militärdistrikt och i de baltiska, samtidigt som det sker vissa kvantitetsminskningar. Den strategiska betydelsen av styrkorna på Kolahalvön för Sovjet har inte minskat utan kanske t.o.m. ökat genom reduktionerna i Centraleuropa.

En alliansfri småstat som Sverige har all anledning att ta stor hänsyn till mäktigare grannars militära potential när säkerhetspolitiken utformas. Det dominerande inslaget i vår säkerhetspolitiska miljö är ändå den radikala förändringen i relationerna mellan NATO och vad som var Warszawapakten. Det är värt att notera att USAs försvarsminister Cheney i går inför kongressen mitt under pågående krig i Gulfen föreslog en minskning av USAs försvarsbudget med 25 % under de närmaste åren. Det motsvarar i trupper räknat ungefär det antal soldater som USA nu har i Gulfen. Även andra västländer drar nu kraftigt ned sina militärutgifter. I det nya Tyskland minskar antalet soldater av olika nationalitet fram till 1994 med närmare en miljon man.

De som i vårt land på fullt allvar hävdar att de ca 35 miljarder vi nu lägger ned på militära förberedelser måste på en gång ökas med flera miljarder och sedan år för år tillåtas stiga i snabb takt argumenterar faktiskt litet i otakt med tidsandan.

Herr talman! Det gladde mig mycket att utrikesdeklarationen, för första gången såvitt jag kan minnas, tog upp situationen i Burma eller Myanmar, som landet nu också kallas. Sverige har medverkat till att de grova kränkningarna av de mänskliga rättigheterna i Burma nu tas upp inom FNs kommission för de mänskliga rättigheterna.

Burma har sedan början av 60-talet styrts av en militärjunta ledd av Ne Win. Han störtade en demokratiskt vald regim och har sedan fört en politik som utmärkts av militärkommunistiska experiment, korruption och brutalt godtycke som ruinerat landet. Den snart 30-åriga diktaturen har inneburit mycket lidande för Burmas folk. Regimen har medvetet på närmast albanskt vis isolerat landet från omvärlden och därmed undgått massmedial uppmärksamhet i väst. Den har släppt in en del utländska kapitalintressen som villigt ägnat sig åt rovdrift av landets naturtillgångar.

I fjol gjorde militärjuntan ett försök att legitimera sitt styre genom att hålla val, men eftersom oppositionen trots svåra handikapp vann en överväldigande seger struntade Ne Win och hans generaler i valresultatet. Parlamentet tillåts inte sammanträda, och valda representanter för Burmas folk fängslas eller förföljs på annat sätt. I detta djupt buddistiska land försöker representanterna för folkmajoriteten att med fredliga medel tvinga militärjuntan bort från makten. De är värda vårt mycket aktiva stöd.

Många svenskar och vår regering har tidigare aktivt engagerat sig för Vietnams och Kambodjas kamp för frihet. Om vi bara kunde ägna Burma en bråkdel av det intresse vi ägnat kommunistledda befrielserörelser i dessa två grannländer, skulle det betyda mycket för det plågade burmesiska folket. Andra länder har på senare år satt in vissa sanktioner mot militärdiktatorn i Rangoon. Mest verksamma har naturligtvis Japans åtgärder varit.

Sverige kan på flera olika sätt bidra genom att aktivt stödja dem som kämpar för återupprättandet av demokratin i Burma och genom att öppet kritisera dem som hjälper militärdiktaturen. Det gäller då framför allt kungariket Thailand, som ju Sverige har mycket vänskapliga relationer med och som

när det gäller både ekonomi och demokrati på senare år genomgått en positiv utveckling. En målmedveten svensk insats för ett demokratiskt Burma bör nu följa på det löfte om stöd som dagens utrikesdeklaration innebär.

Anf. 26 INGER KOCH (m):

Herr talman! Medan världens intresse är fokuserat på kriget vid Persiska viken och Sovjetunionens aggressioner mot de baltiska staterna, hotas delar av södra Afrika av en svältkatastrof – som kan bli en av de värsta i historien – utan att detta uppmärksammas.

Miljontals människor riskerar att dö på grund av svält i Etiopien, Sudan, Angola och Moçambique. Även i Liberia är nöden akut.

Åratal av krig, torka och en stor befolkningsexplosion har skapat denna svåra situation. Men det är framför allt de många krigen och striderna som slagit sönder jordbruken, drivit stora mängder människor på flykt och förstört transportnäten. Trots den överhängande katastrofen fortsätter konflikterna att försvåra hjälpinsatserna.

I Etiopien pågår fortfarande Afrikas längsta och blodigaste krig, som i 30 år har orsakat ett oerhört lidande för befolkningen. Hundratusentals människor har dött på grund av den etiopiska arméns terrorbombningar och repressalieaktioner i ett land där regimen inte tillåter någon opposition. Diktaturen har använt terrorn som vapen i krigföringen för att hänsynslöst kunna fullfölja sin politik med bybildningar och folkförflyttningar. Svälten har använts som ett *annat* vapen utan att världsopinionen har reagerat genom att föra upp frågan på den internationella politiska dagordningen.

Det är nödvändigt att förnyade ansträngningar nu görs för att försöka lösa konflikten mellan gerillan och den etiopiska regimen så att en utveckling mot demokrati kan påbörjas.

Etiopien är ett av våra äldsta biståndsländer, och Sverige har därför ett särskilt ansvar för att denna konflikt förs upp till behandling i FN.

I Sudan, ett av de hårdast drabbade länderna, är det redan för sent att rädda tiotusentals sudaneser från svält i vår. Enligt uppgift kan uppemot en miljon människor komma att dö om inte den totalitära militärregimen i Khartoum kan förmås att medge att landet står inför en svältkatastrof och tillåter att ett hjälpprogram organiseras.

I Somalia har striderna mellan de olika rebellgrupperna och den somaliska regimen under diktatorn Siad Barres ledning lett till att rebellstyrkorna lyckats erövra huvudstaden Mogadishu. Presidenten med flera medlemmar i regimen har flytt ur landet. Somalia står nu inför en kaotisk period, och många fruktar att landet skall falla sönder.

På grund av dessa krig i länderna kring Afrikas horn har nu antalet flyktingar ökat till omkring två miljoner människor, vilket ytterligare försvårar försörjningen.

I Angola pågår sedan 16 år ett inbördeskrig mellan Angolas Sovjetstödda regering och Unita-gerillan. Fredsförhandlingar mellan de stridande parterna pågår nu i diskussion med portugisiska, sovjetiska och amerikanska medlare. Man hoppas att snart kunna underteckna ett fredsfördrag. Men striderna pågår fortfarande, och folket i Angola svälter.

I Moçambique pågår sedan 15 år strider mellan Renamo-gerillan och rege-

ringen. Dessa strider har lett till att en miljon människor flytt utomlands och två och en halv miljon är på flykt inne i landet. Svälten är svår på grund av de många årens strider och ett diktatoriskt styre.

Regeringen har emellertid nu aviserat att den är beredd att utlysa allmänna val och påbörja en utveckling mot demokrati.

I Liberia är över hälften av landets befolkning flyktingar efter flera års inbördeskrig, och folket hotas även här av svält.

Herr talman! Vi får inte genom vår biståndspolitik medverka till att totalitära regimer kan fortsätta sitt förtryck.

Det är viktigt att Sverige genom stöd till FNs flyktingkommissariat UNHCR och till enskilda organisationer på alla sätt försöker lindra nöden för de hårt drabbade invånarna i dessa afrikanska länder. Men det är lika viktigt att Sverige också på alla sätt initierar och stöder en utveckling mot demokrati i länderna.

En början på en sådan utveckling ser vi i Zambia, som kommer att ha allmänna val under 1991.

Även i Sydafrika ser vi nu en glädjande utveckling i riktning mot demokrati. ANC-ledaren Mandelas frigivning för ett år sedan var inledningen på en process som nu lett fram till att arbetet med en ny författning påbörjats.

Flera raséatskillnadslagar har redan avskaffats. Vid öppnandet av parlamentet i januari i år lade president de Klerk fram förslag som innebär att apartheidpolitikens hörnstenar försvinner. Härmed avses de lagar som bestämmer var man får bo, vem som får äga jord och till vilken befolkningsgrupp man hänförs vid den klassificering av rastillhörighet som bestämmer ens plats och möjligheter i samhället. Samtidigt lovade han också att alla människor i landet skall få rösträtt.

Ett allvarligt problem har varit det ökade våldet mellan olika svarta grupper, främst anhängare till ANC och Inkhata. Sammanlagt har omkring 5 000 människor fallit offer i dessa strider. Men mötet mellan ANC-ledaren Nelson Mandela och Inkhata-rörelsens Mangosuthu Buthelezi i januari och deras gemensamma deklaration – i vilken de manar till fred och försoning mellan de båda rörelserna – inger hopp.

I förra veckan meddelade EGs utrikesministrar att de avser att upphäva gemenskapens sanktioner mot Sydafrika så fort det aviserade lagförslaget lagts fram. Även Australiens premiärminister anser att de Klerks reformer är steg i rätt riktning, och han anser att samväldet bör överväga att upphöra med sportbojkotten.

Herr talman! Enligt min mening bör även Sverige nu överväga att upphäva sanktionerna mot Sydafrika för att underlätta en omvandling mot ett demokratiskt och icke-rasistiskt Sydafrika. Jag noterade också med tillfredsställelse att utrikesministern här i debatten sade att tiden är nära då man kan lätta på en del av sanktionerna.

Anf. 27 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Herr talman! Fattigdomen i världen och den utbredda analfabetismen hänger nära samman. Av dagens 962 miljoner icke läs- och skrivkunniga bor 921 miljoner i utvecklingsländerna – länder som har stigande skuldbördor, snabb befolkningstillväxt, svältkatastrofer och omfattande miljöförstöring.

Dessa problem har medfört att den lovande utvecklingen på läskunnighetsområdet som började under 60- och 70-talen förbyttes i bakslag under 80-talet i många av de minst utvecklade länderna.

I en femtedel av utvecklingsländerna är inskrivningen i skolan på väg nedåt. Det finns också tydliga tecken på att många föräldrar inte längre ser utbildning som en väg till bättre livsvillkor för sina barn. Flickorna blir särskilt utsatta under dessa förhållanden.

Om allt fler kvinnor blir läs- och skrivkunniga betyder det emellertid att de får större möjligheter att påverka sina barns hälsa, utbildning och framtid. Statistiken visar att läs- och skrivkunniga kvinnor får färre barn och kan delta i samhällslivet på mera jämställd bas och frigöra sig från ekonomiskt utnyttjande och förtryck.

Detta är bl.a. bakgrunden till att Förenta nationernas generalförsamling, på förslag av Unesco, beslöt att 1990 skulle bli ett internationellt läskunnighetsår. I de flesta medlemsländer har aktiviteter organiserats via de nationella Unescokommissionerna eller via särskilda organ.

För ett år sedan anordnade fyra FN-organ – Unesco, Unicef, UNDP och Världsbanken – en världskonferens om utbildning för alla i Jomtien, Thailand. Vid konferensen antogs två dokument, dels en Deklaration om utbildning för alla, dels Ramar för åtgärder för att tillgodose behovet av grundkunskaper.

Jag vill peka på litet statistik. Trots alla ansträngningar som har gjorts under åren lopp finns det i dag:

- ca 130 miljoner barn – varav 60 % flickor – som inte har tillgång till grundläggande skolutbildning,
- mer än 960 miljoner vuxna – varav två tredjedelar kvinnor – som inte kan läsa och skriva och
- mer än 100 miljoner barn och oräkneliga vuxna som inte slutför den grundläggande utbildning de påbörjar.

Om inte ökande ansträngningar görs nu kommer världen vid sekelskiftet att ha omkring 1 miljard människor som inte kan läsa och skriva. Därmed, menar jag, ges inte demokratin och freden en rejäl chans.

Vad skulle det kosta att ge alla barn en möjlighet till grundläggande utbildning fram till år 2000? Det rör sig faktiskt om små belopp i jämförelse med många andra utgifter som världens länder kostar på sig. Enligt uppgifter vid världskonferensen i Jomtien skulle det kosta ytterligare 5,8 miljarder US-dollar per år. Vad motsvarar det? Det motsvarar t.ex. två dagars kostnader för vapen i i-länderna eller en veckas militära utgifter i u-länderna eller summan av ett års kostnader för tobaksreklam i USA eller vodkakonsumtion i Sovjet. Det rör sig således inte om större belopp.

Utrotning av analfabetism och möjligheten till grundutbildning för alla fram till år 2000 är ett av de viktigaste medlen i 1990-talets utvecklingsstrategier i u-länderna. Om målet är realistiskt är svårt att bedöma. Skillnader och orättvisor i könsroller är en av flera motverkande företeelser som är djupt rotade i traditioner i många länder och som det i sin tur kommer att ta tid att bryta ned.

Demokratin och analfabetismen hänger nära samman. Därmed är det

också en fredsfråga. De yttre förutsättningarna för en demokratisk samhällsutveckling är väsentligt annorlunda i fattiga länder utan demokratisk tradition än de är i utvecklade industriländer som t.ex. Sverige. Det går att peka på en rad försvårande faktorer, bl.a. den dåliga och låga utbildningsnivån, de outvecklade kommunikationerna, den ofta svaga lojaliteten mot samhället och en vacklande – ibland obefintlig – nationell enhetskänsla. De gränser som har dragits upp på kartorna har ofta dragits upp ovetande om det faktum att de har skilt folk åt, att de har splittrat upp stamtillhörigheter, gamla traditioner, kultur och språk. Många u-länder har också vunnit sin självständighet efter krigföring som knappast förbättrat förutsättningarna för tolerans och demokrati.

Dessa problem är fattigdomens följeslagare, och är ofta motivet till många biståndsinsatser. Men de motiverar ingen annan värdering av demokratin som styrelseform, och de kan aldrig rättfärdiga förtryck. Rätten att påverka sin livsmiljö, säga sin mening och kräva sin rätt att i allmänna och fria val utse sina makthavare kan aldrig vara en lyx. Den rätten måste tillkomma alla människor, särskilt de fattigaste och svagaste grupperna, som inte kan få sina krav uppmärksammade genom ekonomisk makt eller speciella kontakter.

En rad krav måste uppfyllas för att en stat skall kunna räknas till kretsen av demokratier. Dit hör bl.a. att det skall hållas fria och hemliga val, att det skall råda en vidsträckt yttrande- och organisationsfrihet samt att den politiska mångfalden skall vara säkerställd genom fri partibildning och flerpartisystem. Vi bör givetvis vara medvetna om att snabba resultat är svåra att uppnå, men färdriktningen måste vara klar.

Läskunnighet är en viktig nyckel till framgång för utveckling och utövande av demokrati i världen. UNESCOs tidning, UNESCO-kuriren, berättar för oss i sitt specialnummer, som kallas för "En miljard analfabeter – vår tids utmaning", om kvinnans situation i u-land. Där kan vi bl.a. läsa om hur en nyligen alfabetiserad grupp kvinnor från Kenya förklarar fördelarna med att kunna läsa, skriva och räkna. Nu, när de kan skriva sina namn, har de större kontroll över exempelvis sin penningtransaktioner. De kan läsa recept och föreskrifter från sin läkare. "Våra ögon har öppnats", säger en av dem och uttrycker därmed den nya känsla av stolthet och ökad självkänsla som de alla upplever.

De första resultaten av ett frågeformulär, som internationella KFUK sände ut i september 1988 till sina medlemsorganisationer, bekräftar alfabetiseringens frigörande effekter. Svaren visar att kvinnor som alfabetiserats möts med ökad respekt i samhället och hemma, är bättre rustade att söka jobb och därför kan tjäna mer. De inser att de kan utföra vissa arbeten som traditionellt ansetts vara förbehållna män, de har större förmåga att driva småföretag och kan själva sköta den bokföring som krävs, och de blir bättre ledare för kvinnogrupper. Vidare blir de politiskt mer medvetna, de deltar oftare i det politiska livet och blir bättre organisatörer. De förstår bättre sina rättigheter och kan mycket lättare än tidigare hjälpa sina barn med skolarbetet.

Det finns många mänskliga, sociala och ekonomiska skäl till att alfabetisering av flickor och kvinnor bör ges högsta prioritet i inte minst biståndsarbetet. För många kvinnor kan läs- och skrivkunnighet komma att innebära att

de börjar få kontroll över sitt eget liv, kan delta i samhällslivet på lika villkor som män och slutligen kan frigöra sig från ekonomisk utsugning och patriarkaliskt förtryck. Enbart det faktum att mödrarnas utbildningsnivå har en positiv effekt på barnens hälsa och framsteg i skolan bör räcka som argument. Statistiken visar att klyftan mellan antalet läs- och skrivkunniga män och kvinnor ständigt ökar. Dessutom verkar det troligt att denna könsskillnad kommer att bli ännu större, då ekonomiska åtstramningar leder till ökad efterfrågan på okvalificerad kvinnlig arbetskraft och knuffar läs- och skrivkunnigheten ännu längre ned på angelägenhetsskalan hos folk och regeringar.

Det gäller nu att anta FNs utmaning – utrota analfabetismen i världen, för demokratins och fredens skull.

Anf. 28 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! I natt jag drömde något som jag aldrig drömt förut. Jag drömde det var fred på jord och alla krig var slut.

Herr talman! Den här drömmen är vi många som vill se uppfylld. Längtan är stark runt om i världen efter fred och slut på krig. Det gäller inte bara kriget i Persiska gulfen, som är det krig vi i dagsläget i huvudsak följer via massmedia. Längtan efter fred och frihet är också stor i Baltikum, och vi följer och stöder det baltiska folket i deras kamp. Längtan efter fred och frihet är lika stark på många andra håll i världen, i länder och bland folk som i skuggan av Gulfkriget och Baltikumkrisen upplever långvariga, allvarliga och utbredda krig, kriser, oroligheter och brott mot mänskliga rättigheter. Det är något som vi inte får glömma eller gömma. Därför skall jag belysa några av dessa delvis bortglömda konflikter.

Saddam Husseins förklaringar till intagandet av Kuwait, med ursäkter och förevändningar samt uttalanden om att ha gjort detta för att belysa palestiniernas problem i området, kan inte längre dölja hans verkligt tyranniska läggning. Intagandet av Kuwait är bara en fortsättning på hans tidigare terroriserande, föraktfulla och oresonliga agerande mot den inhemska, protesterande befolkningen. Han har under en lång följd av år mördat, torterat, terroriserat och förföljt all opposition mot sig själv. Vittnesmålen är åtskilliga, och det berättas om barn som torterats framför sina föräldrars ögon, försvinnanden i tusental och gasande med kemiska krigsmedel mot den egna inhemska befolkningen, framför allt i norr.

Gulfkriget har inte bara drabbat den irakiska befolkningen i Bagdad och Basra mycket hårt utan även kurderna i Irak. Kurdiska byar, bl.a. i norr, har utsatts för bombningar – med ytterligare lidande och död som följd. Cyniskt har kurdiska pojkar tvingats gå i första anfallsleden vid intagandet av Kuwait. Husseins senaste krav, att 17-åringar skall ut i kriget, kommer naturligtvis att innebära ytterligare en möjlighet för Saddam Hussein att minska den kurdiska befolkningen.

De kurder som tidigare har flytt från Saddam Husseins anfall med kemiska stridsmedel – framför allt gäller det gasanfallet mot Halabja –, kurder som har flytt till Iran och Turkiet, lever under mycket svåra förhållanden. Fortfarande finns det tiotusentals kurder kvar i flyktingläger i Turkiet och Iran, och dessa lider brist på mat, pengar, arbete, skolundervisning m.m. Ytterligare

påtryckningar måste göras vad gäller Iran och Turkiet för att få till stånd en lösning i fråga om dessa flyktingars situation.

Det är emellertid inte bara kurdflyktingar som har det svårt i Turkiet. Även den inhemska befolkningen, och då främst kurder, utsätts för förtryck och tortyr. Förstörelse av byar och tvångsförflyttningar har påbörjats från Turkiets sida, i likhet med vad som tidigare har skett i Irak. Ett system med byvakter har byggts upp av den turkiska regimen, bl.a. i syfte att skapa fiendskap kurderna emellan. Den som vägrar att ställa upp på myndigheternas krav att bli byvakt har att vänta misshandel, trakasserier och beskyllningar – t.ex. om att vederbörande är terroristanhängare, s.k. PKK-vän. Många seriösa bedömare menar att det turkiska folkets livsvillkor i Turkiet ständigt blir sämre. Visserligen har den turkiska regimen lovat kurderna att kurdiska skall få talas offentligt. Det är ett löfte i skuggan av Gulfkriget, i syfte att hålla kurderna lugna. Det är emellertid i dag tveksamt om det avgivna löftet kommer att infrias och om det kommer att medföra nödvändiga lagregler i framtiden.

Kurdernas rätt att fritt leva och verka samt deras rätt att utöva sin kultur i sina hemländer eller i exil måste respekteras. Det är därför mycket viktigt att en framtida lösning i Mellanöstern inte ensidigt koncentreras kring problematiken om palestiniernas framtid i området. Visserligen är också den saken viktig. Men det handlar även om hur kurdernas situation kan förbättras i de länder där de lever. Vidare handlar det om hur kurderna skall kunna uppnå större frihet och självbestämmande i framtiden. Löses inte frågan om kurdernas situation i området, kan jag inte se några möjligheter till en varaktig fred eller hur säkerhet skall kunna skapas i Mellanöstern.

Jag saknar i dag besked från den socialdemokratiska regeringen om huruvida denna kommer att agera för att även kurdfrågan skall lösas i en framtida diskussion om en säker fred i Mellanöstern. Kanske kan jag här senare få ett svar av regeringens representant.

När det gäller Turkiets övriga övergrepp mot den inhemska befolkningen vill jag framhålla att även dessa kommer i skymundan, mot bakgrund av Gulfkriget. Kritiken mot turkarnas utbredda användning av tortyr och deras fängslande av oliktänkande har dämpats tack vare att Turkiet har gett de allierade styrkorna tillstånd att använda turkiska flygbaser. Vi i centern menar ändå att kritiken mot Turkiet borde vara kraftfull, eftersom Turkiet har undertecknat dels FNs konvention mot tortyr, dels Europarådets konvention. Dessutom måste detta ses mot bakgrund av att Turkiet vill bli medlem i EG. Därför är turkarna mera mottagliga för kritik. Om inte befolkningens situation i Turkiet förbättras vad gäller de mänskliga rättigheterna kan det enligt centerns mening bli så, att Sverige måste aktualisera frågan om ett uteslutande av Turkiet vad gäller Europarådet. Jag undrar om Maj Britt Theorin, som enligt talarlistan kommer upp senare i debatten här, ställer upp på kravet att Turkiet måste se till att situationen förbättras vad gäller de mänskliga fri- och rättigheterna där.

En annan makt som utnyttjar Gulfkriget till att förtrycka de egna oppositionella är Kina. Det pågår för närvarande summariska rättegångar mot bl.a. de studentledare som var aktiva i arbetet med att agera för demokrati och förnyelse i Kina före massakern på Himmelska fridens torg i juni 1989. De

gripna riskerar att dömas till döden eller till långa fängelsestraff. De s.k. rättegångarna har ofta föregåtts av förhör under tortyr och misshandel – detta för att få fram erkännanden.

Den kinesiska förföljelsen gäller också tibetaner. Tibetaner som protesterar riskerar att bli brutalt nedslagna, att bli fängslade eller att bli skjutna. Tvångssteriliseringar och tvångsaborter förekommer för att hålla nere den tibetanska befolkningen. Nya restriktioner införs vad gäller religiösa aktiviteter i landet. Detta vet vi trots relativt sparsamma rapporter från Tibet beroende på rådande besöksförbud.

Dessa brott måste ständigt påtalas, och Sverige måste aktivt arbeta för en ökad självständighet för det tibetanska folket med utgångspunkt i Dalai Lamas fredsplan. Vi bör också eftersträva att en undersökningsdelegation sänds till Tibet.

Herr talman! Gulfkriget har varat i litet mer än en månad, och det får dagligen uppmärksamhet i massmedia. Kriget i Afghanistan började 1979, då Sovjet tågade in i landet. Detta krig är i det närmaste ett glömt krig, trots de katastrofala följderna av striderna för det afghanska folket. Landet har bombats sönder och samman. Hus, vägar och kanalsystem har förstörts. Man räknar med att 20–25 miljoner minor är spridda över landet, vilket innebär att död och lemlästning av folket kommer att fortsätta långt efter en verklig fred. Var tredje flykting i världen, ja, ända upp till 40 % av världens samlade flyktingskaror, består av afghaner.

Samtidigt minskar det internationella ekonomiska stödet till de afghanska flyktingarna i Pakistan. Stödet till den afghanska gerillan har minskat från bl.a. USAs sida, medan Sovjet efter sitt uttåg från Afghanistan 1989 har ökat sitt stöd till Kabulregimen och den förhatlige Nadjibullah när det gäller såväl vapentillförsel som militär rådgivning.

Mot den bakgrunden gäller det för oss att fortsätta med det humanitära stödet till de afghanska flyktingarna och att stödja återuppbyggnadsarbetet inne i Afghanistan. Vi måste orka fortsätta att visa solidaritet med det hårt drabbade afghanska folket, trots behovet av stöd i Mellanöstern. Planerna på en folkomröstning i FNs regi bör stödjas. Centern anser att det är lika viktigt att Sovjetunionen betalar krigsskadestånd till Afghanistan som det anses vara ett naturligt krav i FN att Irak betalar krigsskadestånd till Kuwait. Vi förstår inte varför vi inte får stöd för detta vårt krav.

Ett annat land som i åratal har upplevt krig och oroligheter är Cambodja. I tolv år har inbördeskrig rått i landet. 1975–1979 utsatte de röda khmererna befolkningen för ett blodbad av sällan skådat mått. Minst en miljon cambodjaner fick sätta livet till under khmerernas grymma ledning.

Vid ett besök som jag gjorde i landet i höstas fanns det fortfarande rester av människoben vid massgravarna utanför huvudstaden Pnom Phen. Pojkar vaktade vid minnesmärken uppbyggda av dödskallar. En pojke sov dagligen sedan kriget intill sina föräldrars benrester. Hela hans familj hade utplånats. Men mest orolig var han för att de röda khmererna skulle komma tillbaka till makten och därmed få möjlighet att på nytt terrorisera civilbefolkningen på det sätt som sker i nordvästra delen av landet i dag. Bl.a. har de röda khmererna placerat ut minor som lemlästar och dödar civila.

FNs fredsplan går ut på att även de röda khmererna skall finnas med i en

regeringskoalition, ett nationellt råd, fram till det planerade valet i FNs regi. Det är sagt att de stridande parterna skall lämna ifrån sig alla sina vapen. Oron i Phnom-penh är nu stor över att de röda khmerernas avväpning inte kan kontrolleras. Detta skapar rädsla inför framtiden bland folket. Det är tveksamt hur fredsarbetet kan fortsätta. Mot denna bakgrund menar jag att vi i övriga världen har ett mycket stort ansvar för att förhindra att Pol Pot kan komma tillbaka för att ånyo terrorisera befolkningen. Vi måste hjälpa landet med återuppbyggnad, hjälp och bistånd redan i dag. Denna hjälp måste utökas kraftfullt mot bakgrund av att öststaterna, som tidigare hjälpt Cambodja, har minskat ned sitt stöd väldigt mycket. Därför behövs det att Sverige ställer upp.

Herr talman! Även i Afrika pågår ett flertal krig. Inger Koch har tidigare berättat om det trettioåriga kriget i Etiopien. Vi från centern säger att det logiska är att befolkningen får avgöra sin framtid i en folkomröstning.

Västsahariernas strävan efter frihet och oberoende bör också avgöras i en folkomröstning enligt FN-planerna. I mer än 15 år har saharierna kämpat mot Marockos ockupation. Nya påtryckningar mot Marocko i syfte att få till stånd folkomröstningen är nödvändiga. Skulle Marocko fortsätta att fördröja och förhala en folkomröstning, bör Sverige, enligt min mening, överväga att frysa biståndet till landet. Samtidigt är det viktigt att de sahariska flyktingarna får ett utökat svenskt bistånd, som dels kan administreras via olika hjälporganisationer, som sker i dag, dels bör kunna gå direkt till Polisario för ett effektivare stöd. Även här är jag intresserad av att höra hur regeringen ser på detta.

Med dessa exempel, jag skulle ha kunnat lämna många fler, har jag velat lyfta fram i debatten några långvariga krig och kriser i världen, vid sidan av den mer akuta Gulfkrisen och krisen i Baltikum, så att de ej glöms bort. Jag har velat exemplifiera hur nya kriser i världen allvarligt riskerar att försämra situationen för fattiga och utsatta folk i andra delar av världen, hur nya krig möjliggör för förtryckarländer att intensifiera förföljelser mot oliktänkande i skuggan av de nya konflikterna.

Slutsatsen måste självklart vara att fredsansträngningarna måste intensifieras runt om i världen. Freden måste få en chans. Som det står i visan: Jag drömde det var fred på jord och alla krig var slut. Detta måste bli verklighet och inte bara en dröm.

Anf. 29 MAJ BRITT THEORIN (s):

Herr talman! Krig löser inga problem. Krig skapar bara fler problem. Krig är alltid ett misslyckande – för de direkta offren, för folkrätten, för världssamfundet.

Kriget i Persiska viken är en mänsklig tragedi. Det *har* redan lett till ekologisk förödelse. Det *kan* leda till en politisk katastrof. Politiska problem kräver politiska lösningar. Förhandling och dialog är alltid bättre än våld. Vi måste på nytt ge freden en chans. Det är mycket lätt att starta ett krig, men svårare att avsluta det.

Den nya process som de facto inleddes med Iraks tillkännagivande i fredags skapar förutsättningar för ett snart slut på kriget. Det fredsinitiativ som

Sovjet tagit ger oss hopp. FNs generalsekreterare kallar det ett historiskt tillfälle att undvika ett förödande markkrig.

Självklart måste det nu vara FNs säkerhetsråd och inte de krigförande länderna som bedömer Sovjets fredsinitiativ och Iraks svar samt fattar beslut om huruvida resolution 678 därigenom kan vara uppfylld.

Vilka skäl kan finnas för att inte pröva detta historiska tillfälle? Vilka skäl kan vara starka nog att dra in en miljon soldater i en förödande markstrid? Räcker inte en utfästelse av Irak att lämna Kuwait utan villkor? Var det inte detta Förenta nationerna i resolution 678 gav fullmakt åt ett antal stater att se till? Någon allmän krigsfullmakt har FNs säkerhetsråd aldrig givit.

Sverige har hela tiden på olika sätt aktivt verkat för en fredlig lösning. Dessa ansträngningar måste fortsätta tills dess kriget upphör. I det arbetet måste varje initiativ, varje försök prövas.

Ett krig innebär inte bara mänskligt lidande och blodspillan. Det för med sig ett lidande som i varje krig, trots det militärer kallar kliniska operationer, huvudsakligen drabbar civila – kvinnor och barn. Ett utdraget krig försvårar dessutom på alla plan återgången till fredliga förhållanden i regionen.

Varje krig hotar FNs roll och auktoritet och är ett bakslag för Förenta nationerna. Förenta nationernas uppgift är att arbeta för fred. Som det heter i dess portalparagraf: "att rädda kommande generationer från krigets gissel."

Herr talman! Trots att vi inte vet hur eller när kriget slutar måste vi nu börja tänka på tiden efter kriget.

- Hur kan broar byggas för att bryta ner det hat som kriget har skapat?
- Hur skall en varaktig och stabil fred uppnås i regionen?
- Har Europa särskilda förutsättningar att spela en konstruktiv roll i den processen?
- Är Europas erfarenheter av politiskt brobyggande och förtroendeskapande åtgärder tillämpliga?

Efter Iraks invasion av Kuwait visade FNs säkerhetsråd prov på beslutsamhet och handlingskraft när beslut togs om ekonomiska sanktioner. Det var sanktioner som ansågs som mycket effektiva för första gången i FNs historia och som borde ha fått prövas längre.

Kriget i Persiska viken är inte FNs krig. Det har vi generalsekreterarens ord på. Men för FNs skull är det viktigt att den militära operation som Förenta nationerna har legitimerat håller sig inom angivna ramar. FNs arbete för fredlig konfliktlösning måste förstärkas och intensifieras. Det är viktigt att FNs säkerhetsråd nu återtar sin roll och fortsätter ansträngningarna att nå en politisk lösning och en varaktig fred och stabilitet i Mellersta Östern.

En bred Mellersta Östern-konferens, där Palestina/Israel-frågan och andra konflikter i området – jag inbegriper också kurdfrågan – kan få långsiktiga lösningar, är en förutsättning för att de politiska problemen i området skall kunna lösas och för att en varaktig och stabil fred skall kunna uppnås i regionen.

Förenta nationerna måste nu snabbt ta initiativ till ett återuppbyggnadsprogram till stöd för de drabbade människorna och miljön i regionen.

Herr talman! Vilka lärdomar kan vi dra av kriget?

Genom en historiens ironi vänds nu Iraks vapen mot länder som under

åratal hjälpt till att bygga upp Saddam Husseins gigantiska vapenarsenal. Under 1980-talet byggdes Irak upp till en militär stormakt med hjälp av många stater, men framför allt av Sovjet, Frankrike och Kina. Men också många andra industrinationer har hjälpt till att bygga upp hans kemiska anläggningar och tekniska kapacitet på det militära området.

Inga vapen, inget krig.

Den första lärdomen av kriget måste vara att *all* vapenhandel och vapenöverföring måste begränsas kraftigt och kontrolleras internationellt. *Alla* stater, både säljare och köpare, måste underordna sig en sådan kontroll.

Det är hög tid för världssamfundet att på allvar ta itu med de problem den internationella vapenhandeln innebär. FN bör som ett första steg nu upprätta ett register över internationella vapenleveranser.

Men varje land måste ta ansvar för en restriktiv lagstiftning och heltäckande kontroll av sin vapenproduktion och export. Enligt de riktlinjer som riksdagen antog 1971 gäller ovillkorligt hinder för export av vapen till länder i krig. Dessa riktlinjer är dock inte lag. Medborgarkommissionen begärde en sådan lag, vilket också den socialdemokratiska partikongressen enhälligt beslutade om hösten 1990. Kriget vid Persiska viken visar att det brådskar med ett sådant lagförslag.

Kriget vid Persiska viken överskuggar också olika nedrustningsförhandlingar, men det gör arbetet för nedrustning bara mer angeläget. I skuggan av kriget fortsätter supermakterna sina bilaterala förhandlingar om strategiska kärnvapen. I skuggan av kriget vid Persiska viken fortsätter förhandlingarna vid nedrustningskonferensen i Genève. Den centrala förhandlingen där sedan några år tillbaka gäller ett totalförbud mot kemiska vapen, ett arbete som i högsta grad fått ökad auktalitet till följd av kriget vid Persiska viken.

Den andra lärdom som man kan dra av kriget är att ett avtal om totalförbud mot kemiska vapen snabbt måste slutföras. Den politiska viljan till ett sådant förbud hos alla involverade måste ju ha ökat inför hotet att dessa massförstörelsevapen används. Med en klar politisk vilja kan ett avtal snabbt vara klart. Arbetet på en avtalstext är långt framskridet. Förra året – när Sverige ledde förhandlingarna – kom ytterligare några bitar på plats i detta stora avtalsbygge. Exempel på sådana framsteg är att man kunde enas om en förstörelseordning för kemiska vapen och produktionsanläggningar för sådana vapen, om metoder att utreda anklagelser om användning av kemiska vapen, om sanktioner vid brott mot avtalet och om sätt att lösa tvister om tolkning av avtalet.

Ett fåtal svåra problem är alltjämt olösta. Dit hör vissa kontrollfrågor, inte minst frågan om rätt till att vid misstanke om brott mot avtalet göra inspektion för att utreda detta, s.k. inspektion på anmodan.

En överenskommelse har också träffats mellan supermakterna om att förstöra 80 % av deras kemiska vapenarsenaler som ett led i arbetet på ett globalt avtal om ett fullständigt förbud mot och förstörelse av alla kemiska vapen. Ett tecken på den trots allt förändrade värld vi lever i är att USA praktiskt bistår Sovjet vid den tekniskt och säkerhetsmässigt besvärliga förstörelsen av de kemiska vapnen. Detta är betydelsefullt, inte bara i förhållandet mellan supermakterna, utan också i samband med förhandlingarna i Genève om ett allomfattande förbud mot kemiska stridsmedel.

Kriget vid Persiska viken och hoten om användning av kemiska vapen gör det än mer angeläget att förhandlingarna snabbt slutförs om ett fullständigt förbud mot och förstörelse av alla kemiska vapen.

Herr talman! Vi vet att tekniken att tillverka och använda massförstörelsevapen under senare år har spritts till allt fler länder – även till konfliktdrabbade länder och regioner. Det gäller utrustning för att tillverka kärnvapen, men även kemiska och biologiska stridsmedel och missiler för att transportera sådana stridsspetsar.

Problemet försvåras av att en hel del av denna teknik för massförstörelsevapen baseras på utrustning som används för legitima civila ändamål som kärnkraft, civil kemisk industri, läkemedels- och livsmedelsindustri eller civila rymdprogram.

Det beräknas att ett femtontal länder i Mellersta Östern, Asien och Latinamerika i dag disponerar eller själva utvecklar missiler som kan bära massförstörelsevapen. Samtidigt har kunskapen om hur man tillverkar kemiska stridsmedel blivit spridd. Sådana stridsmedel har bevisligen använts i konflikten mellan Irak och Iran och internt i Irak mot kurderna. Det finns också uppgifter om att vissa stater även försöker att skaffa sig kapacitet att utveckla biologiska stridsmedel.

Spridningen av bärraketer har till stor del skett genom stormakternas försäljning av militära raketer till länder i tredje världen. De mer avancerade missilprojekten i dessa länder bygger emellertid även på att man skaffar sig tillgång till civil rymdteknik och applicerar den på militära projekt.

Användningen av vad som i princip är civil utrustning kännetecknar i ännu högre grad tillverkningen av kemiska och biologiska stridsmedel. De aktuella staterna gör därvid ofta stora ansträngningar för att dölja att den civila utrustningen kan användas för militära ändamål.

I april 1987 beslöt sju väststater att söka begränsa spridningen av bärraketer och missilteknik. Sedan dess har ytterligare några länder stött denna ambition. Dessutom har ett tjugotal västländer inom ramen för den s.k. Australiengruppen sedan flera år tillbaka agerat tillsammans för att hindra spridning av sådana civila kemiska substanser som kan användas för att framställa kemiska stridsmedel. Detta har också behandlats vid nedrustningsförhandlingarna om kemiska vapen i Genève.

FNs säkerhetsråd antog med anledning av att kemiska stridsmedel användes i kriget mellan Irak och Iran i augusti 1988 en enhällig resolution, där medlemsstaterna uppmanas att införa en strikt exportkontroll för kemiska produkter, som kan användas för tillverkning av kemiska vapen.

En tredje lärdom av kriget vid Persiska viken är att det nu är än mer angeläget att internationellt hindra spridning av missilteknik och produkter användbara för massförstörelsevapen. Sverige bidrar till detta genom det lagförslag som nyligen gick till lagrådet för yttrande.

Herr talman! Även supermakternas bilaterala nedrustningsförhandlingar har kommit i skymundan på grund av kriget vid Persiska viken. Under 1990 träffade Sovjet och USA en principuppgörelse om en kraftig nedskärning av de stategiska kärnvapnen. Uppgörelsen är historisk. Det kan i och för sig kanske inte sägas vara den första i sitt slag, eftersom den har föregåtts av INF-avtalet, som innebar den första avtalade nedskärningen av kärnvapen.

INF-avtalet innebar ett marginellt ingrepp i kärnvapenarsenalerna – med några procent –, medan det strategiska avtalet innebär avsevärda nedskärningar, även om det inte blir hälften som ursprungligen sades.

Enligt planerna skulle avtalet ha undertecknats vid det toppmöte i Moskva som skulle ha ägt rum just nu i dagarna, men som nyligen uppsköts främst med hänvisning till kriget vid Persiska viken. Men som jag förut sagt gör kriget inte nedrustningsarbetet mindre viktigt, tvärtom.

Den fjärde lärdom som man kan dra av kriget vid Persiska viken är att nedrustningsarbetet *måste* fortsätta. Därför är det nu ytterst viktigt att såväl förtroendeskapandet som nedrustningsförhandlingarna fortskrider och intensifieras och att varken förhandlingarna om strategiska kärnvapen eller ratificeringen av fjolårets avtal om att kraftigt minska de konventionella stridskrafterna i Europa hejdas av konflikten vid Persiska viken. Därför är det viktigt att vapenhandeln kraftigt begränsas och bringas under internationell kontroll. Därför är det viktigt att spridningen av teknik för tillverkning och bruk av massförstörelsevapen stoppas. Därför är det viktigt att förhandlingarna i Genève om ett fullständigt förbud mot kemiska stridsmedel snabbt avslutas.

Vi måste, herr talman, ge freden en chans!

Anf. 30 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Herr talman! Först vill jag instämma i Maj Britt Theorins krav på att man måste försöka få till stånd ett förbud mot tillverkning och användning av kemiska stridsmedel. I det här sammanhanget kan jag nämna att rykten har nått mig att man i det sju år gamla kriget i Sudan nyligen har använt kemiska stridsmedel. Som tack för stödet till Saddam Hussein har Sudan fått kemiska stridsmedel av Irak och nu också använt dessa stridsmedel mot den egna befolkningen. Användningen av kemiska stridsmedel sprider sig tydligen.

Ge freden en chans, sade Maj Britt Theorin, och instämde i det önskemål som jag framförde. Jag gladde mig mycket över att få höra att regeringen tänker agera för att även kurdfrågan skall kunna lösas – för att det skall kunna bli en varaktig fred i Mellanöstern. Jag fick emellertid inget svar på hur regeringen ställer sig till att på dagordningen eventuellt ta upp frågan om Turkiets uteslutning ur Europarådet på grund av de brott mot bestämmelserna om de mänskliga rättigheterna som Turkiet gör sig skyldigt till – om Turkiet nu inte bättrar sig. Eftersom Maj Britt Theorin på olika sätt uttalar sig för stöd för sanktioner i syfte att påverka stater, skulle det ju finnas en chans att påverka Turkiet, så att förhållandena i det landet förbättras. Likaså skulle det vara möjligt att med påtryckningar påverka Marocko för att finna en fredlig lösning för Västsahara.

Jag fick inte heller svar på min fråga vad som skiljer kravet på krigsskadestånd som enligt centerns mening bör ställas på Sovjetunionen för Sovjets förstörelse i Afghanistan och att Förenta nationerna nu ställer krav på Irak att betala krigsskadestånd till Kuwait. Från centerns sida tycker vi att dessa både krigsskadeståndskrav är lika angelägna. Varför ställer inte regeringen upp?

Anf. 31 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Herr talman! Ingbritt Irhammar tog upp ett vitt spektrum av frågor och berörde många konflikter runt om i världen. Det är inte riktigt så lätt att svara på alla frågor på en gång, men låt mig generellt säga att FN stärkte sin roll mycket kraftigt i höstas när man beslöt sig för att vidta ekonomiska sanktioner mot Irak för Iraks ockupation av Kuwait. Då öppnade sig en ny möjlighet för Förenta nationerna i och med att det kalla kriget var över. Konflikten mellan supermakterna i Europa hade bilagts. Vi kunde förvänta oss, och vi kunde se, att de därmed inte heller utnyttjade sin vetorätt i säkerhetsrådet. Det öppnar sig stora möjligheter för Förenta nationerna så länge inte kriget var ett faktum.

Många av oss såg det kraftiga agerandet från säkerhetsrådets sida som ett tecken på att Förenta nationerna otvetydigt i fortsättningen kommer att ingripa mot varje brott mot mänskliga rättigheter. Det kanske är något av önsketänkande. Jag är inte riktigt övertygad om att vi ser samma enighet när det uppstår en ny konflikt i fortsättningen, vare sig det nu skulle vara i Afghanistan, i Panama eller i Grenada. Men min förhoppning är att den principiella ställning som man har tagit, att vi skall agera vid brott mot FN-stadgan och de mänskliga rättigheterna, också skall gälla i fortsättningen.

Jag är inte lika övertygad som Ingbritt Irhammar om att det bästa sättet att få Turkiet att förändra sin politik på MR-området i sitt eget land är att nu utesluta Turkiet ur Europarådet. Vi har diskuterat frågan vid ett flertal tillfällen, och vi har varit framme vid att föreslå att Turkiet inte skall ha säte där. I princip vill jag hävda att det är lättare att nå, samtala med och övertyga länder om man kan umgås i internationella organisationer. Det finns dock en gräns för hur stort brottet kan vara mot de regler som vi har satt upp. Det gäller också, skulle jag vilja påstå, för Marocko. Påtryckning måste alltså kunna ske inom FN-systemet både vad gäller Turkiet och vad gäller Marocko, så att dessa länder också fyller upp de kriterier som ställs på deras agerande enligt FN-stadgan.

Vad som skiljer krigsskadeståndet från Sovjetunionen till Afghanistan och krigsskadestånd enligt FN-resolutionerna kan jag inte på rak arm svara på. Sannolikt är det helt enkelt så att frågan inte har aktualiserats av andra länder. Det kanske ändå fordrar sin förklaring. När säkerhetsrådet har antagit resolutioner om kriget i Kuwait har Sverige inte behövt säga vare sig ja eller nej till de beslut som har fattats, eftersom Sverige inte är medlem i säkerhetsrådet.

Anf. 32 INGBRITT IRHAMMAR (c) replik:

Herr talman! Jag vill instämma i att FNs roll har stärkts i den senaste konflikten. Det finns många frågor som hitintills inte har tagits upp men som vi kanske enklare kan ta upp i framtiden. Vad jag menade är att Sverige nu kan ta upp frågor som gäller Sovjets krigsskadestånd till Afghanistan, eftersom man i FN har kunnat enas om kraven på Irak efter Iraks agerande i Kuwait. Därför borde Sverige kunna aktualisera frågan på nytt efter det att den har diskuterats i fråga om Irak och Kuwait.

Jag är inte heller helt säker på att det rätta sättet att påverka Turkiet är att ensidigt försöka utesluta Turkiet ur Europarådet, men jag tycker att frågan

måste övervägas. Jag undrade om man är beredd att överväga att aktualisera denna fråga, om inte annat hjälper.

Anf. 33 MAJ BRITT THEORIN (s) replik:

Herr talman! På den sistnämnda frågan kan jag svara att vi för tillfället inte är beredda att överväga en uteslutning av Turkiet. Den frågan är inte aktuell.

Får jag komma tillbaka till FNs roll och säkerhetsrådet, eftersom jag inte hade möjlighet att vara riktigt tydlig och klar. Sverige är inte medlem av säkerhetsrådet och kan därmed inte heller rösta vare sig för eller emot säkerhetsrådets beslut. Sverige kan därmed inte heller aktualisera frågor i säkerhetsrådet. Det betyder däremot inte att Sverige inte står bakom de beslut som säkerhetsrådet har fattat. Sverige är medlem av FN, och vi är som alla andra medlemsländer bundna av säkerhetsrådets beslut. Jag kan, som sagt, inte på rak arm säga vilka länder som har aktualiserat frågan om krigsskadestånd, men det är inte en fråga som Sverige har drivit.

Jag hävdar alldeles bestämt att politiska problem kräver politiska lösningar. Då måste det till förhandlingar, samtal och dialog. Dialog och förhandlingar är alltid en bättre form än våld, därför att krig aldrig är en lösning på problemen. Dialog och förhandlingar är den enda framkomliga vägen. Då är FN ett instrument som vi har. Vår gemensamma uppgift måste nu vara att förstärka FN och se till att FN får en verklig roll i framtiden så som FN en gång var tänkt för att skydda kommande generationer från krigets gissel.

Anf. 34 EVA BJÖRNE (m):

Herr talman! I höstas var optimismen stor i Europa. Delegaterna vid den europeiska säkerhetskonferensen i Wien arbetade för högtryck för att få allt klart till toppmötet i Paris. Det är verkligen ett stort antal och långt gående överenskommelser som undertecknades i Paris. Glädje och tro på en fredlig och ljus framtid var påfallande.

I dag ser det något annorlunda ut. Det stora nedrustningsavtalet om nedrustning med tiotusentals konventionella vapen har inte ratificerats. Det står verkligen skrivet i stjärnorna om och när det kan ske.

Orsaken till allt detta är det som skett inom Sovjetunionen under de senaste månaderna. Tusentals stridsvagnar, pansarfordon, stridsflygplan, attackhelikoptrar och artillerienheter finns uppställda öster om Ural för att finnas utanför det avtalsområde som sträcker sig mellan Atlanten och Ural. Det har visat sig att man inom Sovjetunionen inte räknat de enheter som finns inom det marina infanteriet och att motorskyttebrigader överförts till marint infanteri därför att man inte velat räkna med dem, osv.

Detta har medfört att förtroendet har minskat avsevärt emellan parterna och att vidare förhandlingar har stagnerat. Enligt överenskommelsen i Paris skulle man gå vidare med t.ex. regler för flyginspektioner och söka komma överens om tak för antalet militärer. Det sker nu inte.

De förtroende- och säkerhetsskapande förhandlingarna, där Sverige är en av parterna, har i hög grad påverkats av det som skett i förhållandet mellan NATO och Sovjetunionen. Dessa förhandlingar har nästan helt avstannat.

Det hela är mycket oroande, och det finns stora risker för att arbetet fram

till nästa års ESK-möte i Helsingfors inte alls blir så som det var tänkt. Risk finns för att CFE- och CSBM-förhandlingarna inte kommer att slås samman enligt det beslut som fattats.

Den nya europeiska säkerhetsordningen och Sovjetunionens begynnande inordnande i ett europeiskt och internationellt sammanhang bör verka stabiliserande. Landets stora olösta ekonomiska och miljömässiga problem, religiösa motsättningar, minoritetsproblem osv., är stora hot mot fredssträvandena i Europa.

Vid ämbetsmannamötet inom ESKs ram i januari riktades en massiv kritik mot Sovjetunionen för dess handlande mot de baltiska staterna. De sovjetiska delegaterna tog på sig sitt ansvar, visserligen med ursäkter, men uttalade att de önskade en fredlig lösning.

Sverige måste konsekvent och målmedvetet verka för att alla ESK-stater respekterar och fullföljer de överenskommelser som träffats. Det är väsentligt att CFE-avtalet ratificeras och att fortsatta nedrustningsförhandlingar kan äga rum. Sverige måste vidare med kraft verka för att förhandlingarna inom ESK förs vidare med Parisdokumentet som grund för såväl de förtroende- och säkerhetsskapande åtgärderna som nedrustningen.

Det är viktigt att söka skapa en fredsordning för Mellanöstern. När Irak—Kuwait-kriget avslutas är det angeläget att ha en beredskap för att bygga upp en sådan. Den fredsordningen måste innehålla komponenter som säkerhetsarrangemang, social och ekonomisk utveckling samt demokrati och mänskliga rättigheter. Skall en fredsordning bli bestående, måste den omfatta dessa områden. De motsvarar de tre korgarna i den europeiska säkerhetsprocessen.

En varaktig och stabil fred i Mellanöstern kan inte etableras utan en säkerhetsordning mellan Israel och Palestina. Utgångspunkten för att lösa denna konflikt finns i allt väsentligt i Camp David-avtalet. Gränsen mellan Egypten och Israel fastställdes, och Egypten erkände Israels existens.

FN måste ha huvudansvaret för att ett fredsarbete startas i Mellanöstern. En framtida fredsordning skulle kunna bygga på FN-alliansen eller en mera fast kärna av staterna vid Persiska viken, Egypten, Saudiarabien, Irak, Turkiet och Israel. Med en stabil säkerhetsordning skulle möjligheterna för en demokratisk utveckling förbättras. I dag är Israel och Turkiet de enda demokratierna i området.

Mellanöstern har ett bra utgångsläge för en god ekonomisk och social utveckling. 40 % av befolkningen bor inom områden med stora oljeinkomster.

Herr talman! Nedrustning lever inte sitt eget liv; den måste grundas på politisk tilltro och samförstånd, en demokratisk utveckling och respekt för de mänskliga rättigheterna. Europa, som kommit en bit i freds- och säkerhetsarbetet, borde kunna spela en roll även i Mellanöstern. En FN-konferens kan ge möjligheter för staterna i Mellanöstern och utomstående stater att bidra i det arbetet.

Anf. 35 GÖSTA LYNGÅ (mp):

Herr talman! Under tio dagar i denna månad har jag haft en märklig upplevelse. I Litauen har jag sett hur människor som har varit förtryckta under ett halvt sekel nu ser med hopp på framtiden, hur de menar sig vara fria och

självständiga. Deras kamp, det första steget mot självständigheten, började, kan man säga, den 11 mars förra året då det litauiska parlamentet, Supreme Council of Lithuania, förklarade att Litauen var en oberoende republik. Några få dagar efteråt kom dementin från Högsta sovjet. Man sade att detta var fel och att detta inte var legalt.

Turerna fortsatte under förra året. Vi kommer ihåg dem, blockaden, och vi kommer ihåg kulmen den 13 januari i år, då tankar, kanoner och kulor riktades mot obeväpnade människor. 14 människor dödades, och 676 sårade fick uppsöka vård.

Jag träffade ett antal människor som hade stått vid TV-tornet. De var beslutsamma och modiga. De sade: Vi skulle ha stått kvar. Jag träffade också folk som stod vid parlamentet, dit tankarna aldrig kom. Även där fanns beslutsamhet och bestämdhet att Litauen är deras. Den sovjetiska röda armén har inte bestämmanderätt där.

Några dagar därefter, den 16 januari, beslöt Supreme Council of Lithuania att arrangera en folkomröstning, en opinionsundersökning. Man ställde följande fråga till Litauens folk: Anser ni att Litauen skall vara ett självständigt och demokratiskt land?

Folkomröstningen ägde rum den 9 februari, och jag hade nöjet att bevaka den i en stad som heter Jonava, en mindre stad på landsbygden nordväst om Vilnius.

Omröstningen var fri och hemlig. Man röstade efter sin övertygelse, och det förekom inget fusk, vilket jag och flera andra kan intyga. Det fanns många västeuropeiska parlamentariker på plats.

Efter det att människor hade röstat intervjuade jag ett antal personer. Jag frågade dem: Har ni röstat tidigare? Nej, det har inte varit så intressant. Vi har inte kunnat påverka någonting tidigare, sade de. Jag frågade: Har ni fått fullständig information om ja- och nejalternativen? Många sade: Ja, visst har vi fått det, men vi läste väl aldrig nejalternativet ordentligt. Andra sade: Ja visst, vi har röstat nej. Vi menar att Litauens framtid är inom Sovjetunionen.

Totalt sett deltog 76 % i denna omröstning. Det var ett större valdeltagande än vid andra val. Över 90 % av dem som deltog svarade ja. Några procent av valsedlarna var ogiltiga. Och det var inte mer än 6 % som sade nej.

Med denna starka demonstration av det litauiska folkets vilja gick parlamentet till beslut den 11 februari, alltså måndagen förra veckan. Då accepterade man enhälligt en resolution där man förklarade att Litauen är en självständig och demokratisk stat.

Jag hade nöjet att vara med i det litauiska parlamentet, och jag var tacksam att jag inför det litauiska parlamentet fick framföra mina gratulationer och mitt hopp om ett framtida samarbete mellan länderna runt Östersjön.

Måndagen och tisdagen i förra veckan var det en konferens i vilken ett antal parlamentariker från andra länder i Europa deltog. Den ägde rum på Vilniusuniversitetet och på Kaunasuniversitetet. Man behandlade frågor om det fria Litauen i Europa. Man behandlade frågor om gränserna – är de omstridda eller inte, är de historiskt berättigade? Man behandlade ekonomiska frågor, oerhört svåra ekonomiska frågor. Man har nu rubeln som valuta, men man måste få en konvertibel valuta.

Miljöfrågorna är mycket svåra. De är svåra för alla länder runt Östersjön. Östersjön är ju ett av våra mest förstörda inomhav. Dessa frågor kan inte lösas av ett dessa länder, utan de måste lösas genom samarbete mellan länderna runt Östersjön, genom samarbete mellan fria stater. Och jag kan säga, herr talman, att ett sådant samarbete kommer att komma till stånd.

Det är något av en besvikelse att komma hit till den svenska riksdagen och höra vilka missförstånd som tydligen råder. En av partiledarna talade om Ryssland som Sovjetunionen. Han blandade ihop begreppen fullständigt. Det är i Boris Jeltsins Ryssland, den ryska rådsrepubliken, som man talar om Litauen och som har långtgående avtalsförhandlingar med Litauen. Vilken dag som helst kommer man att träffa avtal. Man kommer att ha avtal med andra republiker. Däremot är banden till Sovjets centralmakt brutna.

Utrikesministern sade här att det, för att erkänna Litauens självständighet, fordras att Litauen har ett land, ett folk, ett parlament och kontroll över området. Jag vill påstå att trots att Röda armén för närvarande besätter två byggnader i Vilnius med tankar och taggtrådsstaket – obeväpnade människor står där och tittar, och jag har själv stått utanför och tittat på – och trots att Röda armén har hundratusentals man i olika läger i Litauen, är området utanför dessa byggnader litauisk mark. Något utbrytningsförsök från sina nästen har Röda armén inte försökt sig på efter den 13 januari. Jag tycker att det finns starka skäl att under de kommande månaderna hörsamma Vytautas Landsbergis vädjan till västländer om erkännande av staten Litauen. En liknande situation måste naturligtvis också gälla andra baltiska stater när de så begär. Estland och Lettland kommer ju att ha motsvarande opinionsundersökningar den 3 mars.

Endast mellan självständiga stater runt Östersjön kan vi hoppas på ett framtida samarbete i ekonomiska frågor, i miljöfrågor och i kulturella frågor. Och jag ser fram emot detta.

Anf. 36 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Jag tänkte uppehålla mig vid en rad övergrepp mot de mänskliga rättigheterna, övergrepp som pågår på flera håll i världen, men som vi inte får glömma, trots att det pågår ett krig i Gulfen och trots att vi alla med stor oro följer utvecklingen i Baltikum.

Jag vill först ta upp Tibet. I Tibet pågår sedan flera år en grym utplåningskampanj från Kinas sida, både när det gäller befolkningen och när det gäller kulturen.

Genom bestialiska tvångssteriliseringar och tvångsaborter av tibetanska kvinnor och flickor och genom en massiv inflyttning av kineser försöker Kina bokstavligen utrota det tibetanska folket. Rapporterna från dem som lyckats fly talar sitt tydliga språk. Barnen i skolan kiniseras, och kulturskatterna i klostren stjäls och säljs i Hongkong. Den tibetanska befolkningen är ungefär sex miljoner, och hittills har kineserna skickat dit mellan sju och åtta miljoner av sin egen befolkning för bosättning. Till detta kommer ungefär en halv miljon kinesiska ockupationssoldater, som med grymma metoder håller tibetanerna i schack. Tibetanerna blir allt färre i sitt eget land.

Tibetanernas ledare Dalai Lama, som flydde 1959, har oförtröttligt vädjat om världens stöd för en fredlig lösning av tibetanernas frihetskamp. Sverige

får inte förtröttas i arbetet att stödja Tibet i internationella organisationer. Övergrepp mot de mänskliga rättigheterna får aldrig sopas under mattan. Sverige måste alltid stå i första ledet när det gäller att reagera. Regeringen har under en lång tid varit mycket njugg i sin behandling av Dalai Lama och Tibets sak. Det gläder mig att det nu är en förändring på gång och att Tibet faktiskt nämns i regeringens deklaration i dag.

Ett annat land där övergreppen mot de mänskliga rättigheterna har svårt att nå de svenska nyhetssidorna är Sudan.

Den senaste Amnestyrapporten om Sudan pekar särskilt på de övergrepp som riktas mot läkare och sjuksköterskor, dvs. de människor som i någon mån kan lätta sina medmänniskors lidanden i den svält och terror som råder i Sudan.

Det är framför allt människor i södra Sudan som protesterar mot den muslimske diktatorns krav på muslimsk lag i landet. Den kristna och animistiska befolkningen utsätts för ofattbara lidanden i fängelser och genom tortyr, och på olika sätt försöker regeringen svälta ut den.

Inbördeskriget har varat ända sedan 50-talet, men övergreppen har intensifierats efter de fundamentalistiska muslimernas militärkupp 1983. Regeringen bombar nu byar i södra Sudan med det enda syftet att skrämma befolkningen till tystnad och underkastelse och har nu också förbjudit Röda korset att företa några som helst transporter inom området.

Situationen förvärras av den annalkande svältkatastrofen där mellan 8 och 9 miljoner människor väntas bli drabbade. Sverige har gett ett betydande humanitärt bistånd genom både UNICEF och andra organisationer. I detta sammanhang är det oerhört angeläget att påpeka att man måste se till att hjälpen når också andra än diktatorns anhängare. Hittills har hjälpen i alltför stor utsträckning nått diktatorns anhängare.

Jag vill understryka vad Bengt Westerberg sade tidigare i debatten, nämligen att Sverige i allt större utsträckning måste medverka till att demokratiska strävanden stöds i utvecklingsländerna. Bara om demokrati råder kan mänskliga rättigheter upprätthållas. Bara om demokrati råder kan den ekonomiska utvecklingen säkerställa drägliga materiella förhållanden för landets invånare.

Herr talman! Slutligen vill jag ta upp övergreppen mot de mänskliga rättigheterna på betydligt närmare håll, nämligen i Turkiet. Turkiet är ett land som vill bekänna sig till den demokratiska sfären av Europa. Trots detta är Turkiet ett av de oftast återkommande länderna i Amnesty Internationals rapporter. Det är ständiga listor på försvinnanden, rapporter om tortyr inom polisen och om människor som har satts i fängelse utan rättegång. Det är framför allt i sydöstra Turkiet som övergreppen verkar vara värst. T.ex. kurderna är mycket allvarligt utsatta. Den rapport som kom i dag innehöll en lista på inte mindre än 22 människor som tagits av polisen och som man nu fruktar torteras i Turkiets utfrågningsceller.

Turkiet har ratificerat den Europeiska konventionen mot tortyr den 25 februari 1988 liksom FNs konvention mot tortyr. Sedan dess har emellertid Amnestys rapporter om tortyroffer inte visat något som helst tecken på att sina.

Tjänstemännen är förbjudna att organisera sig, oorganiserad arbetskraft

favoriseras i regeringsstyrda kommuner och nästan 300 människor sitter sedan år tillbaka i fängelse i väntan på att deras dödsstraff skall verkställas.

Det är nu hög tid att Sverige åter agerar i Europarådet. En undersökning har gjorts men Turkiet vill inte offentliggöra den. Det är alldeles klart att den innehåller uppgifter som man inte alls vill skall komma till Europas kännedom. Sverige bör kräva att en ny undersökning görs som visar en förbättring, eller också måste Turkiets medlemskap i Europarådet omprövas. Rådets krav på att medlemsländerna skall respektera de mänskliga rättigheterna måste upprätthållas. Någon undantag för Turkiet får inte förekomma.

Sverige får inte förtröttas när det gäller att ständigt hävda de mänskliga rättigheterna i internationella sammanhang. Det gäller speciellt att agera för de små ländernas kamp för mänskliga och demokratiska rättigheter. De storas konflikter uppmärksammas ändå.

Anf. 37 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Fru talman! Fredsansträngningarna ökar nu på olika plan. En fredlig lösning i Mellanöstern kan vara i sikte. De som har argumenterat för kriget på båda sidor har tillfogats betydande motgångar. USAs negativa inställning till den sovjetiska fredsplanen stärker misstankarna om att det finns andra syften med de allierades militäraktion än att tvinga Irak ut ur Kuwait. Sverige måste aktivt agera mot att de allierade nu igångsätter sin markoffensiv som kan leda till ett katastrofalt blodbad med ett oändligt mänskligt lidande.

Fredsopinionen vinner i styrka. Aktionsgruppen för fred i Mellanöstern, som bildades den 5 februari, har lyckats samla enskilda personer från alla olika fredsrörelser i vårt land. Riksdagledamöter från fem riksdagspartier finns också med. Kraven som ställs är:

- Irak ut ur Kuwait.
- Stoppa kriget genom eld upphör.
- Medge ingen vapenexport till de krigförande.
- Dra tillbaka de allierade militära styrkorna och sänd fredsbevarande förband för att säkra vapenvilan.
- Förhandla om en fredlig lösning.
- Genomför en internationell Mellanösternkonferens för fred, gärna i Sverige.
- Öka de humanitära insatserna till krigets offer.
- Ta initiativet till omfattande bistånd till de krigshärjade länderna.

De är de enkla krav som aktionsgruppen har ställt. Runt om i landet genomförs demonstrationer och opinionsmöten med just dessa krav, som vinner allt starkare gehör. Men det finns en rad andra problem, som jag också något skall beröra.

Ett kollektivt säkerhetssystem är av stor betydelse för att upprätthålla fred världen. En ovillkorlig förutsättning för att det skall kunna fungera är att det upprätthålls strikt och med konsekvens i alla sammanhang. Om så inte sker undergrävs trovärdigheten.

Stormakterna har kunnat härja fritt i kraft av sin makt och sin vetorätt i FN. Vi känner till de aggressionshandlingar som exempelvis USA, Sovjetunionen och Kina har vidtagit. Vem – som är realistisk – kan tro att FN med vapenmakt kan agera mot USA, Sovjet, Kina eller någon annan stormakt?

Stormakternas vetorätt är för övrigt ett effektivt medel mot militära FN-sanktioner om de riktar sig mot någon av dem. Det tar avsevärd tid innan man kan hoppas på en sådan sinnesförändring hos stormakterna att ett trovärdigt kollektivt säkerhetssystem kan upprätthållas.

Nu gäller det inte bara Kuwaits rätt till självständighet. Det är också fråga om stora oljeintressen, som världens ekonomiska stormakter vill ha kontroll över. Då kan man sätta in militära sanktioner. Då räcker det inte med ekonomiska sanktioner. Då får ett krig kosta, på den ena sidan, 3 miljarder kronor om dagen. De ekonomiska intressena är av allt att döma förklaringen till USAs krigsaktivistiska inställning. USAs agerande i FN måste på nytt belysas.

Det gäller nu att verka för att återupprätta förtroendet för FN och att försvara FN-stadgan. FN-stadgan medger bruk av våld endast i två fall, nämligen individuellt eller kollektivt självförsvar enligt artikel 51 och efter beslut av säkerhetsrådet enligt artikel 42. Artikel 51 avser ett eller flera länders ställningstagande, vilket skall rapporteras till FNs säkerhetsråd.

Beslut om militära åtgärder av FN kan enligt FN-stadgan bara fattas enligt artikel 42 och enligt de procedurregler som finns. Det betyder att om FN skall föra krig skall det ske enligt dessa regler. Nu säger FNs generalsekreterare, vilket inte har varit så tydligt tidigare, att det här inte är FNs krig. Han är också angelägen om att det skall bli en fredlig lösning; i varje fall att man noggrant skall studera det förslag som framlagts från Bagdad.

Det är inte förenligt med FN-stadgans anda och bokstav att i detta speciella fall göra en innovation av den, vilket angetts vara den rättmätiga grunden för säkerhetsrådets resolution 678. En rad skäl talar däremot. Då FN som organisation genomgår betydande förändringar i vitaliserande och förstärkande riktning för att säkra fred och säkerhet bör givetvis inte FN göra en innovation av stadgan som leder till, eller riskerar medföra, ett storkrig som sätter världsfreden i fara.

I sådana situationer bör FN-stadgan i stället följas strikt. Viktiga förändringar av stadgan bör inte ske genom innovationer utan genom beslut av FNs generalförsamling på det sätt som föreskrivs i kapitel 18 i stadgan. Innovationer var och är under föreliggande omständigheter i hög grad olämpliga.

Olämpligheten blir än större då resolution 678 inte innehåller några inskränkningar när det gäller de befullmäktigade staternas militära agerande i vare sig tid eller rum. De allierade styrkorna har fått i stort sett fria händer i krigföringen, vilket fått förödande konsekvenser för civilbefolkningen.

Förutsättningarna för att stoppa kriget är nu mer gynnsamma. Sovjetunionens fredsplan bör studeras noga och behandlas i positiv anda, då det synes vara ett viktigt bidrag för att uppnå en fredlig lösning av konflikten.

De krigsaktiva krafternas inflytande över opinionen minskar. Fredsopinionen här och ute i världen har uppnått en framgång som måste följas av en stegrad kamp för att stoppa kriget och uppnå en varaktig fred i Mellanöstern.

En FN-ledd breddad internationell Mellanösternkonferens bör beslutas redan nu och genomföras snarast möjligt, gärna i Sverige. Syftet bör vara att säkra folkens självbestämmanderätt i regionen, inkl. de palestinska och kurdiska folken.

Det är nödvändigt att öka de humanitära insatserna för krigets offer inte

minst i Kuwait och Irak. Initiativ bör också tas till planering av ett omfattande internationellt bistånd till de krigshärjade länderna.

Genom en samlad fredsinsats skapas förutsättningar, inte bara för en fredlig lösning av konflikten i Mellanöstern, utan även för att återupprätta och stärka förtroendet för FN.

I detta anförande instämde Anita Johansson (s).

Anf. 38 MARGARETA FOGELBERG (fp):

Fru talman! Jag hade valt att debattera det svenska biståndet och krav på mänskliga rättigheter i mottagarlandet. Jag valde exemplet Cuba. Men först vill jag i svensk översättning få läsa upp ett öppet brev till Sveriges parlament och folk. Brevet är daterat Havanna, Cuba, den 2 januari 1991.

"Kära vänner!

Jag sänder er vår broderliga hälsning och vår tacksamhet över det stöd som ni givit vårt land genom åren. Vi vet att er hjälp är motiverad av er önskan till samarbete med vårt folk, i överensstämmelse med svenskarnas humanitära sinnelag.

Vi utgör ingen officiell röst, vi är en kristen rörelse som söker förändra vårt samhälle mot demokrati och frihet med fredliga medel.

Vi är rösten från det folk som inte har någon röst, och även om vi å ena sidan kommer att vara fortsatt tacksamma för er generösa hjälp, vill vi å andra sidan påminna er om att: 'Människan lever icke av bröd allena, utan också av de ord som utgår från Herrens mun'.

– – –

Men, även om er materiella hjälp har ett högt värde för oss, för folket, så kommer er förståelse, er solidaritet och ert moraliska stöd för målet om demokratisering och försoning i Cuba att ha ett ännu större andligt värde.

Gud välsigne och vare med alla familjer i Sverige.

Med broderlig hälsning

Oswaldo José Payá Sardiñas"

Detta, fru talman, och värderade riksdagskolleger, är en bön om hjälp från en av de många kubaner som på hemmaplan kämpar för en annan tingens ordning och genom fredliga medel hoppas nå en utveckling mot demokrati och mänskliga rättigheter, inte minst yttrandefrihet.

Den kubanska enpartistatens ideologi, marxism-leninismen, har alls inte givit åt var och en efter hans behov, lika litet som var och en bidragit efter sin förmåga. Det finns över huvud taget inget kollektivistiskt statssystem som kan visa upp ett samhälle där alla med liv och lust arbetar för det gemensamma bästa, där människor vårdar och utvecklar vad man gemensamt äger. Det är precis tvärtom, och Cuba utgör inget undantag. Det är plågsamt att se förfallet i denna örepublik, som hade kunnat vara ett paradis mitt i ett varmt och vänligt hav.

Fru talman! För mig är det fullkomligt obegripligt hur svenska regeringar under en lång följd av år har kunnat pumpa in biståndsmiljoner till Cuba utan krav på motprestationer eller utan att ens kritisera det diktatoriska systemet. Så som Sveriges bistånd används i dag finns det all anledning att ifrågasätta vilket värde det har för Cubas folk.

Man kan ju invända att det hör till ett lands inre angelägenheter hur det behandlar sina egna medborgare. Men så länge Cuba tillhör världssamfundet genom sitt medlemskap i FN och har bundit sig för en rad av de resolutioner som talar om mänskliga rättigheter, så länge får Cuba finna sig i att ta emot kritik. Arresteringar och fängslande av regimkritiker, utan föregående rättegång och utan tillgång till juridiskt biträde, kan inte få fortgå opåtalat, lika litet som vi stillatigande får acceptera att människor utsätts för tortyr, drogning och annan kränkande behandling i fängelser och polisarrester.

Fru talman! Cubas ekonomi har aldrig varit så dålig som nu. Östtyskland finns inte längre, så därifrån kommer det ingen hjälp. Sovjetunionen har alltför mycket av egna bekymmer för att längre ha råd att bistå Cuba. Den viktigaste exportvaran, socker, har ett mycket lågt värde på världsmarknaden, och utan gångbar valuta börjar såväl energi som livsmedel att ta slut. Man skulle kunna tro att Fidel Castro i en sådan situation inte har något annat val än att släppa loss litet fri företagsamhet för att åtminstone ge kubanerna en chans att själva hålla svälten från dörren. Men någon annan sinnesändring än en ännu oförsonligare attityd till sina kritiker går inte att utläsa av hans handlande.

Vartefter som den kommunistiska världen, så när på Kina, håller på att rämna stärks Fidel Castro i övertygelsen att han är den siste försvararen av den enda sanna marxism-leninismen. "Kuba tar inte ett steg tillbaka, inte ens för att ta sats", har han sagt. I sitt nyårstal till folket var budskapet "hellre går jag i döden med mitt folk, än ger efter för någon form av kapitalism". Över Kubas gator och husfasader lyser parollen "socialism eller döden" som har fått ersätta den tidigare maningen "fäderneslandet eller döden".

Missnöjet bland kubanerna är stort. Ungdomen är desillusionerad, för att inte säga demoraliserad, och kriminaliteten ökar snabbt. De unga genomskådar dubbelmoralen och inser det lögnaktiga i alla planer, prognoser och produktionsresultat som visas i TV medan butikshyllorna gapar nästan tomma, matköerna bara växer och oxkärrorna får ta vid där lastbilarna har givit upp.

Men oppositionen har svårt att göra sig hörd i ett korrumperat system. Medborgarkontrollen är så gott som total genom de s.k. kommittérna till revolutionens försvar. De finns i varje bostadsområde och är regelrätta angivericentraler med förgreningar till säkerhetspolisen.

Trots svårigheterna finns det kubaner som hoppas på en bättre framtid och önskar ett värdigare liv åt folket, människor lika Oswaldo Payá i den kristdemokratiska rörelsen, vars idéer sprider sig som ringar på vattnet. Även om de lägger vikten vid olika krav arbetar alla MR-grupper i Kuba mot samma mål. Det gäller fria val, flerpartisystem, amnesti åt politiska fångar, rätten till juridiskt stöd vid rättegångar liksom rätten att fritt uttrycka sig i tal och skrift.

Utanför Kuba finns den nybildade, tvärpolitiska kubanska demokratiska plattformen. Det är en opinionsbildare och pådrivare för moraliskt stöd åt dem som inifrån Kuba arbetar för en fredlig förändring. Ingen önskar ett nytt Rumänien.

Både USA och Sovjetunionen skulle verksamt kunna bidra till att sänka den politiska temperaturen i denna del av världen. Sovjet genom att helt

upphöra med sitt stöd till Kuba, och USA genom att avbryta den verkningslösa handelsblockaden, som ironiskt nog är Fidel Castros bästa argument för att inte förändra någonting alls. Så länge den intensiva propagandan utpekar den illvillige grannen i norr som roten till allt ont är det inte alldeles uppenbart för kubanerna att landets svårigheter beror av de egna politiska och ekonomiska systemfelen.

Både Förenta nationerna, Röda korset och Amesty international har vid flera upprepade tillfällen påtalat Kubas brott mot mänskliga rättigheter. Sverige borde liksom EG omedelbart dra tillbaka sitt bistånd till dess att den kubanska statsledningen visar sin vilja att respektera kravet på mänskliga rättigheter, yttrandefrihet och en human behandling av sina medborgare.

Fru talman! Både i vår närhet och längre bort i världen är människor utsatta för våld och orättvisor. Varje dag får sin beskärda del av en aldrig sinande ström av rapporter. Ju grymmare de är desto mer attraherar de världens intresse. Men för den skull får vi inte svikta i vårt stöd till dem som utan att använda våld strävar efter demokrati och politisk frihet även inom suveräna stater.

Den utrikespolitiska debatten var härmed avslutad.

4 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Propositionerna
1990/91:84 till justitieutskottet
1990/91:96 till socialutskottet

5 § Meddelande om remissdebatt

Anf. 39 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Vid remiss till utskott av regeringens proposition 1990/91:88 Energipolitiken kommer industriminister Rune Molin (s) att närvara med anledning av att två ledamöter från miljöpartiet har anmält att de vill yttra sig i anslutning till remissen.

6 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades
Proposition
1990/91:88 Energipolitiken

Motionerna
med anledning av prop. 1990/91:74 Ändring i växtförädlarrättslagen (1971:392)

1990/91:L16 av Elisabet Franzén m.fl. (mp)

med anledning av prop. 1990/91:78 Internationellt ungdomsutbyte
1990/91:Kr10 av Ylva Johansson m.fl. (v)
1990/91:Kr11 av Ingrid Sundberg m.fl. (m)
1990/91:Kr12 av Larz Johansson m.fl. (c)

med anledning av prop. 1990/91:80 Rättskipningen i socialförsäkringsmål
1990/91:Ju21 av Ingbritt Irhammar m.fl. (c)
1990/91:Ju22 av Lars Werner m.fl. (v)
1990/91:Ju23 av Lennart Andersson m.fl. (s)
1990/91:Ju24 av Anita Modin m.fl. (s)

med anledning av prop. 1990/91:83 Försäljning av statens aktier i Svenska Petroleum Exploration AB, m.m.
1990/91:N15 av Per Westerberg m.fl. (m)
1990/91:N16 av Lars Norberg m.fl. (mp)

med anledning av prop. 1990/91:86 Polisens åtgärder i samband med ingripanden mot ungdomar
1990/91:Ju25 av Lars Werner m.fl. (v)

7 § Anmälan om frågor

Anmäldes att följande frågor framställts

den 19 februari

1990/91:429 av *Berith Eriksson* (v) till utrikesministern om bombningarna i Irak och den kurdiska befolkningen:

Enligt uppgifter som framkommit i turkiska massmedia förekommer bombangrepp på båda sidor av den turkisk-irakiska gränsen. Bomber fälls i Kurdistans turkiska del. Radio Teheran talar om 20 000 döda i Iraks kurdiska områden.

Jag vill därför fråga utrikesministern:

Ingår även detta i FN-uppdraget att köra ut Irak ur Kuwait?

den 20 februari

1990/91:430 av *Hans Göran Franck* (s) till statsrådet Anita Gradin om vapenexport till länder som deltar i kriget vid Persiska viken:

Enligt gällande riktlinjer för krigsmaterielexport skall tillstånd inte beviljas för export till stat, som befinner sig i väpnad konflikt med annan stat. Fråga är nu i vilken utsträckning det är aktuellt att pröva ansökningar om tillstånd till krigförande länder vid Persiska viken under den närmaste tiden.

Det har angetts att vapenexport skulle kunna medges på grund av FNs ställningstagande.

Det föreligger inte i detta fall någon folkrättsligt tvingande förpliktelse att leverera vapen till krigförande. FNs generalsekreterare har förklarat att det inte är FNs krig, och det förs inte heller under FN-flagg.

På grund av det anförda får jag ställa följande fråga till handelsminister Anita Gradin.

I vilken utsträckning är det aktuellt att under den närmaste tiden pröva framställningar om vapenexporttillstånd till de krigförande, och är regeringen beredd att förklara att ingen vapenexport till de krigförande vid Persiska viken skall medges så länge kriget pågår?

1990/91:431 av *Gudrun Schyman* (mp) till statsrådet Anita Gradin om Karlskronavarvets leverans i februari av två minsvepare:

Enligt uppgifter i massmedia levererade Karlskronavarvet i förra veckan två stycken radiostyrda minsvepare av typ "SAM". Enligt samma uppgifter var leveransen avsedd för FN-styrkorna i Persiska viken, något som Karlskronavarvets VD varken ville bekräfta eller dementera.

Om tre månader kommer SCBs statistik över levererade krigsfartyg t.o.m. februari månad, med uppgifter om mottagarland, antal båtar och summan pengar.

Min fråga är:

Är utrikeshandelsministern beredd att redan nu bringa klarhet i den ovan nämnda leveransen?

1990/91:432 av *Hans Göran Franck* (s) till statsrådet Lena Hjelm-Wallén om krigets offer i Kuwait och Irak:

Sverige har beslutat om betydande insatser till de krigsdrabbade i Mellanöstern. Större delen av denna hjälp går till fältsjukhuset i Saudiarabien. En ringa del av hjälpen lämnas till krigets offer som befinner sig i Kuwait och Irak. Internationella röda korset kan kanalisera hjälp till krigsoffren i Kuwait och Irak.

På grund av det anförda får jag ställa följande fråga till statsrådet Lena Hjelm-Wallén.

I vilken utsträckning och till vilket belopp har Sverige lämnat humanitär hjälp till krigets offer i Kuwait och Irak samt vilka åtgärder kommer att vidtas för att utöka stödet till krigsdrabbade människor som vistats i dessa länder?

8 § Kammaren åtskildes kl. 15.20.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 3 § anf. 9 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. anf. 18 (delvis),

av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 36 (delvis) och av förste vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

GUNNAR GRENFORS

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Onsdagen den 20 februari

1 § Justering av protokoll 1
2 § Förlängning av riksmötet 1
Talmannen
3 § Utrikespolitisk debatt 1
Utrikesminister Sten Andersson (s)
Carl Bildt (m)
Talmannen (om debattreglerna)
Bengt Westerberg (fp)
Olof Johansson (c)
Bengt Hurtig (v)
Åsa Domeij (mp)
Sture Ericson (s)
Inger Koch (m)
Karl-Göran Biörsmark (fp)
Ingbritt Irhammar (c)
Maj Britt Theorin (s)
Eva Björne (m)
Gösta Lyngå (mp)
Ylva Annerstedt (fp)
Hans Göran Franck (s)
Margareta Fogelberg (fp)
4 § Hänvisning av ärenden till utskott 88
5 § Meddelande om remissdebatt 88
Förste vice talmannen
6 § Bordläggning 88
7 § Anmälan om frågor
1990/91:429 av Berith Eriksson (v) om bombningarna i Irak och den kurdiska befolkningen 89
1990/91:430 av Hans Göran Franck (s) om vapenexport till länder som deltar i kriget vid Persiska viken 89
1990/91:431 av Gudrun Schyman (mp) om Karlskronavarvets leverans i februari av två minsvepare 90
1990/91:432 av Hans Göran Franck (s) om krigets offer i Kuwait och Irak 90

gotab 98148, Stockholm 1991